

Sociologisk Forskning

Årgång 55 • Nr 4 • 2018

Sociologisk Forskning

Sociologisk Forskning är en facktidskrift för svenska sociologer och för andra som intresserar sig för den empiriska, teoretiska och metodologiska utvecklingen inom samhällsvetenskaperna. I Sociologisk Forskning presenteras kontinuerligt resultat från pågående forskningsprojekt och diskussioner kring teoretiska utvecklingsmöjligheter. Tidskriften har ett särskilt fokus på den svenska och nordiska samhälls-utvecklingen och har dessutom emellanåt olika temanummer. Vidare har Sociologisk Forskning en omfattande recensionsavdelning där svensk och internationell sociologisk och samhällsvetenskaplig litteratur recenseras. Tidskriften ges ut av Sveriges Sociologförbund med stöd av Vetenskapsrådet och kommer ut med 4 nummer om året. Den grundades 1964.

Sociologisk forskning indexeras i bl.a. följande databaser:

ArticleFirst, Artikelsök, Cambridge Scientific Abstracts, Collection Search International Nuclear Information System, Social Services Abstract, Current Abstracts, IBZ: Internationale Bibliographie der Geistes- und Sozialwissenschaftlichen Zeitschriftenliteratur, Internationale Bibliographie der Rezensionen Geistes- und Sozialwissenschaftlicher Literatur, Periodicals Index Online, SCOPUS, Sociological Abstracts, SOCIndex, Social Sciences Citation Index, Social Services Abstracts, TOC premier, Thomson Reuters Web of Science, Worldwide Political Science Abstracts

Planerad utgivning 2019

Nr 1: v 12   Nr 2: v 24
Nr 3: v 39   Nr 4: v 50

Redaktör & ansvarig utgivare

Redaktörer: Christofer Edling & Sara Eldén
Ansvarig utgivare: Katarina Jacobsson

Grafisk produktion: RPform, Köping

Tryck: Reklamtryckeriet, Köping
ISSN 0038-0342, 2002-066X (elektronisk).
© Sveriges Sociologförbund och författarna

Adress

Sociologisk Forskning
Sociologiska institutionen, Lunds universitet
Box 114, 221 00 Lund
sociologiskforskning@sverigessociologforbund.se
www.sociologiskforskning.se

Redaktion

Christofer Edling, Sara Eldén
Mikael Klintman, Åsa Lundqvist,
Diana Mulinari, David Wästerfors

Redaktionsråd

Ylva Almqvist, Stockholms universitet
Patrik Aspers, Uppsala universitet
Alireza Behtoui, Södertörns högskola
Katrine Fangen, Universitetet i Oslo
Peter Hedström, Linköpings universitet
Mikael Hjerm, Umeå universitet
Tora Holmberg, Uppsala universitet
Bengt Larsson, Göteborgs universitet
Christine Roman, Örebro universitet
Stefan Svallfors, Institutet för framtidsstudier
Östen Wahlbeck, Helsingfors universitet
Malin Åkerström, Lunds universitet

Sveriges Sociologförbund

Sveriges Sociologförbund är en fackligt och politiskt obunden intresseorganisation för sociologer med syfte att främja sociologins vetenskapliga utveckling och praktiska tillämpning. Som medlem i Sociologförbundet får du bland annat förbundets egen tidskrift Sociologisk Forskning i elektronisk form och den internationella tidskriften Acta Sociologica, som utkommer fyra gånger per år.

Vill du bli medlem? Se Sociologförbundets hemsida www.sverigessociologforbund.se för information.

Sociologförbundets styrelse

Ordförande: Katarina Jacobsson, Lunds universitet

Vice ordförande: Kenneth Nelson, Stockholms universitet

Sekreterare: Oskar Engdahl, Göteborgs universitet

Kassör: Erika Willander, Uppsala universitet

Ordinarie ledamöter: Martin Berg, Malmö universitet, Magnus Boström, Örebro universitet, Katarina Gidlund, Mittuniversitetet, Lena Karlsson, Umeå universitet, Lena Sohl, Södertörns högskola

Suppleant: Arvid Lindh, Stockholms universitet

Innehåll

Redaktörerna har ordet	445
<i>Christofer Edling & Sara Eldén</i>	
Ambivalence in environmental representation – A theoretical contribution	447
<i>Ylva Ugglå & Magnus Boström</i>	
Att vistas i arbetsmarknadspolitikens ingenmansland – Organisatoriska gränser inom lokal arbetsmarknadspolitik	467
<i>Rickard Ulmestig & Alexandru Panican</i>	
Hans Zetterberg om Columbia-sociologin	487
<i>Richard Swedberg</i>	
Om Columbia-sociologin	489
<i>Hans Zetterberg</i>	
Sociologiska gångarter – Föredrag från Sociologdagarna 2018	505
<i>Tora Holmberg</i>	
Minnesord: Vad vi bör minnas och förvalta efter Johan Asplund	509
<i>Lars-Erik Berg</i>	
Minnesord: Johan Asplund som lärare	513
<i>Magnus Karlsson</i>	
Recensioner	517
Anna Larsson & Sanja Magdalenic, <i>Sociology in Sweden: A History</i> Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015. Recension av <i>Sverre Wide</i>	

Federico Varese, *Mafia life. love, death and money at the heart of organized crime*. London: Profile Books, 2017.

Recension av *Micael Björk*

Lisa Flower, *Loyalty work: Emotional interactions of defence lawyers in Swedish courtrooms*. Lunds universitet, 2018.

Recension av *Terry A. Maroney*

Sociologförbundet har ordet – ”Plan S” och framtiden för
publicering med open access 525
Martin Berg

Redaktörerna har ordet

KÄRNAN I ÅRGÅNGENS sista nummer, nr 4 2018, består av två granskade artiklar samt två kortare texter som båda bygger på föreläsningar.

Ambivalence in environmental representation, av Ylva Uggle och Magnus Boström, är en organisationsteoretisk diskurs över spänningsfält i miljörepresentation. Författarna lånar begreppet ambivalens från Merton och Barber för att kasta ljus över de konflikter om roller, värden, mål och medel som måste hanteras i representationen av miljöintressen. Författarna argumenterar för att ambivalens-begreppet klargör realiserade och potentiella konflikter på ett sätt som gör det möjligt för miljörepresentanter att förhålla sig strategiskt till olika handlingsalternativ. Representanter får därmed ett verktyg att styra miljöfrågor mot outnyttjade förändringöppningar och bort från paralyserande läsningar.

I *Att vistas i arbetsmarknadspolitikens ingenmansland* analyserar Rickard Ulmestig och Alexandru Panican lokal arbetsmarknadspolitik med fokus på gränsen mellan Arbetsförmedlingen och kommunen. Det empiriska materialet bygger på gruppintervjuer med chefer i elva svenska kommuner och indikerar att de arbetslösa riskerar att hamna mellan stolarna som en effekt av otydliga gränser och konkurrens mellan organisatoriska enheter. Författarna menar att den lokala arbetsmarknaden, genom svag statlig styrning, i alltför hög uträkning kommit att handla om förhandling om de arbetslösa snarare än samverkan för att minska arbetslösheten.

Efter dessa två artiklar följer en för tidskriften okonventionell samling kortare texter. Först Tora Holmbergs anförande från Sociologdagarna i Lund 2018, *Sociologiska gångarter*. Därefter en tidigare opublicerad text av Hans Zetterberg, *Om Columbia-sociologin*, med inledning av Richard Swedberg. Och så, före bokrecensionerna, två minnesord över Johan Asplund.

I *Sociologförbundet har ordet* rapporterar Martin Berg från ett ESA möte om de olika debatter om och initiativ för Open Access (OA) som just nu pågår i Europa. Frågan har många intressanta dimensioner där starka intressen ställs mot varandra. Svenska forskare har t.ex. sedan snart ett halvår ingen elektronisk tillgång till vetenskapliga tidskrifter från Elsevier sedan det nationella bibliotekskonsortiet, Bibsam, sagt upp avtalet i protest mot Elseviers prismodell. De flesta sociologer klarar sig hyggligt utan tillgång till Elseviers tidskrifter, men inom vissa sub-discipliner försvårar det forskarens vardag avsevärt. Sociologförbundet har som bekant tagit ställning för OA-publicering och redaktionen vill uppmana sociologer, framförallt i Sverige och andra nordiska länder, att bättre utnyttja denna publiceringskanal. Kombinationen av att Sociologisk

Forskning är listad i alla stora databaser och att den publiceras elektronisk med omedelbar OA, på skandinaviska språk och engelska, borde göra tidskriften till ett mycket attraktivt alternativ.

Johan Asplund avled den 13 november 2018. Asplund är, jämte Zetterberg och en handfull andra, en av Sveriges namnkunnigaste sociologer och vi är många som i Asplund för första gången mötte, och trollbands av, den sociologiska blicken. Vi har valt att publicera två minnesord som lyfter fram några av de olika sidor hos Asplund som förtjänar att bevaras; i Asplunds sociologi och hos Asplund som sociolog. På redaktionen minns vi naturligtvis särskilt att Johan Asplund också var tidskriftens första redaktör.

Christofer Edling & Sara Eldén

Ambivalence in environmental representation

A theoretical contribution

Abstract

In this paper, we examine the phenomenon of representation through the theoretical lens of ambivalence, concentrating on the people involved in representation: representatives. We argue that the theoretical concept of ambivalence can be helpful in analysing and understanding the various tensions environmental and other representatives encounter in their practice. Based on the concepts of “sociological ambivalence”, “ideological dilemma”, and “the organizational centaur”, as well as on insights from social studies of science and sustainability studies, the paper develops a typology of three potential sources of ambivalence: role conflicts, value conflicts, and conflicts between goals and means. In addition, the paper identifies various ways of coping with ambivalence, including the construction of meta-norms, organizational and network support, pragmatism, drawing boundaries for reasonable and acceptable actions, rule bending and discursive negotiation. The paper concludes that the concept of ambivalence adds crucial insights to the positions, practices, and challenges of environmental representatives and notes that ambivalence is not only a matter of tensions and conflicts but can be a source of reflexivity, learning, and agency.

Keywords: representatives, coping, environment, organization, dilemma, sustainability, uncertainty, tension

THIS PAPER EXAMINES the tensions and ambiguities that representatives encounter in their practices as well as coping strategies to deal with these complications. For all sorts of societal problems, there is a need for representatives who speak and act to address those problems and their treatments. In contemporary society, almost every aspect of life is open to deliberation, implying that risk assessments and decision-making are ever-present in everyday practices (Höijer et al. 2006). At the same time, the certainties of modernity are dissolving, and the notion of science as an unproblematic basis for decision-making has been increasingly questioned (see, e.g., Jasanoff 2006; Yearley 2005). Given the many “wicked problems” in the contemporary world – such as environmental problems – there are many reasons to believe that the role and task of representing will become increasingly challenging.

In this paper, we examine the phenomenon of representation through the theoretical

lens of ambivalence.¹ Special attention is paid to environmental representatives. The reason for this focus on environmental representatives is the understanding that their practices are imbued with certain strains and frictions. First, there may be tensions between personal environmental engagement and the constraints and/or norms derived from their core organizational affiliation (e.g., Berglez 2011; Olsson & Hysing 2012). Second, environmental representation is embedded in the discourse of sustainable development. On a general level, it can be easy for various actors to agree on the notion of sustainable development in terms of balancing social, economic and ecological dimensions in policy and practice. Implementing environmental goals, however, requires concretization, which tends to expose conflicting understandings and interests overlooked or concealed in more general discussions. Third, environmental representation tends to concern global, complex, and abstract issues, making our understanding of the environment highly dependent on science (Lidskog 2014; Pellizzoni 2011; Yearley 1992). Thus, policy-makers and others engaged in environmental management are often caught between acknowledging scientific uncertainty and desiring scientific guidance and advice (Bijker, Bal & Hendriks 2009).

We argue that the theoretical concept of ambivalence can be helpful in analysing and understanding the various tensions environmental representatives encounter in their practice. Despite the specific features of environmental representation, the theoretical framework and discussions presented here are of more general interest to the conceptualization of ambivalence in representative practices. Understanding the conditions of representative practices is also of more general relevance to the civil, political, and professional domains.

Following this introduction, the next section of the paper gives a brief account of the concept of environmental representation and of certain related tensions and ambiguities. Thereafter follows a theoretical elaboration and presentation of a typology of three potential sources of ambivalence: role conflicts, value conflicts, and conflicts between goals and means. The theoretical elaboration primarily draws on the concepts of “sociological ambivalence” (Merton & Barber 1976), “ideological dilemma” (Billig, Condor, Edwards et al. 1988), and “the organizational centaur” (Ahrne 1994) but also on insights from social studies of science. The different sources of ambivalence are discussed and detailed using examples from environmental representation. The next section then identifies various ways of coping with ambivalence, including pragmatism,

---

1 The term “ambivalence” is often loosely used in ordinary parlance to denote various situations of uneasiness and indeterminacy, whereas the term “dilemma” usually alludes to situations of difficult choice between two equally desired or undesired alternatives. This distinction is not always applied in social research. For example, Merton and Barber (1976) use ambivalence as a generic concept capturing various tensions and ambiguities emanating from the structure of certain statuses, positions, and roles. It is also in such a generic sense that we use the concept here. We do not distinguish between ambivalence and dilemma by referring the former to inner feelings and the latter to situations of choice; instead, we use ambivalence to refer to the various tensions and ambiguities environmental representatives encounter in their practice. When citing specific scholars, we use the same concept as used in the cited source.

constructing meta-norms, utilizing organizational support and support from allies, drawing boundaries for what is acceptable, rule bending and discursive negotiation. The concluding section discusses the contradictoriness of both ambivalence and organizational affiliation. Although ambivalence may cause difficulties for environmental representatives, it may also be a source of learning and change. The representatives' organizational affiliation may give rise to ambivalence while simultaneously providing resources and support that help people cope with ambivalence.

Environmental representation

Representation and representatives

Representation means to make someone or something absent present again (Pitkin 1967). This *representing* can be done by representatives acting for others (e.g., acting on behalf of a constituency or for a group unable to speak for itself), an entity (e.g., nature or threatened species), or an idea (e.g., equality or justice). The concept of representation can also refer to artefacts (e.g., models and blueprints) and symbols (e.g., flags or colours) standing for – that is, mapping, describing, or symbolizing – something.

Recent scholarship on political representation has emphasized the dynamic and performative aspect of representation. Saward (2006) argued that the “representative claim” is the crucial aspect of representation. From this perspective, representatives make claims and actively take part in constructing both their own roles and who or what they represent (i.e., their constituencies), doing this in relation to an audience that may accept or reject their claims. However, as the phrases “speaking on behalf of future generations” and “speaking on behalf of the environment” suggest, the entity represented need not exist before the representative (Bray 2011; O’Neill 2001; Saward 2006) or have the capacity to authorize the representative (cf. Rehfeld 2006; Tanasescu 2014). This implies a dynamic, contextual, and performative perspective on the scope, roles, and practices of representatives.

Environmental representatives

Previous studies of environmental representation have mainly considered the challenges of representative democracy connected to the nation-state at the macro level, with a primary focus on the procedures and principles of representation (e.g., Carolan 2006; Eckersley 1999; O’Neill 2001; Thompson 2010). However, there has been scant focus on the people involved in environmental representation in various organizational contexts, and further research into these actors is warranted (cf. Lippert, Krause & Hartmann 2015).

In this article, we attend to the tensions and ambiguities that environmental representatives encounter in their practices. By the concept “environmental representatives”, we mean individual actors that act and speak for the environment. Any persons or collective actors can call themselves the representatives of certain groups or entities (Saward 2008). In this article, we focus on the large number of environmental represen-

tatives in contemporary societies that are affiliated with organizations. Environmental representatives can be found not only among environmental activists and green politicians but also among a broad range of organizational contexts (e.g., the news media, industry, the research community, and public administration), and this involves various ways of raising awareness of environmental degradation and its consequences. Environmental representation, for example, may occur when journalists report in the news media, researchers publicize their results, and public officials negotiate in the EU.

Tensions and ambiguities in environmental representation

As noted in the introduction of this paper, environmental representation is imbued with certain tensions. First, there are potential tensions between personal environmental engagement and the constraints and/or norms derived from one's core organizational affiliation (e.g., Berglez 2011; Olsson & Hysing 2012). One complication is that environmental representatives are also likely to have several layers of affiliation and engagement outside one's core organizational affiliation. A core reason for this is related to the fact that no one can claim direct representation of the environment. From the perspective of the organization, the 'natural environment' is something 'external' to it, affecting and affected by the organization. Accordingly, the very role of the environmental representative is somewhat of a hybrid one, representing both internal (the organization) and external (the environment) categories (Boström & Ugglå 2016). The environment cannot, however, speak for itself, and neither can it formally authorize a representative. Instead, the environment must be represented by proxy (Dobson 1996; Eckersley 1999) and the representative must fulfil his/her task via different references, for example, an organization, profession, expertise, or certain value statements.² Our focus on environmental representatives affiliated with organizations implies that the goals, policies, rules, and norms of a representative's organization will outline the implicit or explicit mandate and scope of her/his environmental representation. Similarly, affiliation with a profession may entail certain norms, values, and standards. Previous research confirms that several tensions and ambiguities emanate from environmental representatives' multiple layers of affiliations and engagement; for example, aside from representing an organization, a representative may simultaneously represent a profession, certain values, and a social category, for example young people or women (Boström, Ugglå & Hansson 2018).

Second, in addition to the difficulties resulting from the internal and external organizational context as well as multiple affiliations, environmental representation involves awkward prioritizations between sometime equally desired goals. For several decades, sustainable development has been a hegemonic discourse in global environmental debate. It is a discourse that makes it possible to create coalitions in environmental politics (Hajer 1997:14). The idea of balancing social, economic and ecological factors to achieve sustainability may intuitively appear appealing. For example, in discus-

---

2 Obviously, the necessity of multiple layers of engagement and affiliations may also hold true for representatives in other areas, such as animal rights and dementia rights.

sions and research of corporate sustainability, the mainstream win-win paradigm has dominated (Hahn, Figge, Pinkse et al. 2010). However, pursuing and implementing environmental protection often include clashes and trade-offs between divergent ecological, economic, and social sustainability goals and values (Boström 2012; Fitzpatrick 2011; Kreuger & Gibbs 2007). In corporate management and performance, trade-offs and conflicts between these goals and values represent “the rule rather than the exception” (Hahn, Figge, Pinkse et al. 2010:218).

Third, the understanding of the environment – both the definition and management of environmental problems – is highly dependent on science and expertise (Pellizzoni 2011; Lidskog 2014). Many environmental issues are global, abstract and involve uncertainty. This uncertainty may concern a lack of knowledge that can be remedied but also includes the inability to know (Gross 2007). Social studies of science foster an important understanding of the challenges encountered in the practical use of science. This field of research elucidates the central and yet contested role of science in society (e.g., Nowotny, Scott & Gibbons 2001; Yearley 2005; Jasanoff 2006).

Studies suggest that the increased acknowledgement of scientific uncertainty and controversies makes science cumbersome as a basis for decision (van Asselt & Vos 2008). While there is general consensus about the urgency of addressing problems such as climate change, biodiversity loss and chemical pollution, our knowledge of the complexities involved will inevitably be uncertain and incomplete. In this sense, many environmental problems can be seen as “wicked problems”, that is, problems that are characterized by dynamic complexity and which are difficult to define and separate from other problems (Wexler 2009:534). Alford and Head (2017) stress that the complexity of wicked problems concerns both cognitive complexity and political and institutional complexity. The first dimension refers to the complexity of the problem itself, where both the nature of the problem and its solution is difficult to define or unknowable. The second dimensions refers to knowledge fragmentation and interest-differentiation among stakeholders. In dealing with wicked problems, these two dimensions may interact in various ways.

Thus, while environmental representatives face these new types of global environmental risks and may be highly concerned about them, they often find themselves in situations in which they lack definite knowledge and clear guidance. Accordingly, they will often be caught between the urge and urgency to take action and the complexity, uncertainty, and conflicting goals and values that characterize many environmental problems. We now turn to our theoretical conceptualization of ambivalence, which offers analytical tools for the study and understanding of the types of challenges that (environmental) representatives face.

Theoretical conceptualizations of ambivalence

The common psychological definition of ambivalence is that it refers to “the simultaneous existence of attraction and repulsion, of love and hate” (Smelser 1998:5). The concept has also been broadened to denote different types of ambivalence: emotional (the same object raises opposing feelings), voluntary (conflicting wishes make it difficult or impossible to make a decision), and cognitive (simultaneously holding different ideas) (Bleuler, cited in Merton & Barber 1976:3).

Smelser (1998) suggests that the concept of ambivalence constitutes a helpful complement to rational-choice explanations of human agency, by drawing attention to opposing feelings that individuals can simultaneously hold towards people, objects, or symbols. With their concept of sociological ambivalence, Merton and Barber (1976) complement psychological inquiries by stressing that ambivalence is inherent in the structure of certain statuses, positions, and roles. According to them, sociological inquiry ought to focus on the structural sources of ambivalence.

Merton and Barber (1976) identified six sources of sociological ambivalence, which can emanate from (1) contradictory demands on a particular role, entailing an oscillation of behaviours since the opposing norms cannot be simultaneously expressed (e.g., compassion vs. impartiality); (2) the conflict of interest or values that follows when a person occupies roles in different spheres (e.g., conflict between work and family roles or between public and private roles), resulting in mixed feelings or compromises; (3) conflicts between different roles associated with a given status (e.g., a public official who must perform both control and advisory functions); (4) cultural conflict in which contradictory values are simultaneously held by members of society; (5) tensions when socially structured constraints hinder culturally prescribed aspirations; and (6) clashes between norms and values among people who have lived in two or more societies (Merton & Barber 1976:8ff.; see also Donati 1998:105–106).

Drawing on Merton and Barber (1976), we can assume that ambivalence constitutes a precondition for human agency and environmental representatives' situated practices. This conceptualization indicates that the experience of ambivalence does not emanate from inner psychological processes. Instead, we can understand ambivalence as something inherent – a potentiality – in structure and culture.

The sources of sociological ambivalence identified by Merton and Barber relate to functional role theory. In this approach, roles are associated with a certain behaviour of “persons who occupy social positions within a stable system” and understood as “the shared, normative expectations that prescribe and explain these behaviours” (Biddle 1986:70). Each actor that has been successfully socialized and has the necessary means can be expected to conform to the normative expectations, implying experiences of role-conflicts in situations where “others do *not* hold consensual expectations for a person's behaviour” (Biddle 1986:82). Based on this understanding we identify different types of role conflicts in Merton and Barber's typology (types 1, 2, 3 and 6; see Table 1). The two other sources of ambivalence identified by Merton and Barber we refer to as value conflicts (4) and conflicts between goals

and means (5) (see Table 1). The following sections elaborate these different sources of ambivalence.

Role conflicts

The concept of *intra-role conflicts*, which corresponds with the first source of ambivalence in Merton and Barber's typology, denotes conflicts between contradictory demands on a role. For example, a situation with conflicting demands on the environmental representative to be both engaged (taking environmentally friendly initiatives) and neutral (e.g., not advocating a certain course of action or a specific technique) may be linked to his/her position within a specific organization or belonging to a specific profession. To be taken seriously, in his/her role as journalist, public official or scientist, the representative must appear objective, factual, and well informed. At the same time, he/she can feel expectations from others to be passionate about the issue and environmentally engaged (Boström, Uggla & Hansson 2018). Another type of intra-role conflict is related to the contradictory demands on environmental representatives emanating from the sometimes inconsistent objectives and values within the discourse of sustainable development. For example, environmental representatives from the business sector must struggle to make sense of the demands on them both to promote environmental issues and to contribute to profitability,

Environmental representatives may also experience *inter-role conflicts*, corresponding to the second, third and sixth sources of ambivalence in the typology of Merton and Barber. First, there can be a *conflict between different roles associated with a status*. Such conflicts may, for example, be expressed by public officials who must shift between an advisory role in environmental matters and the role of supervisor and controller, roles based on different logics of being either supportive or repressive (Löfmarck, Uggla & Lidskog 2017). Another example of such inter-role conflicts is the multiple roles a researcher must fulfil (doing research, teaching, publishing, etc.). These obligations are not only competing in terms of time and energy, but they are also based on incompatible logics or values (Merton & Barber 1976:10). For environmental researchers, representation may mean publicizing research findings or being interviewed in the news media, either by reporting their own results or representing environmental science more broadly (Boström, Uggla & Hansson 2018). This activity, entailing a conflict between the roles of researcher and of knowledge broker publicly disseminating environmental research, may raise tensions and ambiguities among the researchers since they raise incompatible demands (Pielke 2007). The role of researcher requires accuracy and integrity, whereas the role of popular public communicator requires openness and simplification. What is appropriate in the mass media is not necessarily appropriate and meritorious in academia.

A second type of inter-role conflict concerns *conflicts between roles in different spheres*. One such often-cited conflict between the public and private sphere is the family-work conflict experienced (not least) by women. For the environmental representatives, *conflicts between the public and private spheres* may emanate from others' expectations on the representative to meet high environmental standards in his/her private life, "walk

the walk” and lead an eco-friendly life (Boström, Uggla & Hansson 2018), while the private life involves structural constraints as well as commitments and considerations that may hinder such a lifestyle (Connolly & Prothero 2008; Cherrier 2009).

The above outlined types of ambivalence concern tensions in representation that relate to the representative’s immediate organizational affiliation. However, the environmental representative is involved in *additional layers of representation* that may themselves cause tensions (Boström & Uggla 2016; Boström, Uggla & Hansson 2018). An environmental representative obviously speaks on behalf of the environment and his/her affiliated organization, but may at the same time claim to represent a country or region, a scientific or expert community, a profession, a vulnerable group, and/or future generations. For some environmental representatives, these multiple layers of representation may be quite explicit; for example, public officials and representatives of environmental and business organizations explicitly representing an organization while also representing a profession, body of knowledge, and/or a broader social category. There can be both core affiliations and broader, more diffuse affiliations and constituencies, including social categories, values, and knowledge. Such complex layers of representation can allow room for flexibility in certain situations but can also entail ambivalence.

Inter-role conflicts may also refer to the fact that environmental representatives sometimes *change organizational affiliation* and, like migrants, experience a clash of cultures. For example, moving from environmental activism to research or journalism, or moving from research to business or the public sector tends to entail both opportunities and frictions. A person who makes this type of ‘migration’ will have to cope with the different logics of research, journalism, business, activism, and administration. The person needs to adjust to the new organizational context, which may entail difficulties. Clashes may appear because the person has been socialized into particular ways of thinking and doing, and must enter a process of ‘unlearning’. Another problem appears if the previous role gave the person a public face and reputation of a particular kind. A significant audience may associate the person with that previous role and thus expect certain actions and value statements to remain the same. All this shapes the conditions for the exercising of the new role (Boström, Uggla & Hansson 2018).

Merton and Barber’s (1976) perspective points out the structural and normative constraints imposed by social relations, providing a theoretical basis for analyses of situated agency in organizational contexts. By identifying the simultaneous existence of norms and counter-norms, that is, contradictory values can be simultaneously held by members of society, Merton and Barber imply dynamism in social relations. However, for all its merits, the concept of sociological ambivalence must be complemented with theories that can account for actors’ creativity and reflexivity. As noted by Donati (1998), a shortcoming of the concept of sociological ambivalence is its starting point in a “highly structured” society, which all the same implies a rather static, functionalistic, and deterministic understanding of agency. To complement this perspective and capture the reflexivity and dynamics of human agency, in the following sections we turn to the concepts of ideological dilemma and the organizational centaur.

Value conflicts

In their typology, Merton and Barber (1976) identify contradictory cultural values simultaneously held by members of society as a source of ambivalence (the fourth source in their typology). “As long as these value premises are widely held and not organized into a set of norms for one or another role in particular, they can be regarded as a cultural conflict” (Merton & Barber 1976:10). This concept resonates with Billig, Condor, Edwards et al.’s (1988) concept of ideological dilemma, which drew attention to contrary themes within ideology, discourse, and everyday thinking.

Ideological dilemma refers to the fact that we find contrary values, images, and beliefs in ideology as well as in common-sense thinking, implying that each theme may also have its counter-theme. The authors emphasize that the individual exists within a social context “in which all dilemmas and oppositions cannot possibly have been worked out” (Billig, Condor, Edwards et al. 1988:19). With their concept of ideological dilemma, Billig, Condor, Edwards et al. (1988) emphasize individual thinking. According to this perspective, it is society that provides the basis of thinking, though we cannot ignore the thinking of individuals. The dilemmatic aspects of ideology and common sense provide food for thought. Instead of seeing ideologies as coherent systems and individuals as blindfolded by ideology, Billig, Condor, Edwards et al. (1988) stressed that it is precisely the contrary themes of ideology and common sense that enable us to think, deliberate, and argue.

In their conceptualization, Billig, Condor, Edwards et al. (1988:27 ff.) distinguished between “lived ideology” and “intellectual ideology”, the former referring to discourses of everyday life and common sense and the latter to an intellectual system of ideas.

Based on this conceptualization, it is possible to identify two potential sources of ambivalence. First, we can find *contrary themes within ideology* (whether lived or intellectual). For example, in contemporary Western capitalist societies, we live with the contradictory imperatives of keeping the economy going and being green by consuming less. As discussed above, sustainable development discourse entails obvious value conflicts for environmental representatives. The inherent and unsolvable tensions in this discourse are something environmental representatives encounter on a regular basis. Most obvious are the trade-offs in relation to corporate sustainability (Hahn, Figge, Pinkse et al. 2010), but environmental representatives in various contexts recurrently must address trade-offs between different, equally valued, environmental objectives, or between equally valued social and environmental goals, and the difficulties of prioritizing between them. For example, should business and consumers support free and fair trade to facilitate economies in developing country contexts, or is local production and consumption preferable because of the values of climate change mitigation?

Second, we can find pervasive *conflicts between lived ideology and intellectual ideology*, even the idealist leads an everyday life, and may well be accustomed to and content with many of society’s practices. For example, the environmental activist deeply engaged in climate change mitigation may find it both rewarding and important to frequently travel by air to participate in environmental conferences, policy meetings or campaign activities.

To better understand the conditions and agency of environmental representatives, who are situated in an organizational context, we complement the concepts of sociological ambivalence and ideological dilemma with Ahrne's (1994) concept of the "organizational centaur", which captures the duality of both organizations and individual actors. First, organizations can be seen as collective actors, but "when organizations do something it is always individuals who act" (Ahrne 1994:28). At the same time, even though an organization may provide order, resources, and ability that enable the individual to act with authority, it still constrains the individual's behaviour. The organizational centaur is part organization and part human, and "the tension between the organizational and the human is always there in all organizations and it is rarely resolved" (Ahrne 1994:37–38).

The individuals who act within an organization do so on behalf of both the organization and themselves. When the individual acts on behalf of the organization, that is, representing the organization, he/she also acts as a person. Drawing on Ahrne (1994), we can identify an additional category of value conflicts – the *conflicts between organizational demands and personal convictions*. Such conflicts may arise when, for example, flying is an almost inevitable part of the work, which goes against the person's principles. Similar to the inter-role conflict between public and private roles, being an environmental representative affiliated to a specific organization may conflict with specific private commitments. Representatives of environmental organizations or journalists may not be allowed to be outspoken about their political convictions. The importance of maintaining neutrality towards political interests may, for example, hinder engagement in particular civil society organizations (Boström, Ugglå & Hansson 2018).

The ways organizations circumscribe representation, for example, by socialization, formalization, and incentive structures (Ahrne, 1994) most likely differ between different contexts of environmental representation. Environmental managers in a business context are in a certain sense constrained by the need to merge the managerial discourse and the discourse of the "sustainable firm" (Hahn, Figge, Pinkse et. al. 2010). "Green insider activists" in the public sector need to carefully balance democratic accountability and political activism, tending to avoid open value conflicts (Olsson & Hysing, 2012).

Conflicts between goals and means

The above-mentioned conflicts between sustainability goals are aggravated by the uncertainty that characterizes many environmental problems. Weighing pros and cons without clear recommendations makes prioritizing between equally desired goals an awkward undertaking. This is especially so in dealing with urgent environmental problems, implying *conflicts between the urgency to take action and uncertainty*, which we in our typology identify as a category of *conflicts between goals and means* (Table 1). This type of conflict may apply to various situations where representatives must address complex problems. For environmental representatives, this is an almost inevitable complication in dealing with the most urgent environmental problems, such as climate change, biodiversity loss and chemical pollution.

Other conflicts of this type may emanate from the fifth source of ambivalence Merton and Barber described in their typology. Merton and Barber (1976:11) see this type of conflict as the “disjunction between culturally prescribed aspirations and socially structured avenues for realizing these aspirations”, or, in brief, as a “contradiction between the cultural and the social structure”. As applied to environmental representation, we suggest two additional potential sources of ambivalence that can be referred to the representative’s organizational and/or societal context: *demands for action and organizational constraints* and *demands for action and structural constraints* (Table 1).

The incompatibility between means and goals may result from internal organizational processes but also from broader societal and political factors. Sustainability goals are often ambitious, and a key obstacle to realizing such goals is lack of adequate knowledge and sound advice. In addition to the ambivalence that emanates from scientific uncertainty, ambivalence may result from the conflict between demands for action and organizational constraints (i.e., a lack of internal resources) and the organization’s inability to recognize and/or supply sound guidance. Although ambitious goals can be inspiring, the lack of strategies and/or resources for reaching them puts representatives in awkward situations.

In many situations, it is obvious that simply investing in and using more resources would not suffice. Because of the complexity of the matter, dependence on other actors, and/or the transnational scale, the goals tend to be unreachable by the organization acting alone, which resonates with the political and institutional dimension of ‘wicked problems’. In these cases, representatives encounter conflicts between demands for action and structural constraints. This may be the case in business organizations with a number of globally distributed subcontractors, but may also apply to public officials involved in negotiations within the EU and representatives of environmental organizations engaged at both the national and international levels.

Typology: potential sources of ambivalence

In the above theoretical account of ambivalence and environmental representation, we have identified several potential sources of ambivalence that we categorize in three types of conflicts: role conflicts, value conflicts, and conflicts between goals and means summarized in Table 1. The theoretical foundations that helped us formulate the sources of ambivalence are indicated in the table.

Table 1. Three types of potential sources of ambivalence: role conflicts, value conflicts, and conflicts between goals and means.

POTENTIAL SOURCES OF AMBIVALENCE	KEY THEORETICAL SOURCES
ROLE CONFLICTS	
<i>Intra-role conflicts</i> conflicts between contradictory demands on a role	Merton and Barber (1)
<i>Inter-role conflicts</i> conflicts between different roles associated with a status	Merton and Barber (3)
conflicts between roles in different spheres public versus private	Merton and Barber (2)
multiple layers of representation	Boström and Uggla, Boström et al.
change in organizational affiliation	Merton and Barber (6)
VALUE CONFLICTS	
conflicts within culture and ideology	Merton and Barber (4), Billig et al.
conflicts between intellectual ideology and lived ideology	Billig et al.
conflicts between individual convictions and organizational demands	Ahrne
CONFLICTS BETWEEN GOALS AND MEANS	
conflicts between urgency of taking action and uncertainty	Social studies of science (e.g., Bijker et al., Gross, Jasanoff)
conflicts between demands for action and organizational constraints	Merton and Barber (5), Ahrne
conflicts between demands for action and structural constraints	Merton and Barber (5)

Coping with ambivalence

The coping concept is mainly associated with psychology, where coping alludes to a person's way of dealing with stressors to reduce their harm. According to Snyder's (2001) definition, coping "*reflects thinking, feeling, or acting so as to preserve a satisfied psychological state when threatened*" (p. 4, italics in original). Psychological research focuses on individual coping strategies, or the "coping machine", that each person builds based on a set of characteristics he/she uses "for dealing with whatever stressors may be encountered" (Snyder 2001:5). In this section, we explore various ways to cope with ambivalent situations. In doing so, we do not take individual characteristics as a starting point, but discuss what options there may be for the individual representative to cope with or respond to various ambivalent situations. As the following explorative text suggests, coping may involve a dynamic mixture of strategies, including constructing meta-norms, pragmatism, defining boundaries for the acceptable, rule-bending, and discursive negotiation. Such coping strategies may be more or less (or not at all) supported by one's organization.

Scholars have proposed that a person would choose among incompatible norms as some sort of role-conflict resolution. In doing so the person relies on others who, based on power or status, legitimate their choice. Others have elaborated on the steps a person can take to resolve role conflicts: if there is no option to choose among norms, the person may try to compromise, and if that is not possible the person may withdraw from the situation (Biddle 1986:83). Based on a study of how women experience role conflicts between work and family, Hall suggests three possible responses: negotiating with the other to change their expectations, altering one's own view, and adjusting one's behaviour (Hall, cited in Biddle 1986:83).

In their typology, Merton and Barber (1976) imply that certain types of ambivalence (what we have labelled role-conflicts) will entail oscillation of behaviour, or mixed feelings or compromises. The authors suggest that social roles can be seen as "*dynamic organizations of norms and counter-norms*" (Merton & Barber 1976:17, italics in original). This means that persons who experience ambivalence because of norms calling for contradictory behaviour will alternate between these norms. Accordingly, "potentially conflicting norms are built into the social definition of roles", which in turn constitutes the basis for "oscillation between differing role-requirements" (Merton & Barber 1967:19).

Merton and Barber's notion of compromise is in line with the notions of altering one's view and adjusting one's behaviour, which could be seen as a pragmatic attitude. For environmental representatives, such a pragmatic attitude is possible as long as they stay loyal to the organization, that is, as affiliated actors they accept organizational control over some of their actions. Ahrne (1994:90) described these as actions lying within a "zone of indifference" characterized by the things an employee is willing to accept. Authority and organizational control, then, depend on loyalty and acceptance. The environmental representative's willingness to adjust may have its limits. In situations in which it would no longer be possible for the representative to go against his/

her personal conviction and follow the organization's authority or to compromise – that is, actions outside their “zone of indifference” – there is always the option to vote with one's feet and exit from the organization. Exit is a way of drawing a boundary for what is reasonable and acceptable, and constitutes an important power resource for affiliates (Ahrne 1994:79).

For the environmental representative, one's core organizational affiliation may entail various forms of constraints, but the organization also provides formal authority to act and speak for the environment and resources that empower the representative to do so (Ahrne 1994:12 ff.; Boström & Ugglå 2016). Hence, the organization is also a vehicle for the person to become an environmental representative and make representative claims. Furthermore, in some situations, the organizational context provides the norms and values that help the environmental representative choose among norms or to construct a meta-norm, implying the definition of a primary obligation and responsibility. In this way, the organization not only restricts individual behaviour and constitutes a potential source of ambivalence and dilemma but also provides a framework that helps the environmental representative cope with tensions and ambiguities. Thereby, an organization's culture, social norms, and rules can help stabilize the environmental representative's identity and shape the process of sense-making (see Weick 1995). Thus, the representatives' performance and ways of coping with ambivalence can be seen as both shaped by and renegotiated within their organizational contexts.

Similarly, professional identity and affiliation may also be resources that help an environmental representative address conflicting norms, goals and values. A study of how public workers dealt with moral stress suggests that the officials' professional identity was important in terms of how they were coping with the situation. Based on a professional ideology or professional ethics, the public workers prioritized between tasks and thereby “bent” the rules of the organization and practised “civil disobedience” (Thunman 2016). The concept of moral stress alludes to conflicts between moral standards and available resources, which resemble what we in our typology called conflicts between demands to take action and organizational constraints (see Table 1). As applied to the case of environmental representatives, we may hypothesize that some professions foster a strong professional identity that facilitates this kind of “rule bending” or construction of meta-norms.

Other ways of coping with moral stress are voicing of opinion, focusing on change and building support networks (Thunman 2016), all of which are more active and creative ways to respond to organizational or structural constraints. For environmental representatives, social support from allies within the organization or from a professional network could be important in the processing and deliberation on conflicting norms, goals and values (Boström, Ugglå & Hansson 2018). For the environmentally engaged individual these more active responses may appear the first choice. However, as Olsson and Hysing's (2012) study showed, “green insider activists” in the public sector tended to avoid open value conflicts, indicating that compromises and pragmatism are more likely responses for affiliates in certain organizations than in others.

Whereas balance theories suggest that people will escape internal disharmony and

feelings of discomfort by avoiding thinking, the concept of ideological dilemma points out the dilemmatic preconditions of everyday life. The individual is not blindly following ideological schemata or paralysed by ambivalence but is thinking and arguing within the constraints of ideology. Without the shared values, images, and beliefs and their counter-themes, “individuals could neither puzzle over their social worlds nor experience dilemmas. In addition, without this, so much thought would be impossible” (Billig, Condor, Edwards et al. 1988:2).

Indeed, sustainability is not a political programme, but rather “a ‘portal’, an entrance into a series of debates” (Fitzpatrick 2011:8). Instead of providing guidance for action, the notion of sustainable development opens up discursive negotiation of various goals and values against each other. This circumstance certainly entails tensions and ambiguities in environmental representation but also opens the possibility to reflexively consider and negotiate one’s own performance and responsibilities, deconstruct and reconstruct norms and/or identify or construct meta-norms. Such discursive negotiations have been found in various environmental studies focusing on how individuals perceived their own environmental responsibility (e.g., Bickerstaff, Simmons & Pidgeon. 2008; Connolly & Prothero 2008; Skill & Gyberg 2010; Uggla 2018). As applied to environmental representatives, we can expect that they may discursively negotiate different goals and values as well as their own performance (circumscribed by organizational and structural constraints) in similar ways. Such ability to engage in discursive negotiations of performance and responsibilities is likely to be crucially important in relation to environmental issues characterized by complexity and uncertainty.

Conclusions

By focusing on the people involved in environmental representation, this paper contributes insights to a research field mainly centred on the institutions, procedures, and principles of representation. To better understand the limitations and possibilities of (environmental) politics, management, and deliberation in general, we argue that it is crucial to take into account the everyday messy reality that individual spokespersons face, regardless of whether they work in the public sector, business, or civil society. Our key argument is that the concept of ambivalence facilitates crucial insights into these representatives’ positions, practices, and challenges. The paper identifies several potential sources of ambivalence, all of which concern some sort of conflict: role conflicts, value conflicts, or conflicts between goals and means. The identification of various sources of ambivalence and the categorization of these sources into three types of conflicts is a theoretical construct. The agency of the environmental representative is embedded within organizational and wider societal contexts, and the sources of ambivalence may intersect in various ways. For example, value conflicts in culture may occasion or reinforce contradictory demands placed on a role. Such intersections between sources of ambivalence indicate the importance of considering the organizational context and social embeddedness of an environmental representative.

In this paper, we have also identified various ways of coping with ambivalence. In contrast to psychological research that focuses on individual characteristics and coping strategies, we discuss ways of coping with the ambivalent situation as a starting point. Environmental representatives may develop different ways of coping with ambivalence, including pragmatism, constructing meta-norms, utilizing organizational support and support from allies, drawing boundaries for what is acceptable, rule bending and discursive negotiation. These findings must be considered a tentative and non-exhaustive proposal for further research.

Although ambivalence may cause difficulties for environmental representatives, it may also, as argued by Billig, Condor, Edwards et al. (1988), be a source of learning and change. In situations of ambivalence, environmental representatives must reflect on their tasks, values, and personal limits; for example, what actions are inside or outside their “zone of indifference” and what is considered reasonable and possible given the circumstances. By building networks and alliances, environmental representatives create fora for dialogue and mutual learning that may benefit both themselves and their organizations.

The intertwinement of organizations and humans is intricate. This implies that the organizational aspect could be a nuisance for people, giving rise to ambivalence while simultaneously providing resources and support that help people cope with ambivalence. It is also through affiliation with organizations that individuals can be empowered and become environmental representatives and make representative claims. Likewise, the human aspect can be a nuisance for organizations, as well as be a source of learning and change. However, it is important to note that how this intertwinement between organization and human plays out may vary between organizational contexts. It is also important to note that not all ways of coping with ambivalence exemplify reflexivity, learning, and change; for example, relying on the organizational context or pragmatism can also be routinizing and unimaginative.

Why is this ultimately relevant? The answer relates to the fact that someone must address complex problems, which “the environmental case” no doubt represents. We argue that this study contributes important insights into the conditions of representatives who handle difficult problems in contemporary societies. Many escalating problems in our contemporary world could easily lead to paralysis, so it is crucial to learn how people can cope with, even embrace, ambivalence in order to foster both reflexivity and action capacity for important change-making processes.

Acknowledgement

The authors are grateful to the colleagues at the Sociology department, Örebro University, for helpful comments on an earlier version of this paper. We would also like to thank the two anonymous reviewers for valuable and constructive comments that helped us improve the manuscript.

References

- Ahrne, G. (1994) *Social Organizations: Interaction Inside, Outside and Between Organizations*. London, UK: Sage.
- Alford, J. (2017) “Wicked and less wicked problems: a typology and contingency framework”, *Policy and Society* 36 (3):397–413.
- Berglez, P. (2011) “Inside, outside, and beyond media logic: journalistic creativity in climate reporting”, *Media, Culture & Society* 33 (3):449–465.
- Bickerstaff, K., P. Simmons & N. Pidgeon (2008) “Constructing responsibilities for risk: negotiating citizen–state relationship”, *Environment and Planning A* 40 (6):1312–1330.
- Biddle, B. J. (1986) “Recent Developments in Role Theory”, *Annual Review of Sociology* 12:67–92.
- Bijker W., R. Bal & R. Hendriks (2009) *The Paradox of Scientific Authority*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Billig, M., S. Condor, D. Edwards, M. Gane, D. Middleton & A. Radley (1988) *Ideological Dilemmas: A Social Psychology of Everyday Thinking*. London, UK: Sage.
- Boström, M. (2012) “A missing pillar? Challenges in theorizing and practicing social sustainability: introductory article in the special issue”, *Sustainability: Science, Practice, & Policy* 8 (1):3–14.
- Boström, M. & Y. Ugglå (2016) “A sociology of environmental representation”, *Environmental Sociology* 2 (4): 355–364.
- Boström, M, Y. Ugglå & V. Hansson (2018) “Environmental representatives: whom, what, and how are they representing?”, *Journal of Environmental Policy and Planning* 20 (1):114–127.
- Bray, D. (2011) *Pragmatic Cosmopolitanism: Representation and Leadership in Transnational Democracy*. New York, NY: Palgrave.
- Carolan, M. (2006) “Ecological representation in deliberation: the contribution of tactile spaces”, *Environmental Politics* 15 (3):345–361.
- Cherrier, H. (2009) “Anti-consumption discourses and consumer-resistant identities”, *Journal of Business Research* 62 (2):181–190.
- Connolly, J. & A. Prothero (2008) “Green consumption: life-politics and contradictions” *Journal of Consumer Culture* 8 (1):117–145.
- Dobson, A. (1996) “Representative democracy and the environment”, 124–139 in M. W. Lafferty & J. Meadowcroft (eds.) *Democracy and the Environment: Problems and Prospects*. Cheltenham, UK: Edward Elgar.
- Donati, P. (1998) “Sociological ambivalence in the thought of R.K. Merton”, 101–120 in C. Mongardini & S. Tabboni (eds.) *R. K. Merton & Contemporary Sociology*. New Brunswick, NJ and London, UK: Transaction Publishers.
- Eckersley, R. (1999) “The discourse ethic and the problem of representing nature”, *Environmental Politics* 8 (2):24–49.
- Fitzpatrick T. 2011 *Understanding the Environment and Social Policy*. Bristol, UK: Policy Press.

- Gross, M. (2007) "The unknown in process: dynamic connections of ignorance, non-knowledge and related concepts", *Current Sociology* 55 (5):742–759.
- Hahn, T., F. Figge, J. Pinkse & L. Preuss (2010) "Trade-Offs in Corporate Sustainability: You Can't have Your Cake and Eat It", *Business Strategy and the Environment* 19 (4):217–229.
- Hajer, M. (1997) *The Politics of Environmental Discourse*. Oxford, UK: Clarendon Press.
- Höijer, B., R. Lidskog & Y. Uggla (2006) "Facing dilemmas: sense-making and decision-making in late modernity", *Futures* 38 (3):350–366.
- Jasanoff, S. (2006) *States of Knowledge*. New York, NY: Routledge.
- Kreuger, R. & D. Gibbs (2007) *The Sustainable Development Paradox*. London, UK and New York, UK: The Guilford Press.
- Lidskog R. (2014) "Representing and regulating nature", *Environmental Politics* 23 (4):670–687.
- Lippert, I., Krause, F. & N.K Hartmann (2015) "Environmental management as situated practice", *Geoforum* 66:107–114.
- Löfmarck, E., Y. Uggla & R. Lidskog (2017) "Freedom with what? Interpretations of 'responsibility' in Swedish forestry practice." *Forest Policy and Economics* 75:34–40.
- Merton, R. K. & E. Barber (1976) "Sociological ambivalence", pp. 3–31 in R. K. Merton (ed.) *Sociological Ambivalence and Other Essays*. New York, UK: The Free Press.
- Nowotny H., P. Scott & M. Gibbons (2001) *Re-Thinking Science*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Olsson, J. & E. Hysing (2012) "Theorizing inside activism: understanding policy making and policy change from below", *Planning Theory & Practice* 13 (2):257–273.
- O'Neill, J. (2001) "Representing people, representing nature, representing the world", *Environment and Planning C: Government and Policy* 19 (4):483–500.
- Pellizzoni, L. (2011) "The politics of facts: local environmental conflicts and expertise", *Environmental Politics* 20 (6):765–785.
- Pielke, R. Jr. (2007) *The honest broker. Making sense of science in politics and policy*. Boulder: University of Colorado.
- Pitkin, H. F. (1967) *The Concept of Representation*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Rehfeld, A. (2006) "Towards a general theory of political representation", *The Journal of Politics* 68 (1):1–21.
- Saward, M. (2006) "The representative claim", *Contemporary Political Theory* 6 (5):297–318.
- Saward, M. (2008) "Representation and democracy: revisions and possibilities", *Sociology Compass* 2 (3):1000–1013.
- Skill, K. & P. Gyberg (2010) "Framing devices in the creation of environmental responsibility: A qualitative study from Sweden", *Sustainability* 2 (7):1869–1886.
- Smelser, N. J. (1998) "The rational and the ambivalent in social sciences", *American Sociological Review* 63 (1):1–16.
- Snyder, C. (2001) *Coping with stress*. Oxford: Oxford University Press.

- Tanasescu, M. (2014) "Rethinking representation: the challenge of non-humans", *Australian Journal of Political Science* 49 (1):40–53.
- Thompson, D. (2010) "Representing future generations: political presentism and democratic trusteeship", *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 13 (1):17–37.
- Thunman, E. (2016) "Coping with Moral Stress in the Swedish Public Services", *Nordic Journal of Working Life Studies* 6 (3):59–77.
- Uggla, Y. (2018) "Negotiating responsible forestry: forest owners' understanding of responsibility for multiple forest values", *Environmental Sociology* 4 (3):358–369.
- van Asselt M. and E. Vos (2008) "Wrestling with uncertain risks", *Journal of Risk Research* 11 (1–2):281–300.
- Weick, K. (1995) *Sensemaking in Organizations*. London, UK: SAGE.
- Wexler, M. (2009) "Exploring the moral dimension of wicked problems", *International Journal of Sociology and Social Policy* 29 (9/10):531–542.
- Yearley, S. (2005) *Making Sense of Science*. London: SAGE.

Corresponding author

Ylva Uggla
 School of Humanities, Education and Social Sciences
 Örebro University
 701 82 Örebro
 Ylva.uggla@oru.se

Author presentation

Ylva Uggla is Professor of Sociology and member of the Centre for Urban and Regional Studies at Örebro University. Her research focuses on regulation and management of environmental risks, currently with a focus on the individualization of environmental responsibility and on environmental representation.

Magnus Boström is Professor of Sociology at Örebro University and vice-president of ISA's RC24. His research interest generally concerns politics, representation, consumption and action in relation to transnational environmental and sustainability issues.

Att vistas i arbetsmarknadspolitikens ingenmansland

Organisatoriska gränser inom lokal arbetsmarknadspolitik¹

In the no-man's land of labour market policy - organizational boundaries in local labour market policy in Sweden

Swedish labour market policy faces major challenges. Sweden has a labour deficit and a very low unemployment rate at the same time as unemployment is high among young people and immigrants. Unemployed in Sweden with high thresholds to enter the labour market are referred to the local labour market policy where the municipalities co-operates, competes and negotiates with the Public Employment Service (PES). The purpose of this study is to understand the organizational boundaries between PES and the municipalities and how these boundaries affects the local labour market policy in eleven municipalities. We have carried out semi-structured group interviews with managers. The boundaries between PES and the municipalities are vague and require negotiations regarding resources such as the unemployed, different forms of activities offered to the unemployed and economic resources. Clearer boundaries would generate conditions that offer unemployed people a strategic organization of the local labour market policy with enhanced co-operation and adaptation to common goals instead of competition and large amount of time spent on negotiating.

Keywords: Local labour market policy, unemployment, activation, co-operation, municipalities

SVENSK ARBETSMARKNADSPOLITIK STÅR inför stora utmaningar. I slutet av 2017 har Sverige den lägsta arbetslösheten sedan krisen på 1990-talet och många branscher dras med brist på arbetskraft. Arbetsgivarorganisationen Svenskt Näringsliv (2017) rapporterar på sin hemsida att "Företagens växande problem med att hitta rätt arbetskraft bedöms vara den starkaste bromsen för svensk tillväxt framöver". Samtidigt är arbetslösheten bland vissa grupper av ungdomar (särskild bland ungdomar utan gymnasiekompetens och ungdomar med nedsatt arbetsförmåga) och arbetssökande med utländsk bakgrund hög (Olofsson & Wadensjö 2015). Den svenska arbetsmarknaden dras med matchningsproblem, såväl kompetens- som utbildningsmatchningen brister på arbetsmarknaden (se Panican 2017; Karlsson & Skånberg 2012; OECD 2013). En annan utmaning för arbetsmarknadspolitiken är att stödja etableringen på arbetsmarknaden för de människor som kom med den rekordstora flyktinginvandringen

---

1 Vi tackar Riksrevisionen och IFAU (Dnr 177/2015) för generös finansiering av studien.

2015 (Forslund & Åslund 2015). Regering, SKL och Arbetsförmedlingen anser att kommunerna utgör en viktig aktör för att lösa dessa utmaningar, framförallt gällande fattiga arbetslösa med höga trösklar för att etablera sig på arbetsmarknaden. Trots den uppenbara relevansen för lokal arbetsmarknadspolitik, saknas kunskap om hur arbetet organiseras och dess betydelse för den arbetsmarknadspolitik som arbetslösa möter i kommunerna (Panican & Ulmestig 2017; Thorén 2012; Dahlberg et. al. 2013; Engdahl & Forslund 2015).

Sedan krisen på 1990-talet och de för svenska mått mätt enormt höga arbetslöshetsnivåerna har kommunerna agerat inom arbetsmarknadspolitik (Johansson & Hornemann Møller 2009; Thorén 2008). Med lokal arbetsmarknadspolitik menas de insatser som erbjuds arbetslösa av kommunen och där de arbetslösa försörjs med försörjningsstöd (tidigare benämnet som socialbidrag), utvecklingsersättning/aktivitetsstöd, aktivitetsersättning eller anställningar som subventioneras av Arbetsförmedlingen. Anledningarna till att kommunerna efter 1990-tals krisen började organisera egna verksamheter inom arbetsmarknadspolitik, som i allt väsentligt hade varit statligt sedan andra världskriget, var flera (Ulmestig 2007). Å ena sidan ökade kostnaderna för försörjningsstöd (tidigare socialbidrag). Å andra sidan prioriterade Arbetsförmedlingen arbetslösa med arbetslöshetsförsäkring. Detta gjorde att kommunerna kände sig tvingade att bygga upp egna arbetsmarknadsenheter för att aktivera arbetslösa med försörjningsstöd. Samtidigt hade kommunerna behov av billig arbetskraft i form av arbetslösa som utförde olika arbetsuppgifter som kommuninvånarna efterfrågade men som ekonomin inte tillät med anställd arbetskraft.

Cirka 95 000 människor fick under 2016 ta del av den arbetsmarknadspolitik som anordnas av kommunerna (SKL 2017), trots att det saknas lagstiftning eller nationella styrdokument som kräver att kommunerna ska agera eller som reglerar gränserna gentemot Arbetsförmedlingen. När gränserna mellan kommuner/kommunala arbetsmarknadsenheter och Arbetsförmedlingen som organisationer regleras på ett otydligt sett lämnas det utrymme för de nämnda organisationerna att agera utifrån egna intressen. De gränser de upprätthåller blir väsentliga för den lokala arbetsmarknadspolitik som erbjuds de arbetslösa som står långt ifrån arbetsmarknaden och i många fall lever på försörjningsstöd. Utgångspunkten är att organisationer å ena sidan måste upprätthålla organisationens gränser för att den inte ska utnyttjas till annat än vad de med makt över organisationen vill. Å andra sidan måste organisationen öppna sina gränser för att få in resurser, såsom ekonomiska medel eller legitimitet.

Syftet med studien är att förstå de organisatoriska gränserna mellan Arbetsförmedlingen och kommunerna och vilken betydelse de får för den lokala arbetsmarknadspolitik i elva kommuner.

Bakgrund

Kommunerna har en lång historia inom arbetsmarknadspolitiken. Under sista decenniet på artonhundratalet var kommunala nödhjälpsarbeten Sveriges sätt att möta problem som orsakades av arbetslösheten (Olofsson 1996). 1902 öppnade den första kommunala arbetsförmedlingen i Helsingborg och ett flertal större kommuner följde efter de kommande åren. Arbetsförmedlingar blev ett av kommunernas sätt att försöka minska på utgifterna för fattigvården. 1906 hade staten låtit sig övertygas om behovet av arbetsförmedlingar och beviljade ett visst statsanslag för de kommunala arbetsförmedlingarna (Delander et. al. 1991). Kommunernas ekonomi belastades dock hårt av arbetslöshet och de krävde statliga insatser som också kom i form av folkpension som avlastade kommunerna ekonomiskt (Salonen 2000; Edebalk 1996). Staten tog 1914 mer kontroll över arbetslöshetspolitiken genom att Arbetslöshetskommissionen skapades (Ohlsson & Olofsson 1998).

På 1920-talet tog staten än mer ansvar för arbetslösa med nödhjälpsarbeten, genom direktiv och statsbidrag, under parollen ”arbetslinjen” (Schröder 1991). Kommunerna hade dock fortfarande det principiella ansvaret. Arbetslöshetsförsäkringen ersatte, i mitten av 1930-talet, statligt stöd till kommunernas kontantstöd till ”oförvällat arbetslösa” (Delander et. al. 1991:178). Kommunerna hade tidigare organiserat arbetsförmedlingar för att begränsa kostnaderna för kontantstöd och hjälparbeten. När detta ekonomiska incitament försvann stiftades en lag som tvingade kommunerna organisera arbetsförmedlingar (Delander et. al. 1991).

Under 1930-talet hade dåvarande socialminister Gustav Möller tydliga visioner om socialpolitiken och de grundläggande resurser den skulle förse medborgarna med (Rothstein 1995). Idén om statlig socialpolitik ställdes mot den kommunala fattigvården med dess skam och stigmatisering (Berge 1995). I Arbetslöshetsutredningen (SOU 1935:6) lyfts fram behovet av en tydligare gräns mellan den kommunala fattigvården och den statliga arbetslöshetshjälpen utifrån fattigvårdens oförmåga att uppmärksamma arbetsmarknadsaspekter. I Rationaliseringsutredningens (SOU 1939:13, s 123) förslag problematiserades ”... att hjälpåtgärdernas omfattning blir beroende på kommunernas ekonomiska resurser”. 1940 skapades arbetsmarknadskommissionen som ersatte arbetslöshetskommissionen. Detta var mycket mer än ett namnbyte (Öhman 1970). Under 1941 upphörde kommunernas direkta makt över arbetsförmedlingarna. Kommunerna behåller dock ansvaret för försörjningen för de arbetslösa som inte är etablerade inom arbetslöshetsförsäkringen, och gör så än idag. Kommunernas försörjningsansvar för arbetslösa utan a-kassa kom att få en betydande roll när arbetsmarknadspolitiken på 1990-talet utsätts för en kris.

Kommunerna fick då återigen en viktig roll inom arbetsmarknadspolitiken under och efter den ekonomiska krisen på 1990-talet (Salonen 2000; Johansson 2001; Ulmestig 2007). Kommunerna utvecklade återigen egna insatser inriktade dels på de som har försörjningsstöd och dels för att sälja platser till Arbetsförmedlingen i insatser för främst långtidsarbetslösa och de arbetslösa som står långt ifrån arbetsmarknaden. Kommunerna har också tillskapat tjänster på ett år där lönen subventioneras av

Arbetsförmedlingen, vilket etablerar de arbetslösa i arbetslöshetsförsäkringen (Sjögren & Wadensjö 2000; Panican & Ulmestig 2017). Idag har vi en differentierad arbetsmarknadspolitik; en nationell för de arbetslösa med försörjning från arbetslöshetskassorna eller andra nationella system och en lokal arbetsmarknadspolitik för de arbetslösa med försörjningsstöd (Ulmestig 2007; Panican & Johansson 2016).

Under efterkrigstiden och fram till den ekonomiska krisen har kommunerna en ganska undanskymd roll inom arbetsmarknadspolitiken. Varje kommun ska dock ha en arbetslöshetsnämnd för att vidta åtgärder i syfte att förebygga och bekämpa arbetslöshet (SFS 1944:475). Verksamheten inom ramen för lokala arbetsmarknadsinsatser ska vara kompetenshöjande enligt 4 kap. 4 § i Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) om den arbetslöse uppbär försörjningsstöd. Dessutom, kommunerna ska samråda med Arbetsförmedlingen innan beslut fattas om aktiveringsinsatser (SFS 2013:421; SFS 1944:475). Det finns betydande variationer i hur den lokala arbetsmarknadspolitiken organiseras när det gäller de krav som ställs på de arbetslösa att delta (Lundin 2007; Nybom 2012). Kommunerna har full frihet att organisera den egna arbetsmarknadspolitiken efter tycke och smak. Det finns dock likheter mellan de elva studerade kommunerna. Alla har någon form av kommunal arbetsmarknadsenhet. Enheterna har alla anställda med varierande yrkesbakgrund och verksamheten bedrivs i lokaler som anpassats för verksamheten. Innehållet uppvisar betydande variationer, också inom kommunerna, med stora enheter där människor arbetar fysiskt, utbildningsinsatser, praktikplatser på arbetsplatser samt enheter som arbetar med samtalskontakter.

Arbetsförmedlingen är den aktör som hänvisar flest arbetslösa till lokala arbetsmarknadsinsatser även jämfört med den kommunala socialtjänsten (SKL 2017). Samtidigt utgör biståndstagare med arbetslöshet som försörjningshinder nästan hälften av samtliga mottagare av försörjningsstöd (SKL 2017; Socialstyrelsens Öppna jämförelser av ekonomiskt bistånd 2011–2015).

Sveriges Kommuner och Landsting menar i en redogörelse för aktuell lagstiftning (SKL 2011) att arbetsmarknadspolitiken är ett statligt ansvarsområde men hänvisar inte till någon lagtext; deras senaste rapport om lokal arbetsmarknadspolitik inleds med följande ord: "Arbetsmarknadspolitiken är en del av den ekonomiska politiken och ett ansvarsområde för staten" (SKL 2017:4). Det står också mellan raderna att arbetsmarknadspolitik är ett statligt ansvar i Regeringens budget (prop.2016/17:1) vilket också inkluderar regleringsbrevet till Arbetsförmedlingen och på samma sätt i "Om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten" (2000:628). Det som tydligt anges i budgeten är att Arbetsförmedlingen har ett beställansvar för personer med funktionsnedsättning som medför nedsatt arbetsförmåga. I förarbetena till Socialtjänstlagen (prop 1996/97:124), anges att kommunernas arbetsmarknadspolitiska insatser ska vara ett komplement till Arbetsförmedlingen, men utan att det preciseras vad som menas. Det är alltså tydligt att Arbetsförmedlingen har ett ansvar men vi hittar ingenstans att Arbetsförmedlingen eller någon annan statlig aktör har ett huvudansvar för arbetsmarknadspolitiken. Tvärtom efterfrågas tydligare gränsdragning i exempelvis SOU 2015:44, Riksrevisionen (2013) och Socialdepartementet (2014). Vad som däremot är tydligt, är att lagstiftaren kräver att Arbetsförmedlingen samverkar med kommunerna (SFS 2013:421; SFS 1944:475).

Det finns två aktuella kunskapsammansättningar över lokal arbetsmarknadspolitik. Den gemensamma slutsatsen är att det saknas forskning om effekterna av lokal arbetsmarknadspolitik (Thorén 2012; Panican och Ulmestig 2017). Detta bekräftas också av annan forskning (ex Vikman & Westerberg 2017; Nybom 2014).

Gränser mellan organisationer inom lokal arbetsmarknadspolitik

Organisationerna som står i fokus i denna artikel är de kommunala arbetsmarknadsenheterna och Arbetsförmedlingen. Organisationer definieras som ”boundary-maintaining² systems of human interaction” (Aldrich 1979:219).

Organisationer har sällan själva tillgången till de resurser de behöver för att nå sina mål. Detta gör att de måste öppna organisationens gränser för att få tillgång till resurser som kontrolleras av andra organisationer (Scott 2003; Perrow 1993; Brante 2014). Resurser kan vara råvara, ekonomiska resurser eller legitimitet. Öppenheten resulterar i att organisationen måste bevaka de gränser som finns mellan dem och det sammanhang de verkar i (Scott 2003; Scott & Meyer 1991; Ahrne 1999). Om inte, riskerar organisationens resurser att användas för andra syften än vad de som styr organisationen önskar. Scott (2003) menar att organisationer varken är fästningar eller vindtunnlar.

Om kommunerna och Arbetsförmedlingen hade kunnat bedriva arbetsmarknadspolitik lika effektivt själva, är det tveksamt om de hade involverat varandra. Om det rådde konsensus mellan Arbetsförmedlingen och kommunen om vilka gränser som gäller, eller med andra ord, vem som ska göra vad, hur, med vem och när, hade konflikter eller konkurrens varit ovanligare. Arbetsmarknaden förändras dock, kommuner har olika förutsättningar och Arbetsförmedlingen kännetecknas av ständig omorganisering och nya statliga riktlinjer i den balansakt det innebär att förhålla sig till motstridiga politiska målsättningar och en ständigt förändrad arbetsmarknad på ett sätt som uppfattas som legitimt (se Lindvert 2006). Trots otydligheten finns det dock en viss konsensus om att kommunerna arbetar med arbetslösa som står långt ifrån arbetsmarknaden och Arbetsförmedlingen med dem som står nära (Thorén 2012; Panican & Ulmestig 2017).

Att gränserna upprätthålls av organisationernas olika positioner förstärks av att både Arbetsförmedlingen och kommunala arbetsmarknadsenheter är människobehandlande organisationer (se Hasenfeld 1992; Linde & Svensson 2013). Det innebär exempelvis att organisationens främsta resurs är klienten (Hasenfeld 1992; Hollertz 2010). Den arbetslöse behöver dock vara beredd på att ge upp en del av sin frihet och acceptera kontroll för att få tillgång till organisationens resurser såsom ekonomiskt bistånd, arbetsmarknadspolitik och subventionerade anställningar (Lipsky 2010; Handler 1992). Desto fattigare de är desto mer beroende blir de av organisationens insatser. Lipsky (2010:6) drar det så långt att han menar att personalens handlingsfrihet blir en del av problemet med att vara fattig. Personalen som jobbar inom lokal arbetsmarknads-

2 Mellan exempelvis medlemmar och icke-medlemmar i organisationen.

politik och arbetsförmedlarnas handlingsfrihet påverkas av att ”Ju flexibla gränserna är, desto mer ökar beroendet av gränsernas bevakare” (Johansson 1992:188). Detta riskerar att skapa variationer, ryckighet och större genomslag för normer om fattiga, än om gränserna förtydligas. Ett exempel applicerat på arbetsmarknadspolitiken innebär att desto vagare regelverk, desto mer beroende blir arbetslösa av gränsvakter såsom arbetsförmedlare, jobbcoacher och handläggare inom försörjningsstöd.

Genomförande och metod

Det finns betydande variationer mellan kommunerna i deras sätt att agera inom arbetsmarknadspolitiken (SKL 2017; Lundin 2007; Nybom 2012). Vi har valt ut elva kommuner³ utifrån SKLs databas Kolada för att utgå från hur aktiva kommunerna är inom arbetsmarknadspolitiken samt för att hitta de som har likande arbetsmarknadsförhållande utifrån Arbetsförmedlingens indelning i arbetsmarknadsområden som delar en gemensam arbetsmarknad. Urvalet tillåter inte generaliseringar (för närmare beskrivning av urval se Vikman & Westerberg, 2017). I kommunerna har vi genomfört semi-strukturerade gruppintervjuer (se Lantz 2007; Robson 2002) med chefen för det lokala arbetsförmedlingskontoret, chefen för den kommunala arbetsmarknadsenheten samt chefen för försörjningsstöd. Urvalet av intervjupersoner möjliggör en förståelse av policynivåns betydelse för lokal arbetsmarknadspolitik.

Vi har valt att redovisa intervjupersonerna och kommunerna så att ingen kan identifieras. Vi har informerat om att allt deltagande är frivilligt och att intervjupersonerna när som helst under intervjun har möjlighet att avbryta intervjun utan att detta ifrågasätts (Codex 2017). Studiens design är godkänd av Etikprövningsnämnden i Uppsala (Dnr 2016/173).

I analysen har vi valt att börja i empirin på det sätt som kan beskrivas som abduktivt (se Alvesson & Skoldberg 2009). Tematiseringen av det empiriska materialet har både byggts på teman som vi bestämde redan när intervjuguiden konstruerades men också utifrån intervjupersonernas svar. Den första grova indelning i teman började redan när vi punktade ner de första tankarna direkt efter att vi hade genomfört intervjuerna. Den andra analysomgången skedde när intervjuerna var utskrivna. Några teman var fortfarande aktuella, nya tillkom medan andra försvann. De teman som fanns kvar analyserades mot tidigare forskning och våra teoretiska begrepp. Det gjorde att vi såg nya samband och kausala mönster i empirin som var grunden till den första versionen av texten. Texten lästes med kritiska ögon av den författare som inte var delaktig i den sista analysomgången.

---

3 Härnösand, Timrå, Luleå, Norrköping, Landskrona, Kristianstad, Falköping, Trollhättan, Borlänge, Falun och Västerås.

Spelet om gränsen mellan stat och kommun inom den lokala arbetsmarknadspolitiken

I det empiriska materialet framkommer det att Arbetsförmedlingen och kommunala verksamheter behöver varandra inom ramen för lokal arbetsmarknadspolitik och därigenom finns det motivation att öppna gränserna och att vara flexibla för varandra. Arbetsförmedlingen behöver en aktör som kan erbjuda aktivitet till ett stort antal arbetslösa medan de kommunala arbetsmarknadsenheternas ekonomi är beroende på att de säljer platser/aktivitet till Arbetsförmedlingen. Kommunen har målsättningen att Arbetsförmedlingen tar över försörjningsansvaret för deltagarna vilket minskar kostnaderna för det kommunalt finansierade ekonomiska biståndet. Dessa drivkrafter visar sig vara viktiga för vår förståelse av lokal arbetsmarknadspolitik.

Empirin och analysen presenteras under tre rubriker som fångar de organisatoriska gränserna mellan Arbetsförmedlingen och kommunerna och vilken betydelse de får för lokal arbetsmarknadspolitik i de elva kommunerna. I analysen av intervjuerna framkommer tre teman som tillsammans hjälper oss att nå syftet. Först ”De osynliga arbetslösa – att hamna mellan stolarna” och sedan ”Konkurrens inom lokal arbetsmarknadspolitik” som följs av ”Parallellarbete – vem gör vad?”

De osynliga arbetslösa – att hamna mellan stolarna

Redan i Arbetslöshetsutredningen (SOU 1935:6) diskuteras kommunernas oförmåga att uppmärksamma arbetsmarknadsaspekter, om kommunerna inte hade egna ekonomiska incitament. Olika gruppers osynlighet inom arbetsmarknadspolitiken, såsom kvinnor med flyktingbakgrund och ungdomar som varken studerar eller arbetar, har presenterats som ett problem (Olofsson & Wadensjö 2009). Gränssättningen mellan kommunerna och Arbetsförmedlingen får en direkt betydelse för den lokala arbetsmarknadspolitiken förmåga att verka för arbetslösa med höga trösklar för att etablera sig på arbetsmarknaden.

Uppsökande eller förebyggande arbete finns inte i någon av organisationernas uppställning av arbetsmetoder. De arbetslösa som sitter hemma och försörjs av andra såsom partnern eller föräldrar riskerar att bli en osynlig grupp för både Arbetsförmedlingen och de kommunala arbetsmarknadsenheterna, då de är organiserade att arbeta med de som söker om kontakt. De båda organisationerna väljer alltså att ha likvärdiga gränser mot de arbetslösa. Arbetsförmedlingen prioriterar inte dessa då de inte står tillräckligt nära arbetsmarknaden och kommunerna prioriterar dem inte om de inte har försörjningsstöd, eller eventuellt en stödkontakt genom den kommunala socialpsykiatrin eller missbruksvården. De blir osynliga enligt vår empiri då organisationernas gränser inte möjliggör stöd för de osynliga inom den lokala arbetsmarknadspolitiken. En kommunal verksamhetsföreträdare uttrycker sig på följande sätt gällande ”hemmasittande arbetslösa” i den egna kommunen:

Man kan ju utifrån svenska mått räkna att vi borde ha någonstans kring 200 som vi inte riktigt vet om. Fast det är ju statistik.

I en gruppintervju nämns att:

... då är det ingen som jobbar med dom, om dom är hemmasittare.

Detta förhållningssätt påverkar direkt den lokala arbetsmarknadspolitiken genom att det är enbart de som har kontakt med kommunen och/eller Arbetsförmedlingen som kan bli aktuella inom lokal arbetsmarknadspolitik. *Som vi inte ens vet om*, såsom en respondent uttrycker sig. Det är rimligt att anta att det bland arbetslösa utan kontakt med kommunen eller Arbetsförmedlingen finns psykisk ohälsa, äldre som är utstämplade men inte söker försörjningsstöd för att de äger sin bostad, har sommarhus eller bil som ifall de skulle ansöka försörjningsstöd då måste säljas samt de som försörjs av en partner. Organisationernas gränser har en genomgripande betydelse för vem som kan få stöd att etablera sig på arbetsmarknaden. Organisationer är beroende av resurser för sin verksamhet (Scott 2003; Brante 2014). Att arbeta med denna kategori arbetslösa ger inga direkta resurser i form av minskade kostnader för kommunen, även om det i förlängningen kan ge skatteintäkter. Det ger inte heller några resurser för de kommunala arbetsmarknadsenheterna att ”jaga” arbetslösa som de inte är konstruerade för att jobba med, det vill säga andra än de som uppbär försörjningsstöd eller som de får betalt för av Arbetsförmedlingen. Det gemensamma sättet att utesluta vissa arbetslösa från stöd blir möjligt då respektive organisations ansvarsområden är vaga. Konsekvensen av gränssättningen mellan organisationen blir att arbetslösa inte får tillgång till lokal arbetsmarknadspolitik eller ens information om att det finns en verksamhet som eventuellt kan stödja en etablering på arbetsmarknaden.

Undantaget är ungdomar som inte lika lätt blir osynliga. Kommunerna har fått stärkta skyldigheter när det gäller ungdomar (16–20 år) som faller under det kommunala informationsansvaret genom förändringar i skollagen (2010:800) från 2005 (prop. 2004/05:2). Kommunerna har en skyldighet att samla in information om ungdomar som varken arbetar eller studerar (UVAS) för att kunna erbjuda individuella insatser. Det är vanligt i studiens undersökningskommuner att det kommunala uppföljningsansvaret har delegerats till de kommunala arbetsmarknadsenheterna. Detta är ett exempel på hur en tydlig styrning av kommunerna lägger ansvaret för en grupp arbetslösa inom en organisations gränser, i detta fall kommunerna (se Scott 2003; Brante 2014). Ansvaret gör att ungdomar både möter kommunens kontroll och möjlighet till stöd för att etablera sig på arbetsmarknaden genom lokal arbetsmarknadspolitik.

För deltagarna inom lokal arbetsmarknadspolitik finns en risk för att det stöd de får sker med en betydande diskontinuitet. Den kategori av arbetslösa, som står långt från arbetsmarknaden men som har kvalificerat sig för A-kassa genom att de varit anställda tolv månader i kommunen, diskuteras flitigt i vårt empiriska material. Kategorin blir ett exempel på betydelsen av gränser mellan organisationerna som inte inkluderar alla arbetslösa, utan blir istället en cynisk jakt på resurser. I praktiken beskriver intervjupersonerna att människor som står långt från arbetsmarknaden och uppbär försörjningsstöd anställs i tolv månader av kommunen, de får hjälp med att skriva in

sig i A-kassan och de är därigenom försörjda i tolv månader under anställningen och under ytterligare tolv månader med arbetslöshetsförsäkring när anställningen är slut. Kommunen betalar en mindre del av lönen under den tidsbegränsade anställningen och kan använda arbetskraften för att erbjuda kommunal service. Vanliga exempel i de elva kommunerna är arbete på återvinningsstationer, skötsel av kommunens skogsinnehav, parkarbete och inom äldreomsorgen. Att ansvaret flyter runt utifrån organisationernas jakt på resurser som arbetslösa att jobba med och subventionerade anställningar visar hur komplex gränsen mellan kommunerna och Arbetsförmedlingen är i de elva kommunerna och att betydelsen av lokal arbetsmarknadspolitik förhandlas kommunalt. I en av kommunerna svaras på en fråga om det finns risk att människor faller mellan stolarna i de fall de organisatoriska gränserna är otydliga inom arbetsmarknadspolitiken:

Kom IP 1: Nystartjobb. När du har varit där ett år, de som nu kom in i nystartsjobben. Någon har lyckats. Men de som inte har lyckats, de kommer till efter ett år. Du får A-kassa men du får inte hjälp med något ytterligare. Det räknas som att du är...i reguljärt jobb eller vad du ska göra under ett år och då hinner stämplingspengarna gå ut. Du får inga studier och du får inget yrkes...

Forskare: Men när du börjar närma dig utstämpling, tar inte Arbetsförmedlingen tag i det?

Kom IP1: Nej. (skratt) (...)

Kom IP2: Då har de gått i cykler. Då kommer dem tillbaka till oss igen. Eftersom man då inte haft något jobb innan och om man är på nollersättning kommer du tillbaka till oss.

Efter att de är utstämplade återkommer många av de arbetslösa till försörjningsstöd där de två år tidigare började enligt intervjupersonerna. Organisationerna lyckas, trots den otydliga gränssättningen, ordna försörjningen för de arbetslösa i denna situation under två år. Men samtidigt innebär det att de helt osynliggörs i kommunerna. Om Arbetsförmedlingen inte ser dem som personer som står till arbetsmarknadens förfogande, osynliggörs dem även där.

Det finns berättelser i materialet om att kommunen väljer ut de arbetslösa bland de som uppbär försörjningsstöd och som står längst från arbetsmarknaden och erbjuder dem tidsbegränsade anställningar. Den arbetslöse får kompetensen och meriten av att ha varit anställd samt slipper det behovsprövade ekonomiska biståndet under anställningstiden och ytterligare tolv månader tills de blir utstämplade. Arbetsförmedlingen kan uppvisa att dessa människor får arbete. Det finns alltså stora vinster med nystartsjobb för de inblandade. I det empiriska materialet blir det tydligt hur de organisatoriska gränserna mellan Arbetsförmedlingen och kommunerna inom den lokala arbetsmarknadspolitiken öppnas för att få in resurser (se Scott 2003;

Brante 2014) vilket gynnar båda organisationerna. Processen med att öppna och stänga gränserna utifrån kortsiktiga ekonomiska mål inom organisationerna ger den lokala arbetsmarknadspolitiken en otrygg och kortsiktig prägel för den arbetslöse. Det finns en risk att den kompetens, i form av exempelvis språk eller yrkeskunskap samt meriten att ha varit anställd, minskar om den följs av en tolv månader lång period av arbetslöshet då den enskilde bollas mellan de två organisationerna. Det vore rimligt att den investering aktörerna har gjort, inte minst den arbetslöse själv som har arbetat i tolv månader för mycket låg lön, följs upp av ett erbjudande om stöd att ytterligare öka chanserna att få arbete. Nu hamnar den arbetslöse mellan stolarna när organisationerna enbart arbetar med de som ger dem resurser. Arbetsförmedlingen söker människor att ge subventionerade anställningar och kommunerna vill ha subventionerad arbetskraft.

De organisatoriska gränserna som öppnades upp för att respektive organisation skulle kunna ta del av den andra organisationens resurser stängs för den enskilde och istället blir gränserna murar som hindrar dem att nå organisationerna och som istället placerar den arbetslöse i ett ingenmansland. Organisationen gör vad den kan och ser som sitt uppdrag. Den kommunala arbetsmarknadsenheten har ingen kontakt med de arbetslösa och det finns inga ekonomiska motiv att engagera sig genom att minska kostnader för försörjningsstöd. Arbetsförmedlingen menar att om den arbetslöse står för långt från arbetsmarknaden ska denne inte ingå i deras uppdrag. Att varken kommunerna eller Arbetsförmedlingen har en skyldighet att erbjuda stöd till någon arbetslös, och att den arbetslöse därigenom inte har någon rätt till insatser inom arbetsmarknadspolitiken ger dem en svag ställning inom den lokala arbetsmarknadspolitiken. De arbetslösa blir utlämnade till tjänstemännens godtycke på Arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlarna blir gränsvakter för organisationen som kan bedöma vem som ska ha stöd efter sin anställning eller ej (se Johansson 1992; Lipsky 2010). Den konsensus som finns i flera kommuner att Arbetsförmedlingen ska arbeta med dem som står nära arbetsmarknaden betyder att ingen erbjuder stöd till de som har höga trösklar för att etablera sig på arbetsmarknaden, när kommunen inte gör det. Det betyder att gränssättningen mellan Arbetsförmedlingen och kommunerna inom den lokala arbetsmarknadspolitiken, såsom i den historiska tillbakablicken, missar vissa arbetsmarknadspolitiska aspekter. Just de arbetslösa, som i en situation med låg arbetslöshet kan efterfrågas, får inte tillgång till den service som lokal arbetsmarknadspolitik kan erbjuda dem. De blir istället osynliga för både kommunen och Arbetsförmedlingen. Men problemet kan också vara det motsatta, att organisationerna får konkurrera om deltagare.

Konkurrens inom lokal arbetsmarknadspolitik

I materialet blir det tydligt hur det uppkommer en tydlig risk för konkurrens mellan Arbetsförmedlingen och kommunerna. I en situation med låg arbetslöshet och betydande resurser, både från stat och kommun, uppkommer en brist på arbetslösa i flera kommuner. Detta skapar konkurrens om deltagare. En kommunal verksamhetsföreträdare menar att:

En sak vi sagt, att för att vårt samarbete ska bli bättre med Arbetsförmedlingen så måste vi också komma överens om vem jobbar med vilken målgrupp. Och det vi har sagt här i XXXXXX, det har jag sagt att, vi måste sluta och konkurrera om målgrupper.

Risken för konkurrens ökar av att det är svårt att se gränserna för deras uppdrag i de elva kommunerna och av att gränsen måste förhandlas lokalt, vilket får en genomgripande betydelse för den lokala arbetsmarknadspolitiken genom att konkurrensen påverkar vem som får tillgång till lokal arbetsmarknadspolitik. Enligt intervjupersonerna är det upp till den kommunala arbetsmarknadsenheten och Arbetsförmedlingen att lokalt förhandla om vem som får vilket stöd och när. Förhandling bygger dels på konkurrens om resurser och dels på en grov gemensam förståelse om att kommunerna ska jobba med de som står långt från arbetsmarknaden (Nybom 2012; Thorén 2012; Heidenreich et. al. 2014). Arbetsförmedlingen på lokal nivå påverkas exempelvis av tilldelningen av nationella resurser och den lokala ledningens vilja att samverka. Också kommuner sätter upp gränser som kan underlätta eller försvåra förhandlingen, exempelvis med att välja hur följsamma de är gentemot Arbetsförmedlingen. Risken för konkurrensen om resurser mellan organisationer kan exemplifieras av denna diskussion:

AF IP: Jag tänker det finns riskerna om vi inte är sampratade, att vi börjar tuffa iväg. Jag tänker lite på exemplet med matchningen. Att där upplever vi ju båda att vi har uppdraget. Både kommunen och vi är det här smörjmedlet mot näringslivet. Företag, bland annat dem ska ta emot våra målgrupper och hej och hopp. Här gick vi ju på en liten krock tills vi kom på att vi måste ju verkligen samverka kring det.

Forskare: Hur kan du beskriva den krocken?

Kom IP: Krocken var väl att vi uppfattade att ni var ute och tassade på ert nya uppdrag att vara ute i företagslivet och hämta in arbetstillfällen. Där vi också var ute och rantade och hämtade arbetstillfällen. När vi kom in till arbetsförmedlingen och sa "titta vi har fått en beställning från företagare". Där man upplevde att ni "nej men vänta nu... vad gjorde kommunen nu då?"

Ett exempel på konkurrens om resurser är kopplat till arbetslösa som resurs och skall förstås utifrån att de förhållandevis få arbetslösa kan göra det svårt att bemanna praktikplatserna. Människobehandlande organisationer, som kommunala arbetsmarknadsenheter och Arbetsförmedlingen, kan inte fungera utan klienter (Hollertz 2010). En verksamhetsföretärdare från Arbetsförmedlingen säger i en diskussion om otydliga gränser mellan aktörerna när det gäller praktikplatser att:

Det är en sådan liten volym så att det är... Vi har ju svårare att tillsätta platser än att det blir konkurrens om dem (...) det är en trend i dem flesta kommuner eller arbetsställen eller orter upplever att det är svårt att få fram kandidater.

Konkurrenssituationen när det gäller att hitta arbetslösa, som arbetsmarknadsläget ger upphov till, förstärker de otydliga gränserna när organisationerna går på jakt efter de arbetslösa. Men otydligheten förstärks också av att bägge organisationerna har samma tillgängliga service till den arbetslöse. Detta vore inte nödvändigtvis ett problem om det fanns tydliga gränser om vilka arbetslösa de ska arbeta med. Ett exempel är att både personal från Arbetsförmedlingen och arbetsmarknadsenheterna har stödande samtal med de arbetslösa och i det empiriska materialet är det svårt att helt se skillnaden mellan vad Arbetsförmedlingen säger sig göra och vad den kommunala arbetsmarknadsenheten gör. I flera kommuner argumenterar man för att det är en skillnad mellan aktörernas möjligheter att bygga relationer. Att kommunerna har mer tid per arbetslös än vad Arbetsförmedlingens handläggare har. En respondent som representerar kommunen uppger i gruppintervjun att:

Om vi har en arbetsförmedlare som tänker, fan jag har 100, 150 individer som jag ska ta hand om. Men alla dem kan ha en konsult hos oss, som också tänker, att jo men vi har lite mindre än er, vi har 50 på varje konsult och sånt där. Och alla individer som hamnar i en verksamhet har dessutom en arbetsledare som jobbar för dem. Och så visar det sig att vissa personer också har en kontakt där då. Så det finns fyra stycken personer runt den här individen.

Att relationsbyggande verksamheter i högre grad ses som en väsentlig insats för kommunerna kan förstås utifrån en tradition från socialtjänsten som den lokala arbetsmarknadspolitik är förankrad i. Det finns en tydlig koppling till socialt arbete, inte bara i form av försörjning genom försörjningsstöd, utan också genom att kommunerna främst arbetar med människor som står långt ifrån arbetsmarknaden. Många i gruppen beskrivs ha omfattande social problematik. I empirin är dock gränsen otydlig och när vi frågar en representant från Arbetsförmedlingen svarar denne:

Forskare: Vad är skillnaden mellan arbetsmarknads konsulternas jobb och dina arbetsförmedlare?

AF IP: Ja, jag skulle säga, det är inte så stor skillnad. I mångt och mycket.

De otydliga gränserna förändras av den låga arbetslösheten och att människor som tidigare inte fick arbete eller service från Arbetsförmedlingen nu har bättre möjligheter. Nya kategorier av arbetslösa aktualiseras på Arbetsförmedlingen, då även de behöver arbetslösa att arbeta med. Olika aktörer har under många år byggt upp nätverk inom företag och offentliga verksamheter och när arbetsmarknaden är god är det svårt att bemanna platserna. Det uppstår då en konkurrenssituation om resurserna där båda

organisationerna strävar efter att få tillgång till resurser i form av arbetslösa eller praktikplatser (se Scott 2003). Det blir per definition en risk för parallellarbete, när konkurrensen mellan kommunerna och Arbetsförmedlingen ökar, och minskar möjligheten till kommunikation när den lokala arbetsmarknadspolitiken ska förhandlas, vilket får betydelse för den politik som erbjuds de arbetslösa som har högst trösklar när det gäller att kunna etablera sig på arbetsmarknaden. Det finns också en risk inom den lokala arbetsmarknadspolitiken att det blir färre alternativ för den arbetslöse när olika organisationer erbjuder liknande service.

Parallellarbete

Ytterligare en konsekvens av de otydliga gränser som får betydelse för lokal arbetsmarknadspolitik är parallellarbete. Parallellarbete definieras här som att Arbetsförmedlingen och kommunala arbetsmarknadsenheter erbjuder liknande service till samma kategorier av arbetslösa. Det kan skapa praktiska problem genom att utbudet av insatser minskar om bägge organisationerna erbjuder liknande insatser istället för att erbjuda större variation. Det finns också en risk att de begränsade resurserna till arbetsmarknadspolitik används ineffektivt. För den arbetslöse är detta en mindre risk än att de inte får det stöd som de behöver men parallellarbete kan samtidigt upplevas som förvirrande och otydligt. Arbetslösa med språkproblem, låg utbildning och begränsad kunskap om regler, kan försättas i en än mer maktlös situation (se Hedblom 2004; Ulmestig 2010). För organisationerna inom lokal arbetsmarknadspolitik betyder det en uppenbar risk att använda resurser på ett ineffektivt sätt genom att de gör samma sak för samma kategori av arbetslösa. Representanter för en kommun förklarar, om risken för parallellarbete att:

Kom IP 1: Det är ingen verksamhet som är sämre än någon annan, dom är bra allihopa, men det är ändå parallellt. Utan vetskap om varandra (...) Och att det finns många eldsjälar, som hittar ett behov, och som säger vi måste göra någonting här, och så gör de något. Fast det redan finns kanske...

Kom IP 2: Och så finns det lite budgetmedel kvar, och så har man en grund som, ja men dom här har ju särskilda behov, och så skapar man någonting och så blir det bestående.

Otydligheten beror inte bara på att organisationerna har svårt att hitta tydliga gränser inom lokal arbetsmarknadspolitik. För att ytterligare öka komplexiteten i gränsättningen, har också enskilda tjänstemän och verksamhetsföreträdare, utifrån olika agendor stor möjlighet att påverka gränserna (se Lipsky 2010; Handler 1992). Detta resulterar i en svag position för den arbetslöse och ger organiseringen av arbetsmarknadspolitiken i de elva kommunerna ibland ett nästan slumpmässigt intryck. Detta förstärks av de stora variationerna mellan kommunerna inom lokal arbetsmarknadspolitik.

Legitimitet är en viktig resurs inom arbetsmarknadspolitiken (Lindvert 2006). Det

gäller för Arbetsförmedlingen och kommunerna att både leverera arbetsmarknadspolitik men också att få den att framstå som legitim. Inom lokal arbetsmarknadspolitik finns få effektstudier att luta sig mot (Panican & Ulmestig 2017). Jakten på legitimitet får stor betydelse för vad som anses bra och dålig arbetsmarknadspolitik. Bristen på kunskap resulterar i att de studerade kommunerna riskerar att prioritera det som ”verkar” vara bra, exempelvis visa handlingskraft som i exemplet nedan, och som kan accepteras av politiker, media och medborgarna i bredare betydelse. Kritik mot den offentliga sektorn om ineffektivitet och överdriven flathet och generositet mot arbetslösa riskerar att påverka lokal arbetsmarknadspolitik i organisationernas jakt på att framstå som legitima. En tjänsteman från Arbetsförmedlingen säger:

Men naturligtvis finns risken, och många gånger tycker kommunen att dem kan köra i egen regi, och det tycker jag att vi har haft ett antal exempel på när man pratar med kommunalrådet eller sånt. För annars kan det gå fort. Man vill visa sig handlingskraftig om vi tar återigen, nu behöver vi inte ta, utan vi pratar generellt för kommuner, för jag sitter i fler, så har man till exempel fått pengar för integration och då ska man starta upp utbildningar. Och då brukar jag säga, men varför ska ni starta den här, den finns ju redan? Ja men det här måste ju vara bra. Jo men den har vi nyss kört... Men man vill visa att man gör någonting av det.

För den arbetslöse kan det betyda att det bli svårt att få överblick över olika alternativ och därigenom minska möjligheten att vara delaktig. På kommunal nivå betyder parallellarbete också för lokal arbetsmarknadspolitik att ”hjulet” måste uppfinnas i varje enskild kommun i förhandling mellan arbetsmarknadsnheten och Arbetsförmedlingen. Båda aktörerna inom lokal arbetsmarknadspolitik vill att de arbetslösa ska komma i arbete men det blir lätt otydligt vem som ska göra vad och när.

Slutdiskussion

Det framkommer att gränserna mellan Arbetsförmedlingen och kommunerna inom den lokala arbetsmarknadspolitikerna i de elva kommunerna är otydliga. Tydligare gränser skulle skapa andra förutsättningar så att arbetslösa erbjuds en mer genomtänkt lokal arbetsmarknadspolitik genom att resurserna används på ett effektivare sätt. Istället konkurrerar organisationerna, vilket gör att det är svårt att samverka.

Otydlighet och konkurrens har en lång historisk bakgrund inom arbetsmarknadspolitikerna och har varit med sedan staten erkände sig, åtminstone delvis, ansvarig för att lindra arbetslöshetens effekter. Pierson (2000; 2003) menar att historien är väsentlig för att förstå välfärdssystemen, men inte genom att utvecklingen är deterministisk utan för att det ofta finns egenskaper, försanthållande och sätt att organisera nutiden som bygger på tidigare beslut; även när de ursprungliga skälen är borta finns besluten kvar. Studiens resultat kan begripliggöras utifrån det historiska perspektivet som vi har lyft fram i artikelns bakgrundsavsnitt där det framkommer att de organisatoriska gränserna inom lokal arbetsmarknadspolitik har varit otydliga.

Kommunerna agerar utifrån de ekonomiska incitament som finns lokalt och staten tar olika positioner gentemot de arbetslösa som har höga trösklar för att etablera sig på arbetsmarknaden. Dagens otydlighet i de elva kommunerna hämtar sin näring från och reproducerar en lång historia av otydlighet mellan kommunens ansvar för fattiga arbetslösa och statens roll inom lokal arbetsmarknadspolitik.

På det lokala arbetsmarknadspolitiska fältet finns, då som nu, olika resurser som aktörerna bevakar eller vill få tillgång till. Resurserna handlar idag i de elva kommunerna om tillgång till arbetslösa som är en förutsättning för de bådas verksamhet. Helst ska det också de tillhöra kategorier som passar organisationen och den verksamhet de driver. Här blir Arbetsförmedlingens tveksamhet till att aktivt arbeta med de som ”inte står till arbetsmarknadens förfogande” begriplig likväl som kommunernas inriktning mot de som står längst ifrån arbetsmarknaden. Båda aktörerna behöver arbetslösa som resurs men vill ha de arbetslösa som organisationen är anpassad efter att arbeta med (se Hasenfeld 1992). Det blir problem när det blir brist på arbetslösa, speciellt tillhörande ”rätt” kategorier. Andra resurser som det sker förhandling och kamp om inom lokal arbetsmarknadspolitik är olika former av aktivitet, främst praktikplatser men även matchningsinsatser och utredningar. Det gäller för organisationen att bevaka de aktiviteter de behöver men också att få den andre aktören att erbjuda de resurser i form av aktiviteter som de själva inte har tillgång till. En annan resurs för de två organisationerna inom lokal arbetsmarknadspolitik är naturligtvis ekonomi. Kommunerna vill ha tillgång till försörjning för de arbetslösa de arbetar med och på det sättet minska kostnaderna för försörjningsstöd. Men de vill även få tillgång till subventionerade anställningar som ger försörjning och billig arbetskraft till den kommunala servicen. Arbetsförmedlingen i sin tur vill att kommunerna tar försörjningsansvar och kostnaderna för olika aktiviteter för arbetslösa som de då slipper engagera sig i. En stor del av dessa gränser mellan organisationerna förhandlas i varje kommun genom samverkan. Förhandlingen gör att vissa arbetslösa som inte tillhör rätt kategorier, men har höga trösklar för att etablera sig på arbetsmarknaden, utesluts från lokal arbetsmarknadspolitik. När den lokala arbetsmarknadspolitiken får en slagsida mot ömsesidiga försök att få tillgång till resurser, blir det också begripligt att effektstudier nedprioriteras. Det får låg prioritet att hitta kunskap som kan ge ledtrådar om hur, när, genom vilken insats samt vem som kan öka chansen till att etablera sig på arbetsmarknaden.

Det finns i alla de elva kommunerna en målsättning om att Arbetsförmedlingen och den kommunala arbetsmarknadsenheten ska hitta en fungerande samverkan både på policynivå och när det gäller enskilda arbetslösa. Här finns en möjlighet att undvika att arbetslösa hamnar mellan stolarna och parallellarbete. Det är då intressant att reflektera över om tydligare gränser kunde minska all den tid och resurser som läggs på gränsstrider och istället läggas på att ge högkvalitativ lokal arbetsmarknadspolitik till de arbetslösa som har stora behov för att etablera sig på arbetsmarknaden.

Paradoxen är att Arbetsförmedlingen och kommunerna är satta att lösa uppgifter som är allt för komplexa för att fullständigt kunna styras av regler men verksam-

hetsföreträdare gör också prioriteringar, hanterar det kommunala självstyret, lokala anpassningar och annat som krävs för att organisationen ska fungera. Vår poäng är helt enkelt att en tydligare styrning från staten om vem som ska göra vad, hade minskat behovet av förhandlingar och kamp samt ad-hoc lösningar inom lokal arbetsmarknadspolitik. Att vi har en betydande arbetslöshet bland kategorier av arbetslösa, framförallt bland vissa grupper av ungdomar, samtidigt som vi har brist på arbetskraft är ett samhällsproblem som vi menar borde angripas på ett mer genomtänkt sätt.

Den arbetsmarknadspolitik vi har studerat är politik som riktas till de som har höga trösklar för att etablera sig på arbetsmarknaden. Det kan handla om arbetslösa som exempelvis är unga utan arbetslivserfarenhet, har låg utbildning, dåliga språkkunskaper eller har dålig somatisk och psykiatrisk hälsa. Många är fattiga och har dåliga kunskaper om myndigheter och rättigheter.

Tilly (2000) menar att ojämlikhet i samhället uppstår och vidmakthålls genom organisering. Vad vi ser är inte bara en praktik som är ojämlig mellan den arbetsmarknadspolitik som erbjuds olika arbetslösa utan även en praktik som upprätthåller ojämlikheten (se Handler 1992; Tilly 2000). Vi menar att det är svårt att se att arbetsmarknadspolitik som riktas till mer etablerade kategorier i samhället hade styrts på detta sätt, med stora kommunala variationer, låg rättssäkerhet, låg möjlighet till delaktighet för de arbetslösa och med ineffektiv användning av resurser. En rimlig fråga blir här om kvalitén på den lokala arbetsmarknadspolitik som erbjuds, eller inte erbjuds alls, har ett förklaringsvärde till en del av skillnader som finns i arbetslöshetsnivåer mellan olika kategorier av människor i samhället. Vi lutar oss mot Handlers (1992:282) ord "Poor clients tend to receive poor service."

Referenser

- Ahrne, G (1999). Organisationers mål, kollektiva resurser och makt. I Ahrne, G & Hedström, P (red). *Organisationer och samhälle. Analytiska perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Aldrich, H E (1979). *Organizations and Environment*. New Jersey: Prentice –Hall inc.
- Alvesson, M. & Sköldbäck, K. (2008) *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Berge, A (1995) *Medborgarrätt och egenansvar. De sociala försäkringarna i Sverige 1901–1935*. Lund: Studentlitteratur.
- Brante T (2014). *Den professionella logiken*. Stockholm: Liber.
- Codex (2017). Official page of the Swedish research council and Uppsala University. <http://www.codex.vr.se/en/index.shtml> (060417).
- Dahlberg, M, Mörk, E, Thorén, T, Eliasson, T & Johansson T (2013). *Jobbtorg Stockholm – resultat från en enkätundersökning*. IFAU Rapport 2013:21. Uppsala: IFAU.
- Delander, L, Thoursie R & Wadensjö E (1991) *Arbetsförmedlingens historia*. Stockholm: Allmänna förlaget.

- Edebalk, P G (1996) *Välfärdsstaten träder fram: svensk socialförsäkring 1884–1955*. Lund: Arkiv.
- Engdahl, M. & Forslund, A. (2015). *En förlorad generation? En ESO-rapport om ungas etablering på arbetsmarknaden*. Stockholm: ESO-rapport.
- Forslund, A. & Åslund, O. (2015). *Underlagsrapport från analysgruppen Arbetet i framtiden*. Stockholm: Uppdrag Framtid, Regeringskansliet.
- Handler, J. F., (1992). Dependency and discretion in Hasenfeld Y: *Human services as complex organisations* . Newbury Park: Sage Publications, Inc.
- Hasenfeld Y (1992). "The nature of human service organisations." I: Hasenfeld Y: *Human services as complex organisations* . Newbury Park: Sage Publications, Inc.
- Hedblom, A. (2004). *Aktiveringspolitikens Janusansikte. En studie av differentiering, inklusion och marginalisering*. Lund Dissertations in Social Work 16, Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Heidenreich, M., Petzold, N., Natili, M. & Panic, A. (2014). "Active Inclusion as an Organisational Challenge. Integrated Policies in three European countries" in *Journal of International and Comparative Social Policy*, Vol. 30, Nr. 2, s 180–198.
- Hollertz, K. (2010). *Problemen förgår, lösningarna består. Organisering av kommunala insatser för unga arbetslösa med försörjningsproblem*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Johansson, H. & Hornemann Møller, I. (2009). *Aktivering – Arbetsmarknadspolitik och socialt arbete i förändring*. Malmö: Liber.
- Johansson, H (2001) *I det sociala medborgarskapets skugga*. Lund: Arkiv.
- Johansson, R (1992). *Vid byråkratins gränser*. Lund: Arkiv förlag.
- Karlson, N. & Skånberg, O. (2012). *Matchning på den svenska arbetsmarknaden*. Underlagsrapport 9 till Framtidskommissionen. Stockholm: Fritze.
- Lantz, A. (2007). *Intervjumetodik*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindvert, J (2006). *Ihålig arbetsmarknadspolitik? Organisering och legitimering igår och idag*. Umeå: Boréa Bokförlag.
- Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucracy, 30th ann. Ed.: dilemmas of the individual in public service*. Russell Sage Foundation.
- Lundin, M. (2007). The conditions for multi-level governance : implementation, politics, and cooperation in Swedish active labour market. Uppsala: Uppsala universitet
- Nybom, J. (2012). *Aktivering av socialbidragstagare – om stöd och kontroll i socialtjänsten*, Doktorsavhandling, Rapport i socialt arbete 141, Stockholms universitet.
- Nybom, J. (2014). "Vilket resultat har socialtjänstens aktivering av socialbidragstagare?" i *Socialvetenskaplig tidskrift*, Nr 1, s 24–46.
- OECD (2013). Trends Shaping Education. OECD.
- Ohlsson, R. & Olofsson, J. (1998) *Arbetslöshetens dilemma*. Stockholm: SNS förlag.
- Olofsson, J. (1996) *Arbetslöshetsfrågan i historisk belysning*. Lund: University Press, Lunds Universitet.
- Olofsson, J. & Wadensjö, E. (2009) *Arbetsmarknadspolitik – förändrade förutsättningar och nya aktörer*. Stockholm: SNS förlag.

- Olofsson, J. & Wadensjö, E. (2015) *Rätt och fel om ungdomsarbetslösheten*. Stockholm: Dialogos förlag.
- Panican, A. & Johansson, H. (2016). "Strategies against poverty in a Social democratic local welfare system: still the responsibility of public actors?" i Håkan Johansson & Alexandru Panican (red.) *Combating Poverty in Local Welfare Systems – active inclusion strategies in European cities*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Panican, A. (2017). "Validering – att anamma ett koncept trots osäkerhet om nyttan med det" i *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, Årg 23, Nr 2, s. 84–103.
- Panican, A. & Ulmestig, R. (2017). *Lokal arbetsmarknadspolitik – vem gör vad, hur och för vem?* Rapportserie i Socialt Arbete. Växjö: Linnéuniversitet.
- Perrow C (1993). *Complex Organizations. A Critical Essay*. 3:e upplagan. New York: McGraw-Hill Inc.
- Pierson, P (2000) Increasing returns, path Dependence, and the study of politics. I *The American political science Review*, Vol 94, No 2. 251–267. The American political science association.
- Pierson, P (2003) *Dismantling the Welfare State? Reagan, Thatcher, and the Politics of Retrenchment*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Proposition 1996/97:124 Ändring i socialtjänstlagen. Stockholm.
- Proposition 2016/17:1 *Budgetpropositionen för 2017. Den makroekonomiska utvecklingen*. Stockholm.
- Riksrevisionen (2013) *Ungdomars väg till arbete – individuellt stöd och matchning mot arbetsgivare*, RiR 2013:6. Stockholm: Riksrevisionen.
- Robson, C. (2002). *Real World Research*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Rothstein, B (1995) Svensk välfärdspolitik och det civila samhället. I *Civilt samhälle kontra offentlig sektor*. Trägårdh L (red). Stockholm: SNS Förlag.
- Salonen, T (2000) Hundra år av understöd. I *Socialbidrag i forskning och praktik*. Puide, A (red). Centrum för utvärdering av socialt arbete. Stockholm: Gothia.
- Schröder, L (1991) *Springpojkar och språngbrädor. Om orsaker till och åtgärder mot ungdoms arbetslöshet*. Uppsala: Institutet för social forskning no18.
- Scott, R W (2003). *Organizations. Rational, Natural, and Open Systems*. 5:e upplagan. Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Scott, R W & Meyer, J W (1991). The Organization of societal sectors: Propositions and early evidence. I *The new institutionalism in organizational analysis*. Di Maggio, Paul J & Powell, Walter W (ed). Chicago: The University of Chicago Press.
- SFS 1944:475. *Lag om arbetslöshetsnämnd*.
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*.
- SFS 2013:421. *Lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)*.
- SFS 2010:800 Skollagen.
- SFS 2015:506. *Förordning (2000:628) om den arbetsmarknadspolitiska verksamheten*.
- Sjögren, G & Wadensjö, E (2000). *Arbetslinjen för äldre i praktiken. En studie för Riksdagens revisorer*. Stockholm: Institutet för social forskning.
- SKL (2011). *Kommunerna och arbetsmarknadspolitiken – En redogörelse för aktuell lagstiftning och samverkansformer*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.

- SKL (2014). *Kommunal arbetsmarknadsstatistik 2013. Kolada – statistik och databank*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.
- SKL (2016). *Kommunal arbetsmarknadsstatistik 2015. Kolada – statistik och databank*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.
- SKL (2017). *Kommunal arbetsmarknadsstatistik 2016. Kolada*. Stockholm: SKL.
- SKL 2017; Socialstyrelsens Öppna jämförelser av ekonomiskt bistånd 2011–2015.
- Socialdepartementet (2014). *Regeringsbeslut – Uppdrag att kartlägga samverkansformer mellan socialtjänsten och Arbetsförmedlingen*. S2014/3701/FST (delvis). Stockholm: Regeringen
- SOU 1935:6 *Arbetslöshetens betänkande. 2 Åtgärder mot arbetslöshet*, Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- SOU 1939:13 *Rationaliseringsutredningens betänkande. D.1. Motiv och förslag*. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- SOU 2015:44 *Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd*. Stockholm: Fritze.
- Svenskt Näringsliv (2017). *God konjunktur men växande strukturella problem*. Pressmeddelande 15 juni 2017. https://www.svensktnaringsliv.se/material/pressmeddelanden/god-konjunktur-men-vaxande-strukturella-problem_678912.html. 170803.
- Linde, S., & Svensson, K. (Eds.). (2013). *Förändringens entreprenörer och tröghetens agenter: människobehandlande organisationer ur ett nyinstitutionellt perspektiv*. Liber.
- Thorén, K. (2008). *”Activation Policy in Action”: A Street-Level Study of Social Assistance in the Swedish Welfare State*. Växjö: Växjö University Press.
- Thorén, K. (2012). *Kommunal arbetsmarknadspolitik – en kunskapsöversikt över åtgärder för arbetslösa socialbidragstagare*. Rapporter från riksdagen 2011/12:RFR 14, Arbetsmarknadsutskottet AU, Del 2. Stockholm: Riksdagstryckeriet.
- Tilly, Charles (2000). *Beständig ojämlikhet*. Lund: Arkiv förlag.
- Ulmestig, R. (2007). *På gränsen till fattigvård? En studie om arbetsmarknadspolitik och socialbidrag*. Lund: Socialhögskolan, Lunds universitet.
- Ulmestig R. (2010). De utsatta, de lata, de ursäktade och de granskade. I Swärd, S (red): *Ung och utanför arbetsmarknaden i Kronobergs län 2005–2007*. FoU Välfärd i Södra Småland.
- Vikman, U & Westerberg, A (2017) *Arbetar kommunerna på samma sätt? Om kommunal variation inom arbetsmarknadspolitiken*. IFAU-Rapport 2017:7. Uppsala. IFAU.
- Öhman, B (1970) *Svensk arbetsmarknadspolitik 1900–1947*. Stockholm: Bokförlaget Prisma.

Korresponderande författare

Rickard Ulmestig
 Institutionen för socialt arbete
 Linneuniversitet
 351 95 Växjö
 rickard.ulmestig@lnu.se

Författarpresentation

Rickard Ulmestig är docent i Socialt arbete vid Linneuniversitetet. Hans forskningsintresse kretsar runt social- och arbetsmarknadspolitik. Han har publicerat sig flitigt, både i internationell och i Sverige, om aktivering och socialbidrag.

Alexandru Panican är docent i socialt arbete vid Lunds universitet. Han har ett brett forskningsintresse som spänner över medborgarskap med fokus på sociala rättigheter, ungdomsarbetslöshet, förändringar inom olika välfärdsregimer, arbetsmarknadspolitik och fattigdom.

Hans Zetterberg om Columbia-sociologin

I DENNA UPPSATS berättar Hans L. Zetterberg (1927–2014), en av Sveriges ledande sociologer, om sin tid vid Columbia University under åren 1953–1964. Under denna period utgjorde den sociologiska institutionen vid Columbia, under ledning av Robert K. Merton (1910–2003) och Paul Lazarsfeld (1901–1976), det absoluta centret i amerikansk sociologi. Den typ av sociologi som utvecklades här, s k *middle range sociology*, kom att spridas över hela världen, inklusive Sverige. Den utgör även kärnan i dagens sociologi.

Zetterberg föddes 1927, tog studentexamen 1947, och började läsa sociologi 1948 vid Uppsala universitet under Prof. Torgny Segerstedts ledning. 1952 avlade Zetterberg en fil lic i Uppsala med avhandlingen *A Semantic Role Theory. Its Formulation, A Preliminary Test, and Some Implications for Social Responsibility*. Nästa år var han på plats i New York vid Columbia University.

Det existerar tyvärr inte någon bra bok som beskriver den typ av sociologi som utvecklades vid Columbia University. Den som är intresserad rekommenderas att först och främst läsa Mertons *Social Theory and Social Structure* och någon av antologierna med Paul Lazarsfelds skrifter (ex. Lazarsfeld 1993). För en allmän översikt av Columbiasociologin, se exempelvis Charles Crothers, ”The Postwar ‘Columbia Tradition’ in Sociology” (1996).

Uppsatsen bygger på ett föredrag som Hans Zetterberg höll den 10 april 1995 vid Sociologiska institutionen i Stockholm. Zetterberg var en elegant föreläsare och berättade med stor inlevelse om sina år med några av sociologins mest imponerande figurer. Texten har bearbetats för publicering och försetts med en referenslista av Anne-Sofia Ojala och Richard Swedberg samt granskats av Hans Zetterberg och Karin Busch Zetterberg.

I den folder där Zetterberg bevarade sin kopia av föredraget hade han även lagt en artikel av Robert K. Merton om Paul Lazarsfeld, en självbiografisk artikel av Erik Allardt (i vilken denne nämner sitt möte med Zetterberg i New York 1954) samt en kopia av den dikt som avslutar texten (Merton 1998, Allardt 1994).

För den som vill veta mer om Zetterbergs sociologiska författarskap rekommenderas förutom klassikern *On Theory and Verification in Sociology* (1954–2002)

särskilt essäsamlingen *Sociological Endeavor* (1997) samt det oavslutade mångvolyumverket *The Many-Splendored Society* (4 volymer, 2009–2013). För mer information om Zetterberg och hans skrifter rekommenderas Hans L. Zetterberg's Archive, www.zetterberg.org.

Författarpresentation

Richard Swedberg är professor i sociologi vid Cornell University sedan 2002, tidigare verksam som professor i ekonomisk sociologi vid Stockholms universitet. Han har lämnat flera uppmärksammade bidrag till forskning om ekonomiska sociologi och sociologisk teori, under senare år med ett fokus på teoretiserandets praktik.

Om Columbia-sociologin

JAG LÄRDE MIG sociologi på 40-talet och var kanske mest aktiv under 50-talet. Det var då som jag var vid Columbia universitetet. Det var inte mitt första jobb i Amerika, eftersom jag hade studerat i mellanvästern vid University of Minnesota på slutet av 40-talet och i början av 50-talet. Jag skaffade mig en ganska god uppfattning om vad som utgör traditionell amerikansk sociologi redan då: den som fanns vid Chicago, som hade grundats av Albion Small, och framför allt den som hade funnits i Michigan, som hade börjats med C.H. Cooley. När jag kom till Columbia 1953 var det mycket som var nytt för mig. Jag hade ju en svensk utbildning från Uppsala och en amerikansk utbildning från mellanvästern. Stjärnorna var Robert Lynd, Paul Lazarsfeld och Robert Merton. Några av deras mest kända elever var Philip Selznick och Seymour Martin Lipset, som i sin tur hade en elev som hette Immanuel Wallerstein. Lazarsfeld hade en lång rad elever som Charles Y. Glock, Allan Barton och Hanan Selvin. Tillsammans med Robert Merton lärde han upp flera sociologer av vilka de främsta låg i nivån med James Coleman, som dog i cancer innan han hunnit få Nobelpriset. Juan Linz var också där och tog sin examen. Mertons elever inkluderade David Sills, Ralph Ginsburg, Gillian Lindt och Harriet Zuckerman (som blev hans andra hustru). Där fanns också Kingsley Davis och Herbert Hyman, den senare en stor forskare vid Bureau of Applied Social Research. Hyman hade också en bra elev som hette C. Wright Mills. Och så fanns Bernard Barber vid Barnard College.

Columbia-universitetet var 200 år gammalt och hade den vanliga amerikanska strukturen med ett par college – ett för pojkar och ett för flickor. Det för pojkar hette Columbia College och det för flickor Barnard College. De är båda co-educational nuförtiden, men på den tiden var de var för sig. Det var 4-åriga institutioner där man var lite styvfar för studenterna. De bodde där och man tog hand om dem. Studenterna var bara 16–17 år gamla när de kom, och 21 när de slutade.

Columbia var också ett forskningsuniversitet. Det var i själva verket en mycket stor skola vad gäller högre utbildning; doktorand- och mastersutbildning var i själva verket mycket större än grundutbildningen. Det var alltså en omvänd pyramid. Det hela fungerade endast delvis, och just när jag kom dit hade man brutit upp grundundervisningen. Man hade lämnat över en stor del av denna till en nyöppnad skola i ”General Studies”; dit man kunde komma i olika åldrar med lite olika ambitioner eller från något europeisk universitet.

Den mest prestigefyllda delen av Columbia var helt klart "Graduate School". Herbert Hyman var ex vid Graduate School medan Bernard Barber var vid Barnard College i General Studies. C. Wright Mills var vid Columbia College. Han var intressant i den meningen att han inte ville ha så mycket med Graduate School att göra. Han ville inte ha några doktorander. Han resonerade ungefär så här: "Jag har väldigt väsentliga kunskaper om samhället och de vill jag delge dem som kommer att spela en viktig roll i samhället – och det är för sjutton inte de som går och blir doktorander i sociologi! Vad som är viktigast för nyblivna sociologer är i vilken skola de skall ta jobb i, och det är ointressant. Här vid Columbia utbildas däremot också den blivande amerikanska eliten av advokater, affärsmän, politiker, läkare etc. Jag vill ägna min tid åt de senare och inte åt sociologer som går i Graduate School".

Trots att detta var en respektabel åsikt, var C. Wright Mills en fantastisk individualist. Han kom till universitet på motorcykel – en tysk BMW, som var mycket ovanlig på den tiden i New York. Hemma skrev han sina böcker på vinden på ett stort arbetsbord, som var uppdelat i olika avdelningar. Om boken hade nio kapitel, så hade han nio avdelningar på sitt bord. Mitt på bordet låg en bräda, och på andra sidan brädan låg de böcker som han ville citera i det kapitel han höll på med (även om han skrev på alla kapitel ungefär samtidigt). Böckerna på bordet var sällan hela böcker; han hade rivit ut de sidor som var intressanta och kastat resten.

En annan person vid Columbia var Fritz Stern, som var redaktör för *Science & Society*, vilket under 30- och 40-talen var den ledande marxistiska tidskriften i Amerika. Och så fanns Mirra Komarovsky på Barnard College som stod för feminismen. Vi hade i själva verket ganska mycket marxism och feminism även på den tiden. Så det känns inte alls så ovanligt för mig att gå på sociologisk konferens nuförtiden och se all postmarxism och feminism – sådant fanns alltså redan på 50-talet i vår miljö.

Många vid Columbia var deltidare och framför allt på skolan i General Studies, som var öppen för alla New Yorks intellektuella. Många rekryterades för att undervisa på deltid, och det blev en väldigt spännande grupp. Där fanns exempelvis Daniel Bell, som var labour editor för *Fortune Magazine* och som bevakade fackföreningsrörelsen. Han skrev en bok som hette *The End of Ideology* (1960), en titel som sedan dess legat som en kvarnsten runt halsen på honom. Där fanns också Herbert Marcuse, mest känt från studentrörelsen på 60-talet. Han föreläste om "one-dimensioned man" (se Marcuse 1964). Marcuse föreläste mest sent på kvällarna för studenter som gick på skolan i General Studies. En annan professor var Siegfried Kracauer, den förste store filmsociologen.

Det fanns även en del andra intressanta människor från Europa som Amitai Etzioni, som kom från Tyskland, Guenter Roth också från Tyskland, Johan Galtung från Norge och Bo Anderson från Uppsala. Att Bo Anderson kom dit berodde på att jag fick chansen att nominera två personer från Skandinavien på villkor att en skulle vara en matematisk sociolog (det var Lazarsfeld som var intresserad av matematisk sociologi). Det blev Johan Galtung och Bo Anderson, som var en docent i Uppsala. Bo blev kvar i Amerika och är vid Michigan State University idag. Johan Galtung, å andra sidan, har ett visitkort som gör att man tror att han

är professor vid fyra olika universitet i olika delar av världen. Han ville inte fastna vid ett enda ställe.

Vi hade även några gästprofessorer från Frankrike som hållit på med Renault-fabrikerna, vilket var intressant. Ralf Dahrendorf som var professor i Konstanz kom också till Columbia – och blev senare kommissionär i EG (som det hette på den tiden) och rektor för London School of Economics. Dahrendorf blev omsider adlad. Vi hade också en del stipendiater, bl annat Renate Heinz, en tysk sociolog, och Erik Allardt, som skulle bli en slags sakkunnig i skandinavisk sociologi. I all korthet: Columbia utgjorde en intressant och spännande miljö med alla dessa människor, som var i olika stadier av sina karriärer och som nu stötte samman.

För att kunna förstå det unika med Columbia måste man avgränsa Colombia-sociologin gentemot den övriga amerikanska sociologin. Först gentemot den i mellanvästern, som utgjorde den ursprungliga sociologin i USA (Small, Cooley och Ross). Dessa tidiga sociologer var originellt amerikanska. De hade visserligen goda kontakter med Europa, men de utgjorde ändå en genuint amerikansk tradition. Däremot så var vissa av deras samtida amerikanska kollegor, som Sumner vid Yale och Giddings vid Colombia, snarare ekon av olika europeiska intellektuella rörelser och inte alls så intressanta.

Av de tidiga amerikanska sociologerna var Cooley vid Michigan den mest originella. Strax efter sekelskiftet myntade han begreppen "primary group", "the looking class self" och liknande. Det första betecknar alltså sådana grupper som är först på plan att ta hand om oss när vi föds, som lär oss språk, som lär oss hantera våra aggressioner, och som lär oss hur vi skall se på verkligheten. Genom dessa grupper blir vi det vi inte var när vi föddes, nämligen människor. Notera att en sådan här uppgift kan bara utföras av de här grupperna. Den kan inte övertas av några byråkratiska institutioner eller av marknaden. I Cooleys böcker *Social Organisation* (1909) och *Human Nature and the Social Order* (1902) finner vi en bild av människan som beroende av delade värden – av normer i barndomens uppväxtingsmiljö och i närmiljö (den s k lilla världen). Den här uppfattningen är faktiskt mycket mera sofistikerad än individualismen från upplysningstiden och den franska plus amerikanska revolutionen. I den senare traditionen ser man ju snarare människan som en varelse med en naturlig förmåga för att kunna resonera, och det är den traditionen som blivit till ideologi. Den andra uppfattningen fanns alltså långt innan Columbia. Teorin bakom denna kom även från George Herbert Mead i Chigaco, en socialfilosof som var verksam på 20- och 30-talen och var ett unikt och tidigt amerikanskt bidrag till sociologin. Det finns ingenting i den europeiska traditionen som motsvarar dessa slags idéer.

Chigaco sociologin innefattade ju också andra än Mead, som faktiskt var filosof. Här uppstod den typiska amerikanska sociologin med böcker som *The Ghetto* (1928) av Louis Wirth, *The Gang* (1926) av Frederic Thrasher, osv. Det var särskilt den urbaniserade amerikanska verklighetens sociala problem som den berömda Chigacoskolan ägnade sig åt. Mot denna bakgrund utvecklades emellertid vid Columbia en helt annan typ av sociologi, och detsamma gällde vid Harvard-universitetet. Chigaco

förlorade så småningom sin centrala ställning i amerikansk sociologi och ersattes av Columbia och Harvard.

Den äldsta av de tre stjärnorna vid Columbia hade också varit ute och tittat på lokala samhällen och deras problem. Det var Bob Lynd, som på 30-talet kallades för Mr. Sociology. Han var välkänd genom tidningsartiklar och radio, såväl innanför som utanför universitetet. Han hade studerat "Middletown" – den nyamerikanska livsstilen i småstaden. Han skrev två böcker om Middletown, varav den första skrevs på 20-talet och gav en ganska idyllisk bild utav Amerika – även om det fanns många störande nyheter, t ex bilar (Lynd och Lynd 1929). Den andra boken skrevs under depressionen och hette *Middletown in Transition* (1937). Här finns det mycket mera av kritisk analys och man märker att Lynd har inspirerats av en större, bredare samhällskunskap med marxistiska förtecken, som gjorde att han kunde göra en klassanalys av det amerikanska samhället. Han skrev också en inflytelserik bok som kom ut 1939, med titel *Knowledge for What?*, i vilken han talade om samhällsvetenskapens roll i politiken. Han skrev t ex att "Nazi power-politics has stripped the social sciences in Germany of their intellectual freedom, while professors-in-uniform in Italy have been forced to betray their heritage by solemnly declaring the Italian population to be of Aryan origin. This is a critical time for social science" (Lynd [1939] 1964: 1). Dessa italienska akademiker hade alltså räddat sin intellektuella heder genom att säga att italienare var arier. Det finns många sådana här exemplen från den här tiden.

Vid ungefär samma tid [som Lynds bok kom ut], publicerades en mycket tjock lunta av Talcott Parsons som hette *The Structure of Social Action* (1937) och som hade precis samma utgångspunkt. Budskapet var att det är något fel med det system som vi har. Båda dessa böcker – skrivna av två ganska olika personer – innehåller egentligen en ganska liknande kritik av det som vi idag skulle kalla nyliberalism.

Det är uppenbart att Lynds bok skrevs under depressionen. I depressionens USA fanns det ingen brist på näring i åkerjorden, ingen brist på maskiner i fabrikena, och ingen brist på jordbruksarbetare, fabriksarbetare och ingenjörer. Men ändå spred sig svält, fattigdom och allmän olycka. Viktiga delar av samhällssystemet hade helt enkelt brutit samman. Lynd skrev, "[f]or it is the intractability of the human factor, and not our technologies, that has spoiled the American dream; and the social sciences deal with that human factor" (Lynd [1939] 1964:4). Samhällsvetenskaperna hade inte gjort sitt jobb utan bara accepterat den amerikanska kapitalismens antaganden om samhället. "This over-ready acceptance of the main assumptions of the going system has been a source of confusion and embarrassment of the social sciences as that system has become highly unmanageable since the World War, and particularly since 1929" (Lynd [1939] 1964:4). Lynds recept mot det här var att man måste komma bort från teorin om den Osynliga Handen och istället utveckla en teori om social planering. Han går ganska långt med det här och menar att det behövs "extensive planning and control of the individual".

Det var många som höll med Lynd på den här sidan av Atlanten och om man läser Talcott Parsons bok samtidigt så finner man ungefär samma resonemang, fast hans analyser är mera sofistikerade från en idéhistorisk synvinkel. Slutsatsen är dock den

samma: man kan inte låta en enkel teori om tillgång och efterfrågan styra samhället. Den samhällliga handlingsrepertoaren styrs utav betydligt mera komplicerade saker. Parsons sökte inte stöd för sina åsikter i den amerikanska verkligheten utan valde istället ut klassiska sociologer som Durkheim och Weber, och visade att också dessa haft den här kritiken.

Tillbaka dock till Columbia. Där hade man en mera praktisk synvinkel på saker och ting. Lynd ville ha en sociologi som handlade om Stor Social Ingenjörskonst. Det blev faktiskt fyra avhandlingar i den här traditionen. En handlade om Tennessee Valley Authority och skrevs av Philip Selznick (1949). Och i en analyserades socialistiska experiment i Kanada – i Seymour Martin Lipsets doktorsavhandling från 1949 (publicerad 1950 som *Agrarian Socialism*).

Lynd var en kännare av det amerikanska samhället och samtidigt profet för social ingenjörskonst; han var en magnet som drog åt sig många studenter med likartade intressen som ville komma och doktorera i Lynds anda. Som Lynd-passionerad person fick jag överta ett av hans avhandlingsämnen. Ett ämne som jag aldrig skulle delat ut till någon, det handlade om Kol- och Stålunionen. Studien gjordes av en man som hette Louis Lister. Verket blev mycket uppskattad; man tyckte detta var fin sociologi (Lister 1960). Det var alldeles tydligt att på 50-talet utgjorde forskning av sådan här storskalig planering ett av samhällsvetenskapens stora ämnen. Man glömmer lätt bort Lynd när man pratar om Columbia och det hela brukar mest handla om Lazarsfeld och Merton. Men för oss som var där, var Lynd en stor man och en profet.

Lynd var också angelägen om att få in folk i fakulteten som hade en viss förståelse för hans åsikter; och han blev därför mycket entusiastiskt när han hörde talas om en socialist från Wien, som hette Paul Lazarsfeld och som eventuellt kunde anställas. Lazarsfeld togs alltså till Columbia med förhoppning om att han skulle fortsätta Lynds typ av arbete, men han ägnade sig istället åt helt andra saker. Och så var det Robert Merton som hade skrivit sin första uppsats i den marxistiska tidskriften *Science & Society* – så Lynd hade stora förhoppningar när han anställde honom. Merton, var det tänkt, skulle fortsätta den marxistiska traditionen. Inte heller denna gång blev det så lyckat för Lynd. Och när så jag kom från Sverige, blev han väldigt intresserad, även om han inte hade någonting att göra med min utnämning. Vi pratades dock vid, och han tyckte det var intressant med Sverige och dess sociala planering. Han tyckte att jag hade alla de rätta åsikterna. Han kunde inte begripa när jag sa att jag var borgerlig, inte socialdemokrat. ”Du ligger långt till vänster om demokraterna”, sa han. ”Ja visst” sa jag – och så var det också; hela skalan var så förskjuten i USA att med borgerliga värderingar från Sverige hamnade man långt till vänster om det etablerade vänsterpartiet i USA. Så jag blev accepterad av Lynd.

Merton hade studerat vid Harvard där han stött på en mycket europeiserad tradition av sociologin. I förordet till sin bok *Social Theory and Social Structure* (1968) skriver han om sin mentor i Harvard. Merton hade både en mentor vid Harvard och en vän. Hans mentor var Pitirim Sorokin och vännen Talcott Parsons. De var egentligen båda hans lärare, men han såg det inte så. Så här skrev han om Sorokin: ”Before he became absorbed in the study of historical movements on the grand scale

as represented in his *Social and Cultural Dynamics*, Pitirim A. Sorokin helped me to escape from the provincialism of thinking that effective studies of society were confined within American borders and from the slum-encouraged provincialism of thinking that the primary subject-matter of sociology was centered in such peripheral problems of social life as divorce and social delinquency. I gladly acknowledge this honest debt, still not discharged” (Merton 1968: xiii). Det här är bara en mening i förordet – en enda lång mening – där man kan se hur Merton dels tar avstånd från Chigacoskolan, som ägnade sig åt att studera sociala problem, dels från Sorokins så kallade ”Grand Theory.” Grand Theory var inte ett begrepp som fanns på den tiden – vi kallade det för makroteori – utan ett begrepp som C. Wright Mills förde in (Mills 1959).

Vad var det då för Grand Theory som Merton tog avstånd ifrån, samtidigt som han tackade Sorokin för att denne hade introducerat honom till klassisk europeisk sociologi? Det var Sorokins idéhistoria – hans stora teori om hur det svänger inom samhällen från sinneskultur till idékultur. I sinneskulturen har symboler och kulturen en klar och nära knytning till sinnen; det är det materiella och känslorna som gäller. I idékulturen däremot är flertalet symboler avlägsna från känslorna; de innehåller symbolvärlden från den andliga världen. I sinneskulturen är aktiviteter utåtvända – i idékulturen är de inåtvända.

Sorokins arbete *Social and Cultural Dynamics* kom ut i tre band under åren 1937–41. Här försökte han visa hur den västerländska kulturens olika delar fluktuerat mellan sinneskultur och idékultur, och han tabellerade dessa fluktuationer. Här hade exempelvis ett långt kapitel om hur filosofi och kunskap har fluktuerat sedan de gamla grekerna. Sorokin hade också en assistent, som alltså hette Robert K. Merton. Merton tyckte väldigt illa om att i all hast innehållsklassificera olika filosofiska verk och sedan placera in dem på en kurva som visade hur mycket som var idékultur respektive sinneskultur. Merton blev dock så intresserad av sin uppgift att vetenskapssociologin skulle förbli en av hans specialiteter.

Sorokin blev alltså också en sådan där profet som man trodde kunde förutsäga framtiden, och en del trodde att han förutsagt Hitler genom sin teori om att stora slitningar kan uppstå i samhället när det går från sinneskultur till idékultur. I sista fasen, då man överger en sinneskultur finns det väldigt mycket våld och blod i kulturen; och det var precis det här som Sorokin betonade på 30-talet. Det var många som tyckte att det här var en fin diagnos. Som den stora profet han var, så förutsåg han också den nya idékultur som skulle komma efter nazismen.

Man blir lätt nostalgisk när man sitter i Amerika, och jag brukade tänka på en gammal låt som jag hörde när jag var student i Sverige och som passade väldigt bra in på Sorokins teori. ”En gång skall det vara sommar, har visorna tänkt, en dag skall det tornas rymd över landen. Rätt mycket skall varda krossat som vida har blänkt, men människorna skola lyftas i anden”. Det där stämde väldigt bra in på Sorokin, tyckte jag.

Merton ville inte veta av mera dumheter av Sorokins typ. Han utvecklade istället en betydligt mera nära och hanterbar typ av sociologi, som han kallade för middle-

range sociology (se Merton 1968). I denna fanns det väldigt mycket av Columbias handfasta och fortfarande relevanta del. Det finns många exempel på middle-range teorier, inklusive en del som Merton utvecklat tillsammans med Lazarsfeld. Lazarsfeld var t ex intresserad av att forska kring tidningsläsning, men det blev mest tråkiga tabeller: den och den personen läser den och den typen av tidningar, osv. Det var inget som helst lyft i det hela. Merton lyckades dock med konststycket att passa in det här i en middle-range teori; det finns två typer av tidningsläsare: *cosmopolitans* och *locals* (Merton 1968:441–74). De förra ser det mera universiella i nyhetsflödet, och vill veta hur det går för riket, för nationen och för världen; medan de senare bara vill veta hur det går för det lilla lokalsamhället. Det var detta och ingenting annat som Merton bakade in i tidningsanalysen. Han använde alltså en stor europeisk teori för att liva upp ett ganska trist tabellmaterial om vilka som läste vilka tidningar på Long Island. Mertons analys gjorde att rapporten förvandlades till underbar läsning – och det hela utgjorde ett slags bevis för vad man kunde åstadkomma med middle-range sociology. Det finns många andra teorier som man också skulle kunna ta upp. Den mest kända är Mertons analys av anomie (se Merton 1968:185–248). Här använder sig Merton av den tidige Parsons, men mest av Durkheim.

Den del av middle-range sociology som var mest användbar för studenter och doktorander vid Columbia var vissa terminologier och teorier, som var otroligt enkla. Ta t ex den sociologiska frågan, vad är människan, vem är du? Svaret är inte att du är aggressiv eller undergiven, för då är det psykologi. Svaret är istället att du är professor, även en man, en make, osv. Detta kallas för *statusuppsättning*. Har man inte blivit professor utan gått genom en annan utbildning och diverse positioner, så har vi en *statussekvens* – ytterligare ett exempel på enkel terminologi. Professorn, maken eller mannen spelar olika roller – en kollegial roll bland alla andra professorer, en annan för studenter och en tredje vis-a-vis universitetsadministrationen. Man har inte bara en statusuppsättning utan även en *rolluppsättning*.

Ett annat ex är Herbert Hymans intervjuundersökningar, vilka Merton gjorde teoretiskt intressanta genom att knyta dem till socialantropologin. Bakgrundsfaktorer i en intervjuundersökning lyftes på detta sätt upp teoretiskt och passades in i Mertons strukturalism. Eftersom jag är funktionalist, så passade det här mig bra. Enkel kommersiell forskning kring demografiska bakgrundsfaktorer, kunde alltså plötsligt lyftas upp till en mera teoretisk och intressant nivå.

Ett annat mycket enkel grepp som Merton använde sig av var SED, engelsk förkortning av *Socially Expected Duration* (Merton 1984). Den formella definitionen av detta begrepp har att göra med de ömsesidigt föreskrivna eller gemensamt definierade förväntningar om tidsutvecklingen som finns inbyggda i olika sociala struktur. En stor del av Mertons arbete gick ut på att försöka bygga in tid i den sociala strukturen. Vissa sociala företeelser är långa, andra är korta. Äktenskapet förväntas vara långt, tills vidare anställningen ganska långt, och projektanställning ganska kort. Allt detta med långa och korta tidsperioder har teoretiska egenskaper som är väldigt viktiga. Man kan ex bygga upp den sociala strukturen av politiska fenomen kring mandatperioden. Marknaden kan baka in framtiden i samtiden. Här

har vi alltså ytterligare ett väldigt enkelt begrepp, som också är användbart i rent empirisk forskning.

Alla var vi medvetna om hur enkelt det hela var, men Merton lyckades ändå lyfta upp det till en mycket elegant nivå. Hans föreläsningar handlade om sådana här enkla ämnen och de var välbesökta. När Bob Lynd mot slutet av sitt liv kanske hade 8–10 studenter, hade Merton 60–80 studenter på sina föreläsningar. Han kom in i tweedkavaj och med pipa i mun, och så började en lysande föreläsning utan avbrott. Han var helt fascinerande. En del utav oss – det vara inte bara studenter utan även lärarna – gick ibland därifrån och undrade vad det egentligen var som vi just hade hört. Det var så otroligt enkla saker. Låt mig också nämna att Merton var mycket angelägen om att all framställning skulle vara estetiskt tilltalande. Han skrev och skrev om; det hela skulle vara lättläst och elegant, och naturligtvis förankrat i den europeiska sociologiska traditionen.

Lazarsfeld var helt annorlunda. Han var ingen elegant person, utan en ganska jovialisk jude från Wien. Merton var också jude (från Philadelphia), men det talade han inte om. Han hade bytt namn till ett anglosaxiskt namn, och han gjorde aldrig någon referens till sin bakgrund. Men de två fann varandra i en mycket ovanligt typ av intellektuell partnerskap och vänskap.

Lazarsfeld hade varit socialpsykolog i Wien, och var medförfattare till en känd undersökning som är mycket aktuell även idag: *Die Arbeitslosen von Marienthal* (1932). Tillsammans med Marie Jahoda och Hans Zeisel studerade Lazarsfeld arbetslösa i den lilla staden Marienthal och kom fram till detsamma som vi nu upptäcker i Sverige i arbetslöshetens tider, nämligen vad folk gör när de är arbetslösa. Ni har kanske märkt att det redan nu i Stockholm finns två köer på gatorna: en kö med portföljer, som går ganska fort, och en annan som går betydligt långsamt på gatorna.

Lazarsfeld hade forskat kring den nya mediavärlden – radio, tidningar, annonser – vilken var stor på den tiden i den amerikanska konsumtionssamhället. Han blev särskilt fascinerad utav radio och grundade Office of Radio Research för att hjälpa både radiobolag och annonsörer på radiobolagen att hitta rätt. Därefter kom Bureau of Applied Social Research (BASR), som fick plats på Columbia universitets bakgård. Det blev aldrig riktigt integrerat i universitetet – man var väl inte riktigt säker på om det här var ett av Lazarsfelds berömda skämt eller om det här ämnesområdet var något att ha.

Lazarsfeld fick in pengar för att göra sina undersökningar om konsumtionsvaror, om val av skjorta och tvål, osv. Egentligen ville han göra undersökningar om politiska val, och han tog samma metoder och fick med tiden igång en serie valundersökningar. Idén var att systematiskt skapa ett eget källmaterial av relativt hårda data. Lazarsfeld var medveten om den humanistiska traditionen i samhällsvetenskapen och visste att historikerna hade sina källmaterial. Han tänkte ungefär så här: ”Jag har också ett källmaterial; men skillnaden mellan mitt och ditt källmaterial är att jag har systematiskt skapat mitt eget källmaterial, medan du din stackare måste plöja genom arkiven för att hitta något som möjligen kan vara relevant. Allt material i mitt arkiv är relevant”. Mycket av denna slags forskning gjorde att det blev lättare för

Lazarsfeld att umgås med Merton. Han fick in organiserad forskning i universitetet, alltså byråkratiskt organiserat forskning, genom sin Bureau of Applied of Social Research. Han levde på forskningskontrakt – uppdragsforskning alltså – snarare än på forskning som kom via fakultetsanslag och stiftelseanslag. BASR var byråkratiskt organiserat, och låg i ett ganska fint litet hus, där små genier träffades på eftermiddagen och satt långt in i natten och skrev om sina data. De hade också kodkort som man kunde göra tabeller av. Det var jobbigt att göra tabeller, men man gjorde det naturligtvis, och när man väl hade gjort sin tabell, oj vad man tolkade och tolkade. När man tittar på de där publikationerna så här efteråt, så är det klart att de var oerhört övertolkade. Men man tolkade dem i rätt riktning och på så sätt blev det en brygga mellan teori och social research.

Något som Lazarsfeld inte ville ha var en stor stab av folk som gjorde intervjuer. Då menade han att man skulle förlora kreativiteten. Det diskuterades väldigt mycket om man skulle göra som man gjort i Michigan och Chigaco universitetet, alltså sätta upp en riksomfattande intervjustab. Lazarsfeld var väldigt mycket emot det här och av goda skäl, tror jag. Jag känner till hur det är när man har en intervjustab som man måste försörja hela tiden; man tar in vilket projekt som helst, bara för att hålla intervjustaben igång. Det hela blir mera administration än forskning. BASR bevarade emellertid sin kreativitet på många sätt bl a genom att övertolka de små data man hade och inte skaffa sig de här stora dataseten. Med åren blev det allt mindre av marknadsundersökningar och mer samhällsundersökningar för BASR. Valundersökningar gjordes också.

Lazarsfeld hade en ganska självständig attityd till sina sponsorer och de som han skrev kontrakt med. Han sade, ”Ge mig pengarna; jag vet bättre än Du hur dom skall användas!” Han använde särskilt pengarna när det hela blev intressant – även om kontraktet kanske var slut, skulle man fullfölja en god idé. Det gällde då att få ett nytt kontrakt, som kunde betala för det här intressanta. Så han blev efter i redovisningen och i hans bittraste dag fick universitetet rycka in och rädda institutets ekonomi. Det gjorde man med viss glädje, för under åren som gått hade man insett att det här var en fin och riktig forskningstradition som man skulle ha i universitetet.

James Coleman arbetade vid BASR och skrev sin doktorsavhandling om fackförändingsdemokrati tillsammans med Lipset. Juan Linz arbetade också där, men inte på amerikanska data. Han hade för sin avhandling fått tillgång till en stor västtysk intervjuundersökning som utförts i Köln, men som på ett ganska kommersiellt och trist sätt endast tabellerat ålder, kön och bostadsort. Det fanns ingen känsla för politisk dynamik, politisk teori eller den teoribildningen som då fanns inom politisk sociologi. Juan Linz gjorde därför en så kallad sekundäranalys av det tyska materialet, som sedan blev hans avhandling. Han gjorde detta under ledning av Lipset. Liksom tidigare Kingsley Davis, upptäckte dock Lipset snart att det fanns en annan kust i Amerika – västkusten. Berkeley och Stanford attraherade med sina livsstilar, med sina stora pengar, och man började köpa upp de goda sociologerna från universitetet på östkusten. Även andra sociologer hamnade där ute, inklusive Juan Linz.

Hur som helst fick jag alltså ta över handledningen av Linz's avhandling. Detta

betydde i realiteten att Linz handledde mig och att jag skötte den administrativa biten. Jag har aldrig läst en så bra avhandling som Linz'; det var synd att den inte fick den publicitet som den skulle ha fått om den publicerats som en bok. Istället finns den bara tillgänglig som en trycksak från University Microfilms (Linz 1959).

På sitt sätt och vis kom James Coleman och Juan Linz att bli de som bäst representerade den tradition som Merton och Lazarsfeld i vänskap och partnerskap hade utvecklat: nämligen att knyta levande teori, ofta av europeiskt slag, till hårda data. Teori blev på så sätt förankrat i ett källmaterial, som antingen bestod av hårddata från intervjuer eller av mjukare typer som arkivdata. Men data saknades aldrig och teorin var heller aldrig helt avlägsen.

Det var som sagt viktigt vid Columbia att betona det estetiska elementet i rapporterna. Man samarbetade också med en bokförläggare som hette Jeremy Kaplan och som var bra på det här. Han hade börjat ett bokförlag i Glencoe, Illinois som han kallade för The Free Press. Sedan köptes han upp av den stora McMillan och kom till New York, där blev vän med Merton och Lazarsfeld och många andra sociologer. Kaplan utvecklade ett elegant sätt att baka in tabeller i en text; de skulle inte hindra en från att läsa utan flyta i själva texten. Så man fick arbeta en hel del med det estetiska.

Det var väldigt många doktorander som jag var handledare för under mina år vid Columbia universitetet – över trettio stycken. Vi hade ju vårt sätt att sköta handledningen på, och i den allmänna instruktionen (som jag åtminstone undertecknade) stod det att: "När Du tror att Din avhandling är färdig, då är det två månader kvar – för att bygga upp det språkliga och göra det hela elegant och läsbart också för andra än Dina professorer." Så det estetiska var en väldigt viktig del utav det här; vi ville ha världsliga människor som man kunde skicka ut i världen och som kunde skriva elegant. Det fanns också hänvisningar till klassiker i alla texter. Mina bästa doktorander var Terrence C Hopkins, Charles Kadushin och Imogen Seger. Två doktorander skrev avhandlingar om Sverige på basis av Sifo-data: Nechama Tec och Murray Gendell.

Förra året åt jag lunch med Irving Louis Horowitz från Rutgers University och en student till C. Wright Mills, och vi pratade lite om det gamla Columbia och vad som hänt med sociologin sen dess. Horowitz har skrivit en bok om det här, och man skulle kunna sammanfatta hans argument att sociologin fragmentiserats och att man förlorat den gemensamma kärnan. Han redigerar också en tidning som heter *Society*, som är en slags allmän samhällsvetenskaplig tidning; och han sa att han inte längre kan göra ett nummer som är enbart fyllt med artiklar av sociologer. Helheten i sociologin har gått förlorad, menade han, och jag tror att han har rätt i det.

Jag tyckte sociologin var en härlig vetenskap på 40-talet när jag började studera, och jag var en oerhörd entusiastisk sociolog på 50-talet. När *American Sociological Review* kom i brevlådan så kastade jag allt annat åt sidan och började läsa den. Idag kommer den också med posten, men jag måste bekänna att det kan gå veckor, ibland månader, innan jag sätter mig ned och läser någon artikel. Vad är det som har hänt? Det kanske inte är något som hänt med mig, utan snarare något som har

hänt med vår vetenskap. Vi har på något sätt tappat den där gemensamma kärnan, som gör att man vill läsa alla slags artiklar. Den gemensamma kärnan innebar bl a att man kunde knyta an till traditionen från Weber och Durkheim och finna en slags gemensam tråd i alla dessa underbara ämnen, som finns på sociologins stora fält. Men så är det alltså inte idag.

Något annat som var karaktäristiskt för sociologin på den tiden var blandningen av hårda och mjuka data. Det var inte bara hårda data i Columbia rapporterna. Idag analyseras data på ett sådant sätt att man kan se om en avhandling är skriven i Michigan eller i Wisconsin. Det märks med detsamma att de kommer från ett speciellt universitet; men så var det inte på min tid.

Övertolkning av data utgör i min uppfattning ett charmerande drag om övertolkningen går i rätt teoretiskt riktning. Vid Columbia gjorde man sådana övertolkningar men där fanns också en anknytning till det dynamiska amerikanska samhället – särskilt till marknadens och mediernas problematik. Det var alltså inte civilsamhällets problematik som gällde, vilket hade varit fallet i Chigaco, eller statens problematik, som ju är fallet idag vid Stockholms universitet. Just detta att man hade anknytning till det mest rörliga och dynamiska i det amerikanska samhället – till medierna och marknaden – gjorde att sociologin fick en ordentlig närvaro i nuet.

Som jag tidigare nämnde, så kom jag till Columbia dels med bagage från mellanvästern, dels med bagage från Sverige. Bagaget från Sverige var den logiska positivismen. Jag var mycket imponerad av Anders Wedberg; det skulle vara hypotes och hypotesprövningar, reliabilitet och variabilitet i det hela. Jag hade också skrivit en liten bok innan jag kom dit som hette *Theory and Verification in Sociology* (1:a uppl. 1954, 2:a uppl. 1963), som de tyckte ganska mycket om vid Columbia. Den innehöll ett forskningsprogram som gick ut på att man skulle ta hela det här underbara ämnet som ju sociologi är, och försöka sätta in det under ett mindre antal gemensamma teoretiska principer, från vilka man sedan kan härleda ett antal hypoteser av vilka några kan testas. Man skulle på så sätt få en axiomatisk teori i sociologin. Det där visade sig dock vara svårt att vidareutveckla. Dessutom hade jag också den stora lyckan att när jag anlände till Columbia, så sa de ungefär så här till mig: ”Du som kommer från Europa och kan alla språk, du får ta hand om undervisningen av klassikerna.”

Jag var naturligtvis medveten om klassikerna; jag hade läst en del av dem och Segerstedt i Uppsala, som var min professor, hade tvingat oss att läsa Sorokins lärobok i sociologisk teori, mm (Sorokin 1928). Men det var alldeles fel att jag var expert på klassikerna. Jag protesterade naturligtvis och sa att jag kan inte alla språk och jag kan inte alla dessa klassiker – men det trodde de inte på, utan tog det som ett utslag av europeisk blygsamhet. Jag tvingades därför att lägga väldigt mycket av mitt eget arbete åt sidan och istället ägna mig åt klassikerna. Det gjorde egentligen mitt eget forskningsprogram ännu tyngre, eftersom jag nu fick mycket mera klart för mig den stora rikedom som fanns i vårt fält. Det blev också svårt att passa in mina egna tankar, som kretsade kring ett antal lagliknade satser, i all denna rikedom.

Jeffrey Alexander har skrivit en serie böcker i sociologisk teori, och i en av dessa

använder han de första femtio sidorna till att slå just ihjäl min idé om neopositivistisk sociologi som jag trodde på 50-talet (se särskilt Alexander 1982, I:3, 6–8). Jag tror att det ligger en del i vad han sa, men på äldre dagar har jag ändå börjat undra om det inte skulle vara möjligt att utarbeta någon variant av logisk empiricism – en slags modifierad positivism – för att få lite styrsel på sociologin. Det är möjligt att jag försöker komma tillbaka till detta, innan min tid är slut.

Jag tyckte alltså att det var svårt i vissa avseenden att vara vid Columbia. En annan som tyckte det var svårt var Andrzej Malevski från Polen. Han hade en annan bakgrund än jag – av positivistiskt tänkande från Polen – men han var helt inställd på det här att man skulle använda systematiska och satsliknande teorier inom sociologin. Han tyckte också det blev väldigt svårt i USA – så där satt vi med våra problem. Vi hade lite olika lösningar på hur man skulle lösa det här som var svårt. En av Columbia-professorerna blev min hustru älskare – och då tyckte jag inte att det var roligt vid Columbia längre. Andrzej Malevski tyckte inte heller det var så skönt efter ett tag och begick självmord. Så våra projekt slutade på olika sätt.

Jag tänkte avsluta med att säga något som jag inte kan intellektuellt redogöra för, nämligen om den stämning som fanns där vid Columbia mot slutet och den stämning för vilken man lämnar den här typen av verksamhet. Jag skrev ibland poesi på den tiden och jag skrev på engelska eftersom min engelska den tiden var betydligt bättre än min svenska. Här kommer ett litet stycke från 60-talet som jag kallar ”The Social Theorists”:

In a postponed departure
announced by loudspeakers
in an air terminal
I meet Andrzej Malewski
The comfort of the familiar embraces us
we laugh and we drink
and we talk of new found lands

Only our past is a sure destiny
(though open to interpretation)
Goodbye goodbye to academe!
We are the alumni
the eternal students
(surprise surprise!)
who have found their form
managers of decisive projects
at home in the huge county of the world
worldly members of mankind
Straight through us
the roads are plain and independent:
nous considerons des faits sociaux comme des choses

Yet
 at the runway's point of no return
 is a philosophy of indecision
 an appealing system of faithlessness
 a many-splendoured thing to celebrate
 and toast and praise
 We lose the origin of a coordinate system
 our latitudes and longitudes
 have no homely Greenwich
 or secure North Pole
 the tales of our travels do not well relate
 Man merkt keine Absicht
 no unbreakable love
 no worthwhile conspiracy
 doch wird man nicht verstimmt

Into new languages translates our life
 letters before A and others after Z
 In friendly anomie
 we laugh and drink to our new found lands
 and death stands near waiting
 and flights depart and flights arrive routinely

Referenser

- Alexander, Jeffrey. 1982. *On Theoretical Logic in Sociology*. 4 vols. Berkeley: University of California Press.
- Allardt, Erik. 1994. *Political Sociology as a Crucial Element in an Intellectual Autobiography*. Research report No. 228. Helsingfors: Department of Sociology, University of Helsinki.
- Anderson, Bo. 1988. *Essays on Social Action and Social Structure*. Uppsala: Department of Sociology.
- Barber, Bernard. 1952. *Science and the Social Order*. New York: the Free Press.
- Bell, Daniel. 1960. *The End of Ideology: On the Exhaustion of Political Ideas in the Fifties*. New York: The Free Press.
- Berger, Joseph, Morris Zelditch och Bo Anderson. 1966–72. *Sociological Theories in Progress*. 2 vol. Boston: Houghton Mifflin.
- Coleman, James S. 1990. "Columbia in the 1950s", 75–103 i Bennet M. Berger (red.), *Authors of their Own Lives*. Berkeley: University of California Press.
- Cooley, C.H. 1902. *Human Nature and the Social Order*. New York: Scribners.
- Cooley, C.H. 1909. *Social Organization*. New York: Scribners.

- Crothers, Charles. 1996. *The Postwar 'Columbia Tradition' in Sociology: Its Cognitive Commonalities and Social Mechanisms*, Stockholm University, Department of Sociology, Work-Organization-Economy Working Paper Series nr. 38.
- Dahrendorf, Ralf. 1968. *Essays in the Theory of Society*. Stanford: Stanford University Press.
- Galtung, Johan. 1969. *Theory and Methods of Social Research*. Oslo: International Peace Research Institute.
- Giddings, Franklin. 1896. *The Principles of Sociology*. New York: Macmillan.
- Horowitz, I.L. 1994. *The Decomposition of Sociology*. New York: Oxford University Press.
- Kommarowsky, Mirra. 1967. *Blue-Collar Marriage*. New York: Random House.
- Lazarsfeld, Paul F. 1993. *On Social Research and Its Language*. Red. Raymond Boudon. Chicago: University of Chicago Press.
- Lazarsfeld, Paul F., Marie Jahoda och Hans Zeisel. 1933. *Die Arbeitslosen von Marienthal*. Leipzig: Hirzel. (Eng. övers. 1971, Mariental).
- Lintz, Juan. 1959. *The Social Basis of Political Parties in West Germany*. Doctoral dissertation, Department of Sociology, Columbia University.
- Lipset, Seymour Martin. 1950. *Agrarian Socialism: The Cooperative Commonwealth Federation in Saskatchewan. A Study in Political Sociology*. Berkeley: University of California Press.
- Lipset, Seymour Martin, Martin A. Trow and James S. Coleman. 1956. *Union Democracy*. New York: The Free Press.
- Lipset, Seymour Martin. 1964. "The Biography of A Research Project: Union Democracy", 96–120 i Phillip Hammond (red.), *Sociologists at Work*. New York: Basic Books.
- Lister, Louis. 1960. *Europe's Coal and Steel Community: An Experiment in Economic Union*. New York: Twentieth Century Fund.
- Lynd, Robert S and Helen Merrel Lynd. 1929. *Middletown: A Study in American Culture*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Lynd, Middletown. 1937. *Middletown in Transition: A Study in Cultural Conflicts*. New York: Harcourt, Brace & World.
- Lynd, Robert. [1939] 1970. *Knowledge for What? – The Place of Social Science in American Culture*. Princeton: Princeton University Press.
- Malewski, Andrzej. 1967. *Verhalten und Interaktion*. Tübingen: J.C.B. Mohr.
- Marcuse, Herbert. 1964. *One-Dimensional Man*. Boston: Bacon press.
- Mead, George Herbert. 1964. *On Social Psychology: Selected Papers*. Red. Anselm Strauss. Chicago: University of Chicago Press.
- Merton, Robert K. 1968. *Social Theory and Social Structure*. Enlarged ed. Glencoe, IL: The Free Press.
- Merton, Robert K. 1984. "Socially Expected Duration", 262–83 i W.W. Powell och R. Robbins (red.), *Conflict and Consensus*. New York: The Free Press.
- Merton, Robert K. 1998. "Working with Lazarsfeld: Notes and Contexts", 163–211 i Jacques Lautmann och Bernard-Pierre Lécuyer (red.), *Paul Lazarsfeld (1901–1976)*. Paris: l'Harmattan.

- Mills, C. Wright. 1959. *The Sociological Imagination*. New York: Oxford University Press.
- Parsons, Talcott. 1937. *The Structure of Social Action*. New York: McGraw-Hill Company.
- Ross, E.A. 1901. *Social Control*. New York: Macmillan.
- Selznick, Philip. 1949. *TVA and the Grass Roots*. Berkeley: University of California Press.
- Small, Albion and George E. Vincent. 1894. *An Introduction to the Study of Society*. New York: American Book Company.
- Sorokin, Pitirim. 1928. *Contemporary Sociological Theories*. New York: Harper & Brothers.
- Sorokin, Pitirim. 1937–41. *Social and Cultural Dynamics*. 4 vols. New York: American Book Company.
- Stzompka, Piotr. 1986. *Robert K. Merton: An Intellectual Profile*. London: Macmillan.
- Sumner, William Graham. [1909] 1959. *Folkways*. New York: Dover Publications.
- Thrasher, Frederic. 1927. *The Gang*. Chicago: University of Chicago Press.
- Wirth, Louis. [1928] 1969. *The Ghetto*. Chicago: University of Chicago Press.
- Zetterberg, Hans. 1952. *A Semantic Role Theory. Its Formulation, a Preliminary Test, and Some Implications for Social Responsibility*. Fil. lic. avhandling i sociologi, Uppsala Universitet. Uppsala: Akademisk Maskinskrift.
- Zetterberg, Hans L. 1954. *On Theory and Verification in Sociology*. Stockholm: Almqvist & Wiksell. 1963 utkom "A Much Revised Edition" på Bedminster Press, Totowa, New Jersey; 1964: Third Enlarged Edition, Bedminster Press, Totowa, New Jersey; 2002: an ed. with a new introduction by the author, Transaction Publishers, New Brunswick (U.S.A) and London (U.K.). En version på svenska utkom 1971 i Uppsala på Argos under titeln *Om teori och belägg inom sociologien*.
- Zetterberg, Hans L. 1962. *Social Theory and Social Practice*. New York: Bedminster Press.
- Zetterberg, Hans L. 1997. *Sociological Endeavor, Selected Writings*. Richard Swedberg och Emil Uddhammar (red.). Stockholm: City University Press.
- Zetterberg, Hans L. 2009–2013. *The Many-Splendored Society: Surrounded by Symbols (vol. 1); An Edifice of Symbols (vol. 2); Fueled by Symbols (vol. 3); The Pursuit of Knowledge (vol. 4)*. Scotts Valley CA: POD by CreateSpace.

TORA HOLMBERG

Sociologiska gångarter

Föredrag från Sociologdagarna 2018

DETTA FÖREDRAG VID Sociologdagarna är av tradition lite av en avgående ordförandes bekännelser, en möjlighet att breda ut sig inför en något så när vänligt inställd publik: låt människan prata, snart är vi av med henne. När jag för någon månad sedan började fundera över tema så tänkte jag förstås på... hästar. Eller snarare på samspelet mellan häst och människa och hur det kan begreppsliggöra sociologin som ämne, och sociologiserandet som praktik. Därmed titeln "Sociologiska gångarter". Detta kryptiska ämne ska jag utveckla. Först pratar jag om takt, frekvens och energi i olika gångarter för att undersöka hur vi kan förstå rytm. Sedan om sociologiserandet och dess olika tidsregimer. I ett tredje steg lägger jag ihop rytm och tid för att hävda att sociologins faser kan förstås med hjälp av redan befintliga gångarter men också genom en alldeles egen: en gångart i ständig spänning mellan den upprepade all dagliga aktiviteten och den oregelbundet uppblossande energin.

I

Gångarter – betyder ungefär ett djurs sätt att gå eller röra sig. Människor är också djur, och gångartsmässigt rätt enkla varelser. Antingen går vi eller springer. "Gå" betyder röra sig framåt. Sen kan vi kalla det för lite olika saker beroende på formerna: promenera, flanera, vandra, strosa och så vidare. Att springa innebär att *röra* sig snabbare än när man går, och att mellan varje steg är *båda* fötterna i luften samtidigt. Det kan också kallas löpa, jogga, sprinta. Samma gångart ges olika mening beroende på plats och funktion. Gemensamt är att vi sätter ner en fot framför den andra, fast i olika tempo. Vänster och höger sida rör sig på samma sätt.

För hästar är det lite mer komplicerat. De vanligaste gångarterna för en häst är skritt, trav och galopp. Skritten är den långsammaste. Den går i fyrtakt med ett hovslag i taget. Den är liksidig, båda sidor rör sig på samma sätt. Trav är en lite snabbare gångart. Den är tvåtaktig, man hör bara två hovslag eftersom två ben lyfts och sätts ned samtidigt. Också den är liksidig och ska vara jämn och taktfast. Galopp är den snabbaste gångarten. Den går i tretakt, en hov i taget sätts ned men i det fjärde slaget är alla hovar i luften samtidigt. Galoppen är oliksidig, antingen vänster eller höger hov går före vilket gör att hästens sidor rör sig olika.

Men vad händer när gångarten bryts, och vi kommer i otakt i rörelsen? För att il-

lustrera vad som sker då så introducerar jag här en häst som heter Dolly. Hon är en så kallad Quarterhäst och är 13 år. Dolly och jag kommunicerar genom kroppsliga, verbala och visuella symboler. Med andra ord delar vi språk. Vi har en gemensam definition av situationen. För det mesta vill säga. Ibland blir det gnissel. Jag vill ha fort och hon vill ha långsamt. Eller jag vill ha skritt och hon galopp. Ibland hamnar vi riktigt fel, om hon hoppar över ett hinder och jag inte är med. Eller tvärtom. Om Dolly tvärstannar och jag fortsätter framåt. Vi kommer i otakt. Otakten skapar lätt en osäkerhet. Då försöker jag stanna upp, kalibrera och försöka hitta en gemensam takt igen. Att röra oss framåt på ett synkroniserat sätt. Eller för den delen att stå still eller backa.

Takten är som framgått en viktig dimension av gångarterna, slagens återkomst, upprepning, fasthet: fyrtakt, tretakt, tvåtakt, otakt. En annan dimension är tempo eller frekvens. Skritten kan tas med långa steg, vara energisk, framåtsträvande och kraftfull. Den kan också vara slö och maklig, eller mer positivt formulerat: kort, samlad och koncentrerad. Frekvensen, hur ofta återkommande, avgör tillsammans med takten hur fort det går.

Takt och frekvens hänger också samman med energi. Inom fysiken är energin det som får saker att hända. En kraft med potential att skapa rörelse, en katalysator som får något att hända. Energin är aktivitet och kraft och kraftfull potential. Energin kan också vara plågsamt frånvarande. I min såväl som Dollys vardag är dagsformen ofta avgörande för hur väl takt, frekvens och energi samspelar. Men ur otakt, slöhet och energilöshet kan ibland genom interaktion något annat uppkomma. Vi kan haka i varandras ”återkommanden” och skapa någon form av samklang.

Takt, frekvens och energi är hörnstenar i det mer omfattande sociologiska begreppet rytm. Henri Lefebvre är kanske mest läst för sin kritik av vardagen. Genom att rikta blicken mot hur det all dagliga, till synes banalt återkommande tar sig uttryck, får vi som sociologer syn på manifesterandet av det kapitalistiska samhällets regimer. Det är i det upprepade tid-rummets dialektik som det sociala sker. I linje med detta utvecklade Lefebvre sin rytmanalys som ett sätt att närma sig vardagens tuktande tvång men också dess potential till motstånd. Rytmer definierar det vardagliga genom upprepningens kraft, vilket bekräftas av den osäkerhet som inträder när de bryts. Rytm handlar förstås om tid. Den är levd genom cykler av det återkommande, i dialektisk relation mellan stillastående och förändring. Tiden är dessutom alltid rumslig: den kan inte förstås abstrakt som en objektiv storhet, utan händelser och erfarenheter tar plats någonstans. Som Lefebvre säger ”Varhelst det finns en interaktion mellan plats, tid och en omsättning av energi finns det rytm”.

II

Vad kan vi då säga om sociologins rytm: om att undervisa, handleda, forska, administrera, samverka. Den är liksidigt och taktfast. I grunden förutsägbar. Ibland kan den tyckas oerhört enahanda. Men ofta som oväntat stimulerande, som när jag efter sommarsemestern plötsligt inser att jag ser fram emot vardagen. Möten med handledarkollegiet, diskussioner med forskargruppen, till och med morgongröten. Sociologer vet att rutiner – det vardagliga – är det som gör oss till samhällsvarelser. I det här fallet

till sociologer. Så långt bra. Men alla vet att den vardagliga rytmen ofta blir avbruten: den är i ständig otakt. Avbrottet kan förstås i termer av en simpel fyrfältare: Ibland är det *ovälkommet* och *oplanerat* och känns som störande. En tanke som förflyktigas när mailboxen plingar till, ett samtal om ett sociologiskt problem som inte får avsluta sig självt utan avbryts av ett inbokat möte med studierektor. När man kommer till det väsentliga på föreläsningen två minuter innan slutet. Andra gånger är avbrottet *ovälkommet* men *planerat*. Jag måste gå på institutionsdagen trots att jag hellre vill göra den där intervjun jag inte hann med förra månaden. Jag upplever det som att rytmen bryts och jag kan bli irriterad eller bara trött. Känslan av att hela tiden bli avbruten i det man borde eller hellre vill göra. Ibland är avbrottet i stället *välkommet* och *planerat*. När jag lyckas avsätta två dagar för att ostört skriva på en uppsats till Sociologidagarna och blir uppluskad. Eller när gästforskaren som jag bjudit in ska underhållas. Slutligen kan avbrottet vara *välkommet* men *oplanerat*. När ett möte som man gruvat sig för blir inställt. När man blir tillfrågad om att vara ordförande för Sveriges Sociologförbund, medverka i en antologi eller får frågan om att bli ledamot i institutionsstyrelsen.

Rytmen måste förstås i relation till att vi ständigt lever i olika tidsregimer. Den omedelbara klocktiden. I undervisningssalen, i mötesrummet, på handledning, framför datorn. Liksom advokaten kan vi bli tvungna att redovisa våra timmar. Klocktiden kan också plötsligt bli lektorstid, då är klocktimmen devalverad till en fjärdedel av en timme. På samma sätt redovisas och organiseras arbetstiden ofta i termer av procent. Vi arbetar halvtid, undervisar 60 procent eller forskar på 25 procent. Beroende på avtal kan heltid innebära en mängd olika saker. Fördelningsnycklar för undervisning, forskning och administration skiljer sig brutalt åt mellan lärosäten såväl som befattningar vilket skapar olika upplevelser av tid.

Tidsregimer kan också vara cirkulära eller linjära. Inte nödvändigtvis som biologiskt kontra socialt konstruerade. Årstiderna kommer och går enligt cykler, men indelningen i 7,5-poängsperioder eller deadlines till Vetenskapsrådet är inte på samma sätt av naturen givna – även om vi ibland upplever dem så. Den linjära tiden dominerar till exempel livsloppet och till det dess knutna yrkeskarriär. Här kan dock olika linjära tider samexistera. Att vara ung i akademien kan innebära att vara medelålders men ännu inte professor, medan en senior forskare kan vara i 30-årsåldern. Men hur ska vi då förstå sociologins tidrum när den sociologiska blicken aldrig vilar och spänner över alla roller och uppgifter?

III

Här kommer jag till frågan om sociologins gångarter i spänningen mellan det framåtskridande, återkommande och dess ständiga avbrott. När rytmen i sömnen och vågorna som vi ser som naturliga bryts, blir livet oförutsägbart och riskabelt. Brotten kan vara förutsägelser om något ohyggligt om hjärtat hoppar över några slag eller om fåglarna slutar sjunga om våren. Men också i sammanhanget fjuttiga rytmavbrott som dokumentet jag jobbat på inte har sparats kan vara förödande.

När jag rider med Dolly tänker jag inte heller på rytmen förrän den bryts. Den linjära tiden går när takt, energi och frekvens skapar en framåtskridande rytm. Otakten som

infinnen sig då och då blir ovälkomna avbrott som helst ska övervinnas och rytmen återupptas. Till och med vid olyckstillbud. Som när Dolly knäar i skogen och jag ramlar av för att så snabbt som möjligt hoppa upp igen. Ryttaren säger sig alltid eftersträva avbrottet då tiden stannar. Den svåruppnåeliga känslan av totalt *flow* när häst, människa, rörelse och rum sammanfaller som en ocean av här och nu. På liknande sätt kan vi tala om sociologiska rytmer och hur viktiga brotten är för att meningsfullhet infinnes sig. När pengarna från Forte plötsligt rullar in, jag får tjänsten jag sökte, den artikel jag jobbat på i ett år blir accepterad till *Sociologisk Forskning*. Det är i såna ögonblick då rytmen bryts och tiden stannar. Det är här och nu. Livscoacherna talar om medveten närvaro. Men ögonblicket som uppstår när rytmen bryts definieras inte i första hand av medvetenhet.

Men tänk om det inte är dessa flöden, dessa oceaner som är viktiga? Tänk om det snarare är de små avbrotten, de gnetiga hinder som ständigt uppstår och stör ens vardagliga rytm som är de mest meningsfulla. De som irriterar eller gör oss tillfälligt tillfreds. Dessa ögonblick skulle Lefvebvre definiera som de korta tidpunkter som lätt ignoreras och glöms bort i det längre tidsperspektivet. De utgör ett slags minikriser och riktar vår uppmärksamhet åt andra håll – ibland välkommet, ibland inte. Det gemensamma är att de har en omvandlande effekt, de leder in på andra spår, förändrar och skapar nytt. Refusering från tidskriften är ett hinder, men tvingar mig att pröva alternativa slutsatser. Mötet som inte blev av men som möjliggör att jag tar ett eget beslut. Ögonblick som sådana gör något med vår sociologiska blick och vetande.

Så jag vill sluta med en uppmaning om att sjunga den enfaldiga rytms lov. Det under ett läsår ständigt återkommande förberedandet av föreläsningar, registrerandet av kursvärderingar, inrapportering till Diva, redovisning av reseräkningar, ansökningar till forskningsråden. Hur då? Som redan konstaterats är det själva vardagserfarenheten, det alldagliga som är kärnan för samhällskritiken. Det är i vardagens alla rum som kapitalismen uppstår, manifesteras, reproduceras: arbetsplatsen, bussen, hemmet, puben, stallet. I det banala och vardagliga. Men det är också där vi kan hitta kritiken, analysen. Den som är så viktig för sociologiserandet. Att se sig i spegeln och lyfta sig i håret. Att ge sig hän åt rytmen för att kunna greppa den. För tänk om det vardagliga, ständigt återkommande inte är något som tar av vår akademiska tid, utan som faktiskt utgör själva förutsättningen för sociologins praktik. Kanske kan man i det sammanhanget tala om en sociologisk gångart. En som lunkar framåt – liksidigt, taktfast, frekvent med låg energi men som då och då möter hinder och stannar upp för att sedan kasta sig framåt i oliksidig energi? En gångart där takt, frekvens och energi manifesterar sig ojämnt och anakront. En *polyrytmisk* gångart som möjliggör en vetenskap som känner sig själv, och förmår analysera samhället utifrån denna kännedom.

Författarpresentation

Tora Holmberg är professor i sociologi vid Uppsala universitet. Hennes forskning anlägger ett kultursociologisk perspektiv på natur/kultur, plats/rum, individ/kollektiv, människa/djur, kunskap/makt och kroppslighet. Under åren 2016-2018 var hon ordförande för Sveriges sociologförbund.

Vad vi bör minnas och förvalta efter Johan Asplund

EN DEL MÄNNISKOR är före sin tid. Det var Asplund några gånger, första gången när han provocerade fram debatten om ”mjukdata” i sociologin på 60-talet. Strax efter att den sociologiinterna debatten hade startats av honom i *Sociologisk Forskning* publicerade Asplund en bok som fick mycket större spridning, *Om undran inför samhället*. Den kom att bli kursbok och funderingsbok på många håll, från A-kurser upp till doktorandnivå. Den lästes också bland naturvetare, ingenjörer och medicinare. Presentationen av sociologisk kunskap i mjuka data var då något udda. Det blev salongsfäligt med Asplunds klara och vackra uttryckssätt. Metoddebatten blev långvarig och intensiv.

Jag vill emellertid fokusera på något som kom senare, och som jag menar är det vi bör hålla kvar efter Asplund och odla vidare på. Han kom under 80-talet att närma sig kultur- och historie-analys. Det i mitt tycke mest fullödiga uttrycket för historieintresset kom med hans längsta och mest underhållande bok, *Tid och rum, individ och kollektiv* (1983). Här finns öppningar åt idé- och lärdoms historia, antropologi, (social) historia, kulturgeografi och psykologi. Asplund utnämner utan åthävor socialpsykologin till en vetenskap som kan och bör presentera sig som historisk för att erövra den betydelse den rätteligen bör ha. Han menade – före Kenneth Gergen – att en socialpsykologisk tolkning av historiska processer, nära och fjärran i tid och rum, kan ge oss väsentlig – och varnande – kunskap om det mänskliga samhällets utveckling.

Den tendensen fick blomma ut i hans mest lästa bok, *Det sociala livets elementära former* (1987). Den asplundska väckarklockan skräller sällan högt, men här gör den det. Här finns en tung samhälls- och kultur-kritik skälvande mellan raderna i hela boken. Den fortlever i alla hans följande böcker. Boken blev en lärobok i socialpsykologi, dessutom den mest lästa bland samhällsvetare i Sverige. Delarna 1 och 3 kan läsas så, men där finns något mer, och omistligt värdefullt, att hämta. Tydligast kommer detta fram i bokens korta del 2, tre kapitel som refererar tätt till varandra.

Asplund uppfinner en ny term, som inte finns vare sig på svenska eller engelska: Social responsivitet. Redan den innebörd han lägger i begreppet pekar på Asplund som en föregångare. Hans enkla grundtes är att bland de drag som konstituerar det mänskliga psyket och särpräglar det som mest, finns Homo sapiens tendens att svara på stimuli utifrån, särskilt dem från artfränder. Han kallar denna tendens för spontan. Man kan också säga axiomatisk, i den meningen att den inte behöver förklaras, bara konstateras. Från fostrets responser på yttre stimuli, till ögonens sista rörelser hos den döende åldringen är Homo sapiens helt enkelt mycket responsiv, och bland

artfränder socialt responsiv. Det är som om detta är en självklarhet, men så har det inte behandlats i samhälls- och beteendevetenskapen. Idag, decennier senare, producerar neurovetenskapen dagligen nya empiriska data om just detta. Asplund föregrep alltså i allmänna termer den forskning om Homo sapiens konstitution som nu explosionsartat växer fram.

Asplund menar att social responsivitet inte behöver läras. Den är fundamental. Däremot behöver barn lära sig dess motsats, asocial responslöshet. Den är en sekundär påbyggnad som behövs i många lägen i livet. Exempel kan hämtas från andra håll än Asplunds eget, t. ex från psykoanalysen. Freudsk s.k. bortträngning är förstås ett försök till asocial responslöshet som ofta nog är grundat i outhärdliga eller på annat sätt olösta känslomässiga konflikter. Den asociala responslösheten behöver inte ha bara individuella uttryck och grunder. Vårt samhälle har sedan bokens publicering skapat nya områden där den triumferar stort. Närhelst du inte ser den tiggande romen utanför systemets dörr ägnar du dig åt (inlärdd) asocial responslöshet.

Det korta mittenpartiet i boken tar upp den abstrakta socialiteten. Det är Asplunds egen term, men han menar att fenomenet hade upptäckts under 1800-talet. Just upptäckts. Det betyder att den fanns dessförinnan men att den upptäcktes med systematik av bl.a. Gabriel Tarde. Centralt i Asplunds framställning är att den abstrakta socialiteten inte står stilla i historien. Den är på frammarsch. Tarde upptäckte något som höll på att växa till sig och han insåg vidden av vad som skedde. Socialitetens grundformer är både omistliga och konkreta. Ett samhälle med växande abstrakt socialitet lever farligt, det företar en vandring mot kollektivt mentalt självmord.

Asplund är kortfattad om den abstrakta socialiteten, och inte så drastisk som jag nyss uttryckte mig. Men han tillämpar begreppet vid alldeles rätt tidpunkt och på många fenomen. På en punkt är han mer utförlig och prickar alldeles rätt mål: utbrändhet som ett resultat av specifika sociala processer. På 80-talet koloniserades utbrändheten som ett forskningsrevir av Christina Maslach. Asplund gör en dräpande och lågmäld kritik av hennes teori om utbrändhetens orsaker. Hon menade att den beror på alldeles för mycket arbete som inte belönas på rätt sätt. Asplund gemmåler att utbrändhet beror av att man inte får respons från andra, oavsett hur mycket man jobbar. Får man svar kan man jobba obegränsat, även i yrken som sjuksköterska eller lärare. Men får man inte respons, då bränns man ut. Under moderniseringen sker en fortlöpande abstraktifiering av socialiteten, som mjölkar fram responslöshet och likgiltighet. Asplund ser pessimistiskt på framtiden i detta hänseende. Få har noterat att Maslach senare har närmat sig Asplunds ståndpunkt.

Tanken bakom den abstrakta socialiteten var inte ny. Asplund axlade manteln efter många berömda anfäder, alltifrån Marx om alienation, Durkheim om faran med bara organisk solidaritet och kanske framför allt Webers implicita psykologi bakom byråkratiseringsbegreppet. Men Asplunds term är ny och unik för vår tid, och sällsamt väl träffande. Den pekar mitt i prick på något som just händer intensivare än förut. Och han beskriver fenomenet målände och utan att behöva tillgripa komplicerade teoretiska modeller. I själv verket består ju första delen av boken av att Asplund refererar åtskilliga av de klassiska socialpsykologiska experimenten, och förklarar dem som resultat av

olika typer av social responsivitet, och/eller dess frånvaro. I den abstrakta socialitetens rike objektifierar människor varandra i allt högre utsträckning. Det är inte någon ondskas, individuell eller kollektiv, inte heller några dåliga gener eller dna-spiraler eller aggressiv biokemi, som framkallar objektifieringen. Det är de sociala och historiska processer, inom vilka vårt dna och våra gener verkar, som åstadkommer det.

I den asplundska världen råder ingen tvekan om att processer med abstrakt socialitet bör användas som delförklaringar till mycket som idag (åter) behandlas som renodlat individuellt psykiatriska och/eller psykologiska egenskaper hos enskilda människor: depression, bipolärt syndrom, utmattningssyndrom, utbrändhet, adhd och mycket annat. Om man skulle ta den asplundska begreppsvärlden och teorin ad notam, så förstår en enorm rekonstruktion i de åtgärder som syftar till att åtgärda problemkomplexen i det mellanmänniska psyket.

Men vi behöver inte gå till psykiatrin för att hitta verkningar av den abstrakta socialiteten. Hela vår dagliga tillvaro är numera indränkt med olika former av den. Smartphones, skyddsprogram i datorn för att ens barn inte ska titta på olämpligt material, den automatiska telefonsvararen, kanske t.o.m. den elektroniska rösten som upplyser mig varje vecka om när tåget kommer in på spår 1. För 30 år sedan var det vanligt med samtal och tjuvprat i varje tågvagn. SJ fick avdela en särskild kupé för personer som ville ha tyst omkring sig. Det behövs inte längre. Det finns ingen i kupén som alls vet om att det finns någon annan i den än deras egen kompis, ”den abstrakte andre”, mobilen. Den är numera min ”signifikante andre” på både tåget och gatan, oavsett hur många människor av kött och blod man har kring sig. Den signifikante andre har blivit en virtuell, abstrakt, person som lever i – och regerar dig från – en platt manick som vi alla ständigt bär i handen. Livs levande människor i tågvagnen, tunnelbanan eller på gatan är för oss störande moment.

Med sin aldrig sinande formuleringskonst och sitt genomträngande kritiska tänkande rörde Asplund under lång tid om grundligt i vår samhälls- och kulturvetenskap. Han hade allt oftare en pessimistisk tolkning av nya sociala processer. Därför blev de varningssignaler. Han skilde dig därigenom från bl.a. Anthony Giddens som i sin bok *Modernity and Self Identity* rörde vid liknande fenomen som Asplund, men som gjorde mer hoppfulla tolkningar av dem än han. Giddens saknade – eller undvek? – den negativa potentialen i ett begrepp som abstrakt socialitet. Jag hade gärna sett fjärrskådaren Asplund vidareutveckla det begreppet systematiskt.

Svensk samhälls- och beteendevetenskap hade i Asplund en stor tillgång, och hans bortgång utgör en stor förlust. Vi har ett mångsidigt arv att förvalta.

Lars-Erik Berg, Högskolan i Skövde

Johan Asplund som lärare

I SOCIOLOG-NYTT NUMMER 4 (1963) står det att man vid sociologförbundets årsmöte diskuterat att ge ut en svenskspråkig sociologitidsskrift. Det framgår att man beslutade två saker: att tidskriften skulle heta "Sociologisk Forskning" och att dess förste redaktör skulle bli fil.kand. Johan Asplund. Vissa villkor om tillräcklig manustillgång ställdes och det fann man att Asplund uppfyllde på ett tillfredsställande sätt. År 1963 var svensk sociologi en angelägenhet för ett litet fåtal – *Sociolog-nytt* rapporterar 7 nya trebetygsuppsatser under året (samtliga lärosäten inräknade) – och via sin nya tidskrift bidrog sociologförbundet till att stärka det vetenskapliga intresset för ämnet och för att ge svensk sociologi ett tydligare teoriutvecklande inslag. Det fanns naturligtvis andra röster som ville utveckla sociologin i en riktning bort från en abstraherad empirism – för att låna ett begrepp av C Wright Mills – men med den nya tidskriften och Asplund som redaktör blev sociologin en angelägenhet på både ett metodologiskt och teoretiskt plan.

För inte så länge sedan läste jag numret som behandlade den svenska "mjukdatadebatten" igen – Hans Zetterberg hade satt igång diskussionen i numret innan. Numrets tema: "Hur är mjukdatasociologin möjlig?" (1966) var inget försök att misskreditera hårddatasociologin utan ett helt okorrumpert försök att belysa om det fanns möjligheter för andra kunskapsvägar än de som hårddatasociologin erbjöd. Här bjöd Asplund in konstkritikern Ulf Linde – som delade hans intresse för George Herbert Mead – för att diskutera vad som eventuellt gav den konstnärliga tilltalsformen bättre möjligheter att förstå mänskligt beteende än de gängse metoder som sociologer använde; bättre möjligheter, för läsaren, att känna igen sig i det som beskrevs än sociologers mer objektiva förklaringsformer. Det Ulf Linde beskrev var naturligtvis den typ av elementär vetenskaplig aktivitet som Asplund senare diskuterade i *Om undran inför samhället* (1970). För Asplund var det viktigt att problematisera verkligheten som ett första steg till kunskap. "Rutinvetenskapen, med sina belägg och kvitton, är nödvändig. Men i begynnelsen var aspektseendet", skriver han. Konst och vetenskap, dikt och sanning, skapande fantasi och abstrakt tänkande, ideal och verklighet får gärna smälta samman till en enhet i den ursprungliga undran inför samhället.

Jag träffade Johan Asplund första gången i slutet 1980-talet då han redan hade formulerat sin socialpsykologiska teori i boken *Det sociala livets elementära former* (1987). Boken var kurslitteratur på den kurs han föreläste på. Föreläsningen handlade inte om social responsivitet och asocial responslöshet, som var de centrala begreppen i boken om det sociala livets elementära former, utan om rivaler och syndabockar som skulle bli en kommande titel.

I boken *Rivaler och syndabockar* (1989) gör Asplund en historisk tillbakablick och konstaterar att sociologin under hans aktiva tid haft flera strömkantringar och att läget då, i slutet av 1980-talet, kännetecknades av en anmärkningsvärd öppenhet. Influenserna kommer från en mängd olika håll, konstaterar han, och trots att den empiriska sociologin fortfarande är dominerande är undersökningsobjekten mer varierande än tidigare och kvalitativa data förefaller vara lika gångbara som kvantitativa. Jag skulle vilja påstå att vi till stor del kan tacka just Asplund för det. Från boken *Om mättnadsprocesser* (1967) till den sista *Ord för ord – En polygraf* (2017) möts vi av samma öppenhet som han själv förvånas över när det gäller svensk sociologi. Hans böcker angriper det sociala livet ur ett flertal perspektiv. De borde inte bara betraktas som sinnrikt hopfogade slutledningskedjor utan också som konstverk, sprungna ur observationer och upplevelser. Precis som med god konst förlorar Asplund aldrig den intima kontakten med livet i sina texter. Han har en förmåga att hålla sig till det centrala, helheten, trots att exempel och sociologiska tankegångar kan ha väldigt olika ursprung: trots texternas olika karaktär får han dem att hänga samman som en fond av klokhet, för att citera Alf Ahlberg.

I *Om undran inför samhället* diskuterade han begreppet intelligibilitet och det är just i denna förmåga att nå fram till den centrala upplevelsen, bakom en text eller en bild, som ett konstverk blir till. Att Asplund lyckas med detta, att nå det intelligibila, tror jag beror på hans stora intresse för människan. Istället för att fastna i ett eller annat perspektiv – en -ism eller annan – sökte han hela tiden en djupare människokunskap, något som kunde blotta människans hemligheter. Han tycktes mena att sociologin i för liten utsträckning sysselsätter sig med detta. ”För en modern sociolog är den mystiska intelligibiliteten just mystisk och ingenting annat”, skriver han. Vi byter visserligen masker och kostymer och hamnar ständigt i nya situationer och miljöer men i varats grund förblir vi i mycket densamma. I sin mest elementära form står denna människa öga mot öga med en annan människa och utövar sin grundläggande socialitet. Om konstnären Sven X:et Erixson har sagts att människan alltid är närvarande i hans motiv, även om hon inte uppträder som en synliggjord gestalt. I Asplunds böcker skiftar motiv och scener i en aldrig sinande rikedom men i centrum är alltid människan och hennes försök att skapa band till sin omgivning.

Johan Asplund tillhörde en sällsynt sorts sociolog. När man läser honom blir man minst lika intresserad över hur han har kommit fram till sina tankar och meningar, som tankarna och meningarna själva. Det är sådana författare som lär oss att tänka på det rätta sättet: lugnt, stillsamt och fördomsfritt – utan att för den delen behöva vara fördomsfri som människa. Man skulle vilja råda många nutida sociologer att ta någon av hans större essäer, och ingående studera hans metod att diskutera en fråga, och jämföra den med det egna grova och förenklade sättet att handskas med den. En sådan jämförelse skulle säga något och vara nyttig för sociologins framtid. Det första intrycket man får när man läser en essä av Asplund är att resonemanget förefaller nära nog självklart; just så måste det ju vara, tänker man. Ulf Linde förde ett liknande resonemang: I stor konst kan vi ta upp texten eller bilden och spegla oss i den; när vi känner igen oss i det som beskrivs utbrister vi: ”Så är det! Vi gör så här i vår värld!”

Vi har blivit ställda inför ett mänskligt tilltal. Johan Asplund gav oss många sådana ögonblick.

I mitten av 1990-talet blev Johan Asplund min handledare. Vid vårt första möte försökte jag formulera min avhandlingsidé på ett ganska asocialt pratsamt sätt och jag antar att Johan kände sig ganska överflödig. Mötet får anses vara tämligen misslyckat och det avslutades med en grov fadäs när jag försökte lappa ihop mina misstag med att säga att det nog skulle bli bättre när vi lärde känna varandra, som om det var en nödvändig konsekvens av flera möten. För Johan handlade *genuin* kommunikation – en förutsättning för att lära känna varandra – om en *genuin* osäkerhet mellan aktörerna, där du visar mig vad jag har sagt och jag visar dig vad du har sagt. Jag var naturligtvis bara överväldigad av mötet och mån om att presentera en intellektuell fasad. Det hade jag lärt mig på universitetet. När jag släppte fasaden blev våra diskussioner både långa och intressanta.

Som handledare var Johan naturligtvis noga med språket men han var också en kulturhistorisk inspirationskälla. Medan jag skrev min avhandling lärde jag mig mer om litteratur, konst, musik och teater än vad jag gjort så långt i livet. Sådan var handledningen. Först korrigeringar av avhandlingsmanus och sedan en diskussion om Ragnar Sandbergs förmåga att skapa foto-poetiska ögonblick i sina målningar. För Johan var det ofta Sven X:et Erixson som lyckades med att få syn på verkligheten som något levande angeläget. X:et målar visserligen det han själv varit med om, men utförandet är sådant att det håller fram något som vi alla har gemensamt: det blir begripligt. Långt efter handledningen var över fortsatte våra diskussioner och blev med tiden mer och mer inriktade på det rent konstnärliga. För Johan var det nog det konstnärliga som var det intressanta men jag såg länge en mer vetenskapsteoretisk potential i det vi diskuterade. Innan man har lärt sig att tänka rätt håller man tanken på avstånd och låter något annat legitimera den.

Ett av de mer avgörande råden som Johan gav mig under mitt avhandlingsarbete var att läsa Thorsten Jonssons *Fly till vatten och morgon*. I novellsamlingen utgår Jonsson från verkliga kriminalfall med ambitionen att skapa berättelser om vad som verkligen hade hänt utifrån ett dokumentärt material, en rättsläkares protokoll. Jag tolkade det som en uppmaning om att göra något liknande med mitt avhandlingsmaterial. Dikt och verklighet skapade en dramaturgi som gav en ”vetenskapligt rättvisande bild” av vad som verkligen hade hänt mina informanter. Johan stöttade mig i mina försök och sa bland annat att den som t.ex. ger sig in på att hos Erving Goffman skilja mellan fiktiva och icke-fiktiva moment skulle stå inför en vansklilig uppgift.

Jag minns också att vi diskuterade filosofen Hans Larssons syn på det som Johan kallade betydelseangivelse. Verkligheten är så beskaffad att det som ses och sägs inte räcker som underlag för att, i en speciell mening, förstå den. När vi säger att vi i ett porträtt kan se vad som döljer sig i den porträtterades innersta så är det den konstnärliga fantasin som gissar sig tillbaka till detta tillstånd och fångar bilden. Enligt Larsson tror en realist av den sämre sorten att en person framträder tydligt och klart när man redovisar vad denne verkligen sagt – det som när det sas verkade personligt och karaktäristiskt – och upptäcker inte att ansiktsuttrycket avslöjar – för den som

redan innan vet något om personen – att det som sas var utan betydelse, en tom fras. En realist av den äkta sorten, fortsätter Larsson, måste kanske till och med skapa om situationen för att göra reda för den. På samma sätt som konstnären eller skulptören får han inte stanna vid den trogna avbildningen. Johan hade en förståelse för detta och ville att jag skulle prova ett sådant angreppssätt i mitt avhandlingsarbete. För detta är jag evigt tacksam.

Jag kan inte längre ringa Johan och prata om ett eller annat konstverk, eller fortsätta en ständigt pågående diskussion om vad ett eller annat fenomen betyder. Exempelvis om blyghet, inte vad som orsakar blygsel eller i vilka situationer den framträder, utan vad blyghet betyder för det sociala livet. Men Johan Asplunds böcker finns kvar och ur dem kommer många sociologer med mig att hämta fortsatt inspiration.

Magnus Karlsson, Lunds universitet

Recensioner

**Anna Larsson & Sanja Magdalenic, *Sociology in Sweden: A History*.
Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2015**

Vetenskapen är till sitt väsen reflexiv. Den måste ständigt hålla ett öga på ”sakerna själva” och ett öga på sig själv. Detta gäller inte minst sociologin, där ju å ena sidan sakerna själva är uppblandade med kunskap av olika slag och där å andra sidan den vetenskapliga verksamheten bedrivs under villkor som själva är legitima studieobjekt för den egna vetenskapen. Boken *Sociology in Sweden: A History*, skriven av Anna Larsson och Sanja Magdalenic, ger oss nu anledning att reflektera över den svenska sociologin ur ett historiskt perspektiv. Den svenska sociologins historia har visserligen behandlats i flera tidigare studier, både inom mer avgränsade områden och i form av översikter, men det Larsson och Magdalenic erbjuder är en uppdaterad och kortfattad översikt som följer utvecklingen ända fram till 2015, och deras arbete är därför mycket välkommet.

Sociology in Sweden: A History består utöver inledning och slutsatser av sex korta kapitel där svensk sociologi skildras kronologiskt. Det första av dessa kapitel behandlar ämnets ”föregångare” under första hälften av 1900-talet. Här diskuteras framför allt Gustaf Steffen och hans professur vid Göteborgs högskola (1903–1929), det spirande sociologiska intresset vid filosofiska institutionen i Lund från 1930-talet och framåt, samt verksamheten vid Institutet för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning (senare Socialhögskolan i Stockholm) och Socialvetenskapliga institutet vid Stockholms högskola. Särskilt i Lund och Stockholm bereddes marken för sociologins framgångar efter andra världskriget. Dels rörde det sig om ett rent akademiskt intresse, dels om förhoppningar angående ämnets relation till sociala reformer. De två därpå följande kapitlen skildrar hur sociologin som egen disciplin etablerades vid de svenska lärosätena. Det handlar förstås om Torgny T. Segerstedt och den första professuren i Uppsala men också om professurerna i Lund (Gösta Carlsson), Stockholm (Gunnar Boalt), Göteborg (Edmund Dahlström) och så småningom Umeå (Georg Karlsson). Segerstedts sociologiska program presenteras, men framförallt skildras hur han (tillsammans med andra) framgångsrikt stakar ut ett eget område åt sociologin i förhållande till andra ämnen och vetenskapliga traditioner. Resultatet blev, som många känner till, ett starkt fokus på empirisk, kvantitativt inriktad forskning inspirerad av en viss typ av amerikansk sociologi. Intressant att notera är den tydliga kopplingen mellan sociologi och praktisk filosofi: ”In fact, it is accurate to say that later Swedish sociology evolved mainly out of philosophy. The first postwar generation of sociologists was trained in philosophy and the two disciplines collaborated closely, even after sociology gained its autonomy” (s. 10). Efter detta följer så innehållsrika kapitel om i tur och ordning sociologins boom mot slutet av 1960- och början av 70-talet och om dess inomvetenskapliga debatter med ty följande innehållsliga och metodmässiga utvidgning

och delvisa omorientering, om ämnets fragmentisering och innehållsliga spridning till andra discipliner och om försvagade band till välfärdsapparaten under 1980- och 90-talen. Slutligen skildras sociologin under 2000-talet, med visst fokus på institutionella villkor och förändringar och på en tilltagande internationalisering. Centralt i dessa senare kapitel är frågan om kvinnors och feministiska perspektivs plats och roll i svensk sociologi – ”an embarrassingly male story” (s. 81) låter t.ex. författarna Göran Ahrne säga, angående sociologiska institutionen vid Stockholms universitet.

Till denna boks förtjänster hör att den erbjuder en mycket tydlig och kortfattad överblick över, och ett stort antal *inblickar* i, den svenska sociologins historia, så att var och en som är intresserad av denna historia kan bekanta sig med den. Med tanke på bokens ringa format (105 sidor inalles) får väl detta också anses vara gott nog. Med tanke på bokens tämligen anspråksfulla titel däremot hade jag önskat och kanske också förväntat mig mer. Jag vill i detta sammanhang särskilt peka på två svagheter i boken.

För det första saknas så vitt jag kan bedöma ett tydligt syfte och en tydlig problemformulering. Naturligtvis går det att tänka sig att syftet inte behöver formuleras då det är så självklart: att skildra den svenska sociologins historia. Men författarna förklarar aldrig vad de menar att en sådan historia kan eller skall vara. Är de t.ex. intresserade av hur det sociologiska tänkandet självt, eller mer allmänt: de sociologiska resultaten, har utvecklats i Sverige, alltså av ett slags inifrånshistoria? Eller är det snarare sociologins kamp i och mot en icke-sociologisk omvärld som står i fokus? Eller, återigen, är det kanske den (inte alltid så vackra) ”livsform” som levs vid sociologiska institutioner som är det intressanta, som utgör den ”sociologi” vars historia skall skrivas? Eller är det verkliga studieobjektet och den verkliga historien sammanhanget av dessa sociologins olika dimensioner? Med andra ord: Vad är det för något vars historia skall skrivas? Och vad menas i detta fall med historia? Och, slutligen och sammantaget, vad är det egentligen som ska förstås? Mot slutet av boken (s. 79), ställer sig författarna, och i gott sällskap av Ahrne, tvivlande till huruvida det är meningsfullt att tala om en ”svensk sociologi”. Ja, de går i själva verket till och med längre än så och frågar om det idag, när så många sociologer publicerar sina resultat på engelska inför en internationell publik och dessutom har sina viktigaste vetenskapliga nätverk i andra länder, ens går att tala om ”sociologi i Sverige” (s. 80). Min farhåga är att detta kanske inte så mycket är ett resultat av undersökningen själv, som en följd av frånvaron av en tydlig utgångspunkt för det egna arbetet.

Men om den övergripande problemställningen för arbetet förblir oklar, vad binder då samman boken, vad håller då ihop denna historia? Dels, naturligtvis, den kronologiska framställningen, dels bokens fokus på tre specifika områden, nämligen (1) den sociologiska verksamheten som ett mer eller mindre strategiskt gränsarbete (*boundary work*) utövat av olika aktörer, (2) genusfrågor i sociologin och sociologimiljön, samt (3) sociologins relation till välfärdsstaten. Inom dessa områden får sig läsaren också en hel del matnyttigt till livs och mycket av detta är viktigt för att förstå den svenska sociologins historia. Men jag måste nog vidhålla att det verkliga arbetet med att *visa* att det verkligen är viktigt, och att visa på vilket *sätt* det är det, ännu i huvudsak återstår att utföra.

För det andra önskar jag i ett arbete som detta mer systematik i umgänget med källorna och ett tydligare källkritiskt förhållningsätt. Författarna uppger att de utgår

från andras och egna tidigare studier i ämnet samt primärkällor i form av bl.a. "official government reports, material from university archives and the archives of the Swedish Sociological Association, peer review evaluations of sociology as a discipline, autobiographical accounts written by sociologists [...] interviews with sociologists, and notes from conferences and meetings" (s. 5). Det förblir emellertid oklart för läsaren i enlighet med vilka principer och med vilken systematik detta material har valts ut och analyserats. Denna oklarhet framträder särskilt mot slutet av boken, där läsaren möter en rad redogörelser (anekdoter, kunde en kritisk läsare kanske säga) vars relativa värde och beviskraft är svår att bedöma. Och här hjälper inte arbetets allmänna fokus på tre områden, eftersom innehållet på, och betydelsen av, dessa områden är just vad som skall undersökas. Till detta kommer så frågan om källkritiken. Kanhända har författarna gått mycket källkritiskt tillväga. Men det framgår inte för läsaren som, utan att i detta ärende kunna få någon vägledning från författarna, säkert kommer att fråga sig: Vilket värde skall man egentligen tillmäta ett antal tillbakablickande professorers berättelser om sociologins utveckling? Behöver de inte problematiseras mer? Det handlar naturligtvis inte om att förneka berättelsernas värde för historikern. Men är de inte också själva en del av just det som skall förklaras?

Dessa två svårigheter hänger, som jag ser det, ihop. I avsaknad av ett tydligt vetenskapligt problem, och en åtminstone preliminär beskrivning av hur man som forskare definierar "sociologi" och tänker sig dess historia, menar jag att det blir svårt att välja ut och analysera källor på ett systematiskt sätt. Risken är att man faller tillbaka på sin egen och sina källors åtminstone delvis oproblematiserade föreställningar om just sociologins historia. Det skulle i så fall leda till att man riskerar att i första hand bekräfta det man redan vet. Resultatet skulle kunna då bli ett slags "minsta gemensamma" sociologins historia som de flesta av oss kan känna igen oss i och som i sig är mycket rimlig. Men denna rimlighet kan ha ett högt pris; det är inte säkert att vi får den historia vi egentligen skulle önska oss. Visserligen ser vi kanske med vetenskapens två ögon både "sakerna själva" och sociologin med ett sådant förfarande. Men risken är att resultatet snarare blir en grumlig bild än ett ökat djupseende.

Mina kritiska synpunkter kan betraktas lika mycket som en förhoppning riktad mot ett önskvärt, större framtida projekt från författarnas pennor som en invändning mot en friskt vågad och effektivt tecknad översiktssbild. Och trots min kritik så anser jag att detta är en läsvärd och angelägen bok. Jag delar författarnas uppfattning att sociologins historia är viktig för sociologin och jag hoppas att boken kommer att bli läst och diskuterad på många kurser och i många seminarier runt om i vår, kanske delvis blott föreställda, sociologiska gemenskap (s. 80), alltså i det som åtminstone jag också framgent vill betrakta som den svenska sociologin.

Sverre Wide

Örebro universitet

Federico Varese, *Mafia life. Love, death and money at the heart of organized crime*. London: Profile Books, 2017

I min bok *Den engagerade polisen* (2012) citerar jag ett yttre befäl som pratar om polisens ordningshållande uppdrag. Arbetet kokar ner till det förhållandet, säger hon, att ”människor accepterar oss därför att vi står för en viss stadga i området”. På samma sätt kan det vara med maffiagrupper, enligt Federico Varese. I boken *Mafia Life* talar han med en boende i Salford, England, som sörjer dödsskjutningen av en lokal gangster med orden: ”Varför är jag ledsen? Visst, han var kriminell, men han kunde också skruva på locket, han kunde få kontroll på saker, och nu kommer det bara bli mer våld” (s. 9–10). Den främsta förklaringen till att kriminella gäng och maffiagrupper kan växa sig starka rör statens lokala försvagning. Denna försvagning, med en motsvarande förstärkning av parallella maktstrukturer, gör att temat för Varese bok ter sig angeläget även för en svensk läsekrets.

Styrning, eller ”governance”, är ett bärande element i maffialivet, liksom produktion och distribution av illegala produkter. Med denna tredelning kan Varese även beskriva skillnaden mellan kriminella gäng och maffiagrupper. Båda sysslar med organiserad brottslighet men endast maffiamännen är engagerade i styrningen av kriminella affärer, främst genom beskyddarverksamhet men även genom extra-legala funktioner, som kan vara både marknadsmässiga och mellanmänniska. All organiserad brottslighet vilar på bruket av privat våld. Dock är det bara maffiagrupperna som kan ”presenterar sig som institutioner för styrning, ytterst i konkurrens med den legitima staten” (s. 3). Eller, ”En maffia är i realiteten en samling av ’gäng’ som kan kontrollera ett område och bekänner sig till samma handlingsregler” (s. 4). Grundläggande är då också att vi har att göra med ett slags alternativa skyddsorganisationer.

Boken rymmer nio kapitel. Det inledande kallas ”Födelse” och handlar om hur du slutar att vara en vanlig människa och blir en mafioso genom olika typer av initiationsriter. Sedan följer tre kapitel som i tur och ordning handlar om det kriminella vardagsarbetet, om ledningsfunktioner och betydelsen av pengar i vid bemärkelse. Kärleksliv och självbilder avhandlas därefter i två kapitel. Sedan följer ett om den organiserade brottslighetens relationer till den ordinarie politiken. Boken avslutas med två kapitel om döden och livet efter döden. Framställningen är alltid konkret och exempel hämtas mestadels från England, Italien, Japan och Ryssland.

Alla delar i *Mafia Life* kan inte göras rättvisa i en recension. Jag har valt att koncentrera mig på två kapitel, och börjar med det som heter ”Ledningsarbete”. Att styra maffiaverksamheter är inget för nervklena, kan man säga. Eller för folk med låg självkontroll – behärskning, tålmod och en känsla för spelets regler hör till. Detta blir tydligt i redogörelsen för hur en boss i den post-sovjetiska maffian agerar när behovet av hämnd infinner sig. Huvudpersonerna tillhör *vory-v-zakone*, ungefär ”Männen som följer koden”, och händelserna utspelar sig över nio månader i flera europeiska länder och även i Dubai. Det börjar med ett mord i Italien och slutar med ett annat mord i Moskva, där en av den ryska maffians ledande figurer skjuts ihjäl av en krypskytt. Den hämnande bossen – *vor* Merab – håller sig till koden och för detta belönas han som sig bör. Visserligen kunde han ha agerat direkt men väljer istället att göra som det arkana

regelverket påbjuder – han bygger sig stark genom att rekrytera ett flertal nya män till det kriminella sällskapet och på vägen förtjänar han en ökad respekt från andra bossar.

Ledningsarbetet i det konkreta fallet är i första hand fokuserat på att få till en ”samling”, där bossarna kan mötas och nya hedersmän väljas in. Det handlar om att koordinera ett fyrtiotal individer så att de kan träffas i hemlighet, samtidigt som allt ska vara dyrt och pråligt (ingen vill anlända i något mindre än en ny Mercedes 500). Det är ett extremt svårt arbete, ”få saker går enligt plan i maffiamännens liv”, skriver Varese (s. 81). Arrangemanget får ställas in flera gånger, bl.a. därför att polisen gör sitt jobb och vid något tillfälle är det maffian i Kalabrien som krånglar. Efter nio månader blir samlingen av, i Dubai, med önskat resultat, och nyheterna sprids från mun-till-mun men också via sociala medier. Hämnden kan utkrävas i Moskva och *vor* Merab står som segrare. Dock fångslas han av italiensk polis några månader senare. Fast han har ändå sin heder i behåll, han har visat att han är en riktig *vor*, en man som löser sina problem på egen hand och aldrig någonsin tar hjälp av det etablerade samhället.

”Det viktigaste budskapet i historien om Merab är att legitimiteten har betydelse, och att våldet måste användas med urskillning av bossarna. En maffia är en organisation som är omgärdad av koder och identitetsförväntningar. Sådana kan vridas och skruvas på till en viss gräns, men en fullständig likgiltighet för regelverket är skadligt i det långa loppet. Merab visade sig vara en skickligare statsman än farfar Khasan [Aslan Usayan]” (s. 93–4).

Det andra kapitlet som jag vill komma in på heter ”Kärlek”, och det fokuserar på riskerna med kärleksrelationer, såsom dessa definieras i grovt kriminella kretsar. Maffiamedlemmar är experter på makt och makt handlar om beroenderelationer och hur sådana kan exploateras. Således: Den som är förälskad är beroende av sin älskling och därmed också extra sårbar för hot om våld. Detta har gjort att kvinnor traditionellt sett saknat ledningsuppdrag inom den organiserade brottsligheten, parallellt med att misogynia föreställningar reproducerats över tid. ”För kvinnor och vin, gör sig mannen till ett svin”, heter det i ett sicilianskt ordspråk (s. 126). Men inte så sällan har kärleken segrat och hemligheter delats mellan älskande. Och på sista tiden har dessa ”misslyckanden” kunnat vändas till en styrka, i synnerhet på Sicilien, där kriminalpolisarbetet varit framgångsrikt och många maffiamän fångslats och fruar och flickvänner, men även döttrar och systrar, trätt i deras ställe. Kvinnorna har då också visat sig vara mer lojala mot den kriminella organisationen och de alternativa koderna än männen, som oftare bytt sida och samverkat med de statliga strukturerna som informatörer och kronvittnen.

Jag är mycket förtjust i Varese's bok, men jag har två anmärkningar. Den ena handlar om att den begreppsliga verktygslådans fokus på produktion, distribution och styrning av illegala produkter inte riktigt kan hantera den grova stöldbrottsligheten. Denna har alltid varit viktig i den undre världens ekonomi, och det kan t.ex. handla om stölder av större jordbruksmaskiner (traktorer, skördetröskor, harvar), tobak, datorer, telefoner, märkeskläder, el-verktyg m.m. i stor skala, typ femtiofem lastpallar med snus eller metallstölder som räknas i ton. Förvisso kan häleribrotten ses som en form av distribution men stölderna är nog varken produktion eller styrning av illegala produkter. Här tycks det finnas en begreppslig lucka att fylla.

Min andra anmärkning rör den etniska komponenten. Längre var den bestämmande för forskningen men nu kallas den oftast för en "fälla", eller *the alien conspiracy theory*. Det är ett misstag, tror jag. Makt, rädsla och profit är betydelsefullt, förstås, och organiserad brottslighet präglas inte sällan av ett slags kreolkulturer. Fast den etniska komponenten finns där och påverkar brottsaktiviteterna i alla led. Sveriges största fall med produktion och distribution av marijuana – driften var på en "industriell nivå", enligt Göteborgs tingsrätt – dominerades helt av Vietnameser. Släktbaserade kriminella aktiviteter är även välkända i Södertälje, både i form av beskydd, privat rättsskipning och bidragsbrott. Varese tangerar dessa frågor i sin bok, men främst på ett inverterat sätt, som när han diskuterar försvagningen av *Cosa Nostra* i den stund som näringslivet på Sicilien inte längre är i händerna på infödda sicilianare utan invandrade kineser eller nigerianer. Tystnads-kulturen – mer känd som *omertà* – luckras upp och beskyddarpengarna, eller "den lokala skatten", blir mycket svår att driva in. Fast: I Kalabrien tjänar den blodsbaserade 'Ndranghetan enorma pengar på en transatlantisk kokainhandel.

Mafia Life är en bok för alla som vill lära sig mer om organiserad brottslighet, dess ramvillkor, verksamhetsformer och subjektiva mening i ett socialt och kulturellt sammanhang. Varese understryker att organiserad brottslighet frodas i öppna samhällen, varför han i sista hand kan sägas diskutera frågan om vem som ska stå för en viss stadga i våra bostadsområden och med vilka medel: den liberala staten eller anti-staten.

Micael Björk

Göteborgs universitet

Lisa Flower, *Loyalty work: Emotional interactions of defence lawyers in Swedish courtrooms*, Lunds universitet, 2018

If, as Shakespeare wrote, *all the world's a stage*, a Swedish criminal trial is a work of theatre. Backstage, the messy business of human conflict is re-packaged by prosecutors and defence attorneys into evidence and testimony for presentation to professional and lay judges. Frontstage, the courtroom plays host to a series of improvisational performances with strictly defined roles, scenes, a set, and costuming. The emotionally charged reality behind a criminal case is thus transformed into an emotionally constrained, even neutered, performance.

In her dissertation *Loyalty Work: Emotional interactions of defence lawyers in Swedish courtrooms*, Lisa Flower invites us into this theatre. Studies by Åsa Wettergren and Stina Bergman Blix have shown the emotional components of how Swedish judges and prosecutors perform their roles. Flower completes the trilogy with this work, based in extensive ethnographic fieldwork and interviews. The fundamental professional roles of the courtroom drama, she argues, are that of objective prosecutor, impartial judge, and loyal lawyer. Loyalty is a deeply-held moral and legal principle, performance of which requires emotional labour—what she calls "loyalty work" (p. 59).

Flower nicely grounds her argument in the theoretical contributions of law-and-emotion scholarship; the sociology of emotion, particularly Barbalet and Hochschild; and the dramaturgical framework of Goffman. She takes as her starting point the propositions that emotion is intertwined with rationality, "inherent in all human behavior," and "embedded in social interaction, including the courtroom" (p.17, quoting Anleu et al. in *Court Review*, 2016, 52:60–71). That reality contrasts with an "emotional regime of law" that reifies the distinction between reason and emotion and privileges the former (p. 36). As Flower explains, the Swedish cultural context adds a gloss of politeness and restraint. The coolly efficient Swedish emotional regime of law creates an "emotional order" (p. 37), consisting of rules governing what emotions the defence lawyer is permitted to experience and how she is allowed to express them. Finally, criminal trials run according to an interaction order, which dictates who says and does what when, and a ceremonial order, which dictates how they say and do it. Flower argues that by closely observing the interaction and ceremonial order of a criminal trial—as she has—one may discern the emotional order and regime within which they are nested.

By the time reality is pressed through these cultural norms, its emotional content may appear to have been vanquished – but, as Flower nicely demonstrates, the Swedish criminal courtroom is a site of exceedingly subtle emotional performances. This is not vaudeville or high drama; as one lawyer quips, it is "theatre but not obvious theatre" (p. 108).

The most engaging portions of *Loyalty Work* are those in which Flower offers specific examples of how defence lawyers pull off this subtle theatre. She coins the term "stoneface" (p. 124) to capture lawyers' adoption of blank, non-reactive façade, allowing them to project loyal competence when surprises erupt or damaging evidence emerges. Crucially, stoneface is not doing nothing, but rather the active production of the physical appearance of doing nothing. Defence lawyers also convey an appropriately understated, polite professional image by costuming themselves, not in robe and wig but a respectable suit; sitting throughout the trial, rather than standing; looking interested when they are not; and seldom, if ever, raising the voice. When the lawyer's façade crumbles, she does not cry or lob an insult. She might blink, look up quickly, or fiddle with her pen. Even at their most aggressive, Swedish defence lawyers present as what Flower colorfully calls a "Rambo-Bambi" (p. 214): baby deer on the outside, heavily-armed warrior on the inside. They do not shout "Objection!" but rather, mumble "what?!" (p. 147).

Defence lawyers also serve as seasoned performers helping uninitiated clients play their assigned roles. Backstage, they instruct clients and their families to obey the emotional order, particularly by controlling anger displays, and may preview their own performance, so the client does not expect Rambo but get Bambi. Lawyers may shape the client's frontstage performance by modeling—for example, asking questions in the same quiet, slow voice in which she hopes the defendant will answer—or calming, such as with a hand on a jiggling leg. They may communicate loyalty by sitting near their clients, treating them with respect, and adopting their version of reality.

As Flower demonstrates, such a performance requires a high level of "emotional saviness" (p. 227). Moreover, lawyers must exert effort to transform personal, "everyday"

emotions into "professional" ones (p. 178). They invest in narratives that drive the desired emotional stance. For example, they avoid disappointment from constant losses—virtually all trials end in conviction—by redefining *winning* as doing one's job competently and loyally. They learn to engage with difficult stimuli (such as sad stories and gruesome evidence) and transform them into performance-relevant information to which they can apply professional expertise. They learn to treat some, but not all, emotions as job-relevant: for example, they strive not to let dislike for the client harm performance, but will allow a liking for the client to enhance it. They embrace a limited empathy, seeking to understand clients' realities and perspectives and becoming frustrated with others (like judges) when they don't, while trying to avoid emotional overinvestment. Finally, Flower finds that lawyers seek emotional refuges in law offices, where—ideally—they can blow off steam, laugh, and express irritation with clients, judges, and prosecutors.

Loyalty work, Flower concludes, requires emotional dexterity. It is not a simple matter of turning emotion on and off. Rather, defence lawyers must manage their own emotions to manage those of others, and must project a façade that may or may not match inner experience. Cleverly, Flower suggests that loyalty work entails appropriate adversarialism, predictable unpredictability, and unemotional emotionality.

There are many friendly objections to make to *Loyalty Work*. In general, Flower's methods are exemplary; she approaches her subject with an admirably "open mind and an open notebook" (p. 82). One wonders, however, at the choice not to shadow defence attorneys from front to backstage, as doing so would have provided a bridge between observation and interviews. She might have applied a more critical eye to lawyers' self-assessed emotion regulation skill. Further, while the unique role of the defence lawyer justifies a focus on criminal trials, it surely is not true that they inherently require more emotional labour. A civil damages suit over the death of a child due to medical malpractice, for example, is much more emotionally charged than a prosecution for shoplifting. At times, Flower's contrasts between criminal trials in Sweden and the United States rely on oversimplified, even caricatured, characterizations of the latter. She also occasionally oversimplifies the former. Many trials are not, as she asserts, contests over reality in which the prosecutor asserts guilt and the defendant innocence. Given Sweden's lack of plea-bargaining, in many cases (including some she describes) the defence lawyer's role is to help the client admit responsibility and demonstrate regret. Finally, Flower's presentation of relevant theory is comprehensive almost to a fault. While appropriate for a dissertation, the theoretical framework will need to be streamlined to reach a broader audience.

Those friendly objections, though, do not diminish the subtlety, insight, and importance of Lisa Flower's work. With *Loyalty Work* she has firmly positioned herself as a fresh and valuable voice in the sociology of emotion, particularly within legal settings.

Terry A. Maroney
Vanderbilt University

”Plan S” och framtiden för publicering med open access

I SLUTET AV oktober möttes ESAs landsrepresentanter i Paris för att resonera kring sociologins styrkor och svagheter i respektive land, presentera de nationella organisationernas pågående arbete samt diskutera möjliga gemensamma forskningsinriktningar för förbundets medlemsländer. Sveriges sociologförbund representerades av undertecknad. Flera viktiga frågor togs upp i samtalen, inte minst de svårigheter som är förknippade med att identifiera gemensamma forskningsinriktningar. Mest kraft lades emellertid på att diskutera två andra frågor.

För det första, hur samverkan med externa parter kan förstås ur ett sociologiskt perspektiv och hur vi kan samla våra gemensamma erfarenheter för att ge stöd åt sociologer runt om Europa som av sina lärosäten och forskningsfinansierare i allt högre grad förväntas samverka och samproducera forskning med externa aktörer, såväl företag som organisationer. Framöver är planen att ESAs nationella förbund ska samla ihop sådana erfarenheter och bidra med ett inspel på hur samverkan och samproduktion förstås på en nationell nivå.

För det andra, hur ser framtida förutsättningar för publicering av forskningsresultat med open access ut? ESAs president, Sue Scott, redogjorde för ”Plan S”, en framtida europeisk policy för publicering i open access. Denna plan, som lanserades i början av september 2018, har sin grund i gruppen ”cOAlition S” – en samling av tretton nationella forskningsråd, bland andra Forte och Formas, med stöd från EU-kommissionen och Europeiska forskningsrådet.¹ Målet med denna plan är att resultat från samtliga forskningsprojekt som finansieras med offentliga medel, genom nationella eller europeiska forskningsråd, från och med den 1 januari 2020 ska publiceras i godkända plattformar eller tidskrifter med Open Access. Det i sig kanske inte framstår som särskilt problematiskt, inte minst med tanke på att flera forskningsfinansierare redan ställer krav på att så sker. Vad som nu tar form är en mycket hårdare linje i kraven på tillgänglighet med risk att föra med sig utmaningar när det kommer till våra möjligheter att bedriva forskning, kontrollera och utvärdera forskningsresultat.

1 <http://scieur.org/coalition-s> (åtkomst 181113)

I en kommentar till Plan S argumenterar Marc Schiltz, president för Science Europe, för att inga forskningsresultat ska läggas bakom betalväggar av något slag och det ska inte vara möjligt att slå mynt av forskningspublikationer.² Istället ska vetenskapliga förlag kunna tillhandahålla redaktionell hjälp, bidra med stöd för att granska och sammanlänka forskningsresultat, men aldrig med krav på att texterna i fråga görs tillgängliga mot betalning eller på något sätt hålls i karantän under en viss tidsperiod. Det är värt att notera att dessa principer inte bara gäller artiklar i vetenskapliga tidskrifter utan även monografier och det är något som särskilt kan tänkas drabba forskning inom ämnen som sociologi och humanvetenskaper.

Vid en första anblick framstår Plan S som synnerligen attraktivt och något som kan bidra till att den problematiska och mycket kostsamma vetenskapliga tidskriftsverksamheten förändras i grunden (trots att flertalet tidskrifter enbart publiceras online eller via print-on-demand har denna digitalisering inte gjort att priserna för prenumeration eller publicering har minskat). Men det finns problem. I de principer som cOAlition S har satt upp är utgångspunkten att all publicering ska ske med licensen Creative Commons "CC BY".³ I korthet innebär denna licens att vem som helst får kopiera, dela och distribuera alla publikationer i sin helhet så länge källan visas. Det innebär vidare – och det är här som problemen på allvar märks – att samtliga texter kan anpassas, göras om och "remixas" även för kommersiella ändamål. Det är ännu inte helt klart vad detta kommer att innebära i praktiken men exempelvis har det framförts att läromedelsförlag fritt kan plocka texter från forskningsalster, anpassa dem till sina läromedel och tillhandahålla dem (dock med samma licens som ovan) tillsammans med tjänster av olika slag.

Plan S väcker många frågor, inte minst vad gäller val av licensmodell för open access, tidsplan och möjligheter att implementera dessa förändringar på ett nationellt såväl som ett europeiskt plan. Sannolikt kommer dessa förslag att generera stor debatt framöver då de innebär en strukturell omvandling av det vetenskapliga publiceringslandskapet.⁴ Sveriges sociologförbund sympatiserar med tanken om att forskning blir mer synlig och tillgänglig för andra delar av samhället men vi kommer vaksamt att följa utvecklingen i dessa komplexa frågor och hur de kan förändra våra möjligheter att bedriva framgångsrik och fri forskning i nationella såväl som europeiska och globala samarbeten.

Martin Berg

Styrelseledamot SSF

2 https://www.scienceurope.org/wp-content/uploads/2018/09/cOAlitionS_Preamble.pdf (åtkomst 181113)

3 <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> (åtkomst 181113)

4 Redan i dagsläget har ett upprop gjorts mot Plan S, se vidare på <https://sites.google.com/view/plansopenletter/> (åtkomst 181113)

Anvisningar för författare

Sociologisk Forskning accepterar för eventuell publicering vetenskapliga artiklar på svenska eller annat skandinaviskt språk samt engelska. Tidskriften tillämpar ett (s.k. double blind) referee-förfarande, vilket innebär att artiklar som publiceras i Sociologisk Forskning är bedömda av oberoende kollegor. Sociologisk Forskning accepterar endast texter som inte tidigare publicerats och accepterar inte manuskript som samtidigt erbjuds annan tidskrift eller förlag. Inga avgifter tas ut för publicering i Sociologisk Forskning.

Artiklar

1. För bedömning accepteras endast kompletta manuskript. Redaktionen accepterar inte synopsis, utkast till artiklar eller i övrigt ofärdiga manuskript.
2. Manuskriptets författare ska följa Sociologiförbundets principer för publicering.
3. Manuskript sänds per epost till adressen: sociologiskforskning@sverigessociologforbund.se
4. Manuskriptet ska vara skrivet i MS-Word med dubbelt radavstånd och försett med goda marginaler. Nytt stycke görs med radbrytning. Manuskriptets omfång ska vara minst 4000 ord och högst 10000 ord, inklusive abstract/sammanfattning. Redaktionen tar endast emot manuskript i elektronisk form.
5. Författare ska inte anges i manuskriptet. På manuskriptets första sida anges endast titel och antal ord.
6. På ett separat blad anges titel, författarnamn, akademisk titel, institution samt den adress, e-postadress och telefonnummer till (huvud-) författaren som redaktionen ska använda i sin kontakt med författaren.
7. Manuskriptet ska innehålla en sammanfattning på engelska om maximalt 175 ord, en engelsk översättning av titeln, samt fem nyckelord på engelska.
8. En kort författarpresentation på ca 50 ord ska bifogas.
9. Eventuella noter placeras som fotnoter. Slutnoter ska inte användas.
10. Om tabeller och figurer är infogade i den löpande texten ska de även skickas i separata filer i sitt ursprungliga filformat.
11. Eventuella förkortningar skrivs med punkt ("t.ex.").
12. Litteraturhänvisningar i löpande text görs enligt följande: (Sontag 1977:35) alternativt Sontag (1977:35).

Referenser utformas på följande sätt

Bok: Pilgrim, D. & A. Rogers (1993) *A sociology of mental health and illness*. Buckingham: Open University Press.

Artikel: Haavio-Mannila, E., J.P. Roos & O. Kontula (1996) "Repression, revolution and ambivalence: The sexual life of three generations", *Acta sociologica* 39 (4):409–430.

Kapitel i bok: Dryler, H. (1994) "Etablering av nya högskolor: Ett medel för minskad snedrekrytering?", 285–308 i R. Erikson, & J.O. Jonsson (red.) *Sorteringen i skolan*. Stockholm: Carlsson.

Recensioner

Recensioner av sociologiska avhandlingar och annan relevant litteratur (inklusive kurslitteratur) välkomnas och bedöms av redaktionen. En recension ska vara minst 700 ord och högst 1500 ord. En recensionssä, dvs. en recension där två eller fler böcker behandlas, ska vara högst 2500 ord. Ange författarens namn, bokens titel, utgivningsår och förlag. Recensioner skickas till sociologiskforskning@sverigessociologforbund.se

Replikar

I syfte att bidra till en levande debatt finns möjlighet att kommentera texter publicerade i tidskriften. En replik omfattar cirka 1000 ord. Kommentarer bör skickas till redaktionen senast 30 dagar efter det att texten publicerats. Författaren till den text som kommenteras ges alltid utrymme att svara på kommentarer som publiceras. Replikar skickas till sociologiskforskning@sverigessociologforbund.se

Redaktörerna har ordet

Christofer Edling & Sara Eldén

Ambivalence in environmental representation – A theoretical contribution

Ylva Uggla & Magnus Boström

Att vistas i arbetsmarknadspolitikens ingenmansland – Organisatoriska gränser inom lokal arbetsmarknadspolitik

Rickard Ulmestig & Alexandru Panican

Hans Zetterberg om Columbia-sociologin

Richard Swedberg

Om Columbia-sociologin

Hans Zetterberg

Sociologiska gångarter – Föredrag från Sociologdagarna 2018

Tora Holmberg

Minnesord: Vad vi bör minnas och förvalta efter Johan Asplund

Lars- Erik Berg

Minnesord: Johan Asplund som lärare

Magnus Karlsson

Recensioner

Sociologförbundet har ordet

Avs.

Sociologisk Forskning

Sociologiska institutionen, Lunds universitet

Box 114, 221 00 Lund

www.sociologiskforskning.se

Sveriges Sociologförbund
Swedish Sociological Association